

Centro EPAPU Río
Lérez

Departamento de
Xeografía e
Historia.

Programación
Didáctica

1. INTRODUCCIÓN:

1. Profesores do Departamento.

- Don Ángel Antonio Gutiérrez.
- Don Daniel Pazos Gómez.
- Don Jorge Rial Rodríguez (Xefe de Departamento).

2. Distribución de horas e cursos.

- Don Ángel Antonio Gutiérrez.

Cursos: 1º e 2º ESA; Xeografía de 2º de bacharelato (grupo da mañá e tarde); Historia da Música e a Danza de 2º de bacharelato (grupo da mañá e tarde).

- Don Daniel Prado Gómez.

Cursos: 2º, 3º e 4º ESA e Hª. da Arte de 2º Bach. Mais inglés.

- Don Jorge Rial Rodríguez

Cursos: 3º e 4º ESA presencial, 4º distancia; Historia de España de 2º de bacharelato (grupo da mañá e tarde), Hª Mundo Contemporáneo en 1º Bach (grupo mañá e tarde).

Ademais os tres profesores somos **titores** de un curso da ESA.

A. Lexislación educativa a aplicar:

Normativa aplicable Lomloe los centros EPA:

1. Lei Orgánica 3/2020, do 29 de decembro pola que se modifica a Lei Orgánica 2/2006 do 3 de maio, de Educación.
2. Resolución do 26 de maio de 2022, da Secretaría Xeral de Educación e Formación Profesional pola que se ditan instrucións para o desenvolvemento das ensinanzas de Educación Infantil, educación primaria, Educación Secundaria Obligatoria e Bacharelato no curso académico 2020-2023
3. Orde do 25 de xaneiro de 2020 2 pola que se actualiza a normativa de avaliación nas ensinanzas de educación primaria, de Educación Secundaria Obligatoria e de bacharelato no sistema educativo de Galicia.
4. Orde do 20 de marzo de 2018 polo que se regula a educación básica para as persoas adultas, e se establece o currículo na Comunidade Autónoma de Galicia.
5. Orde do 20 de maio de 2022 polo que se aproba o calendario escolar para o curso 2022-2023

nos centros docentes sostidos con fondos públicos na comunidade Autónoma de Galicia.

6. Resolución de 18 de xullo de 2022 da Dirección Xeral de Formación Profesional por la que se dictan instrucciónes para desenvolvemento de Ensinanzas básicas de educación para persoas adultas, bachillerato para persoas adultas e Ensinanzas non regradas no curso académico 2022-2023.

3. Contextualización do centro EPAPU Río Léz

O centro de educación secundaria para persoas adultas Epapu “Río Léz” é un dos tres centros específicos de adultos da provincia de Pontevedra, con a Epapu Nelson Mandela sita no centro penitenciario de A Lama e o centro Epapu “Berbés” de Vigo. Polo tanto, a este centro acode unicamente alumnado adulto, en ningún caso menor de 16 anos. A partir de aí a casuística é moi variada, dende alumnos e alumnas de idades relativamente novas que veñen rematar aquí os seus estudos, co obxectivo de atopar un traballo, ata alumnado de idade máis avanzada que vén para continuar coa súa formación.

O centro “Río Léz” está situado na capital da provincia e recibe alumnado dos municipios da contorna. Pese a esta variedade na procedencia xeográfica, en bastantes casos son estudantes con grandes dificultades para seguir estudos, tanto na Educación Secundaria conducente á obtención do título de Graduado en ESO coma no Bacharelato: dende alumnado con dificultades de aprendizaxe a outros que teñen familias ou traballo e que compatibilizan cos estudos. Polo tanto, o nivel de coñecementos co que nos atopamos e a capacidade de dedicación e o tempo dispoñible para o estudo son moi desiguais. De aí tamén que o absentismo, o abandono e o fracaso escolar sexan máis elevados que noutros centros de secundaria e que a concienciación do profesorado por evitar esa lacra sexa decidida.

Contando con estes condicionantes, a educación, no contexto do ensino para as persoas adultas consiste en potenciar todas as súas aptitudes para que poidan construír o seu propio proxecto de vida e desempeñar a súa función social con total plenitude. Para levar a cabo esta función é esencial, como indicaba na antiga lei orgánica 2/2006, do 3 de maio, o punto 7 do artigo 67 “o ensino das persoas adultas se organice cunha metodoloxía flexible e aberta, de modo que respondan ás súas capacidades, necesidades e intereses”.

A Consellería de Educación e Ordenación Universitaria estableceu un currículo específico correspondente ás ensinanzas mínimas da educación secundaria, sendo este

aberto, flexible e axeitado a cada centro educativo e á súa adaptación ás condicións concretas do seu alumnado.

O Ámbito Social, integra os aspectos básicos das materias de ciencias sociais, xeografía e historia, e os aspectos perceptivos das materias de música e educación plástica e visual. Este ámbito integra, polo tanto, tres tipos de aspectos: os que permiten unha comprensión e visión crítica das relacións do ser humano co medio xeográfico, e como froito da evolución histórica; os que, cunha raíz profundamente ética, lle facilitan desenvolver unha comprensión das diferenzas e do respecto por elas dentro da sociedade democrática, co fin de preparar as persoas para unha cidadanía activa; e os que lle permiten un achegamento activo e de gozo da linguaxe visual e musical.

Os contidos das materias incluídas neste ámbito oriéntanse, deste modo, a proporcionar unha visión global do mundo e transmitir un conxunto de valores para que os alumnos e alumnas adopten unha actitude ética e comprometida dentro dunha sociedade plural e solidaria. Eses coñecementos supoñen tamén unha contribución fundamental na formación do alumnado adulto para encararse ao mundo laboral. Este ámbito recolle así aspectos profundamente arraigados na tradición pedagóxica occidental: a reflexión e o estudo sobre o espazo xeográfico e a historia; o achegamento á arte como elemento fundamental do humanismo; o diálogo e a reflexión como medio para cultivar o mutuo respecto e desenvolver unha auténtica educación moral propia dunha sociedade democrática avanzada.

4. Contribución das materias ao desenvolvemento das competencias clave.

Entre as achegas do Ámbito Social á adquisición das competencias clave da aprendizaxe pódense mencionar os seguintes aspectos

- Comunicación lingüística (CCL): a aprendizaxe deste Ámbito Social require a interacción social, a interpretación e expresión da concepción do mundo, para o que é esencial o desenvolvemento da competencia lingüística. O alumno adquire coñecementos sobre a organización e o funcionamento da sociedade na que vive á vez que se familiariza con diferentes estilos comunicativos formais. A consecución dos estándares de aprendizaxe propostos require a práctica de distintas destrezas adquiridas ao longo da vida mediante o uso da lingua. Isto implica o manexo de diferentes modalidades de comunicación e o acceso a múltiples soportes de información, con textos en varios formatos, nos que se empregan diversas linguaxes e sistemas de representación, tendo sempre

presente que a linguaxe é un instrumento humano básico xa que permite o razoamento.

- Competencia matemática e competencias básicas en ciencia e tecnoloxía (CMCCT): o desenvolvemento do Ámbito Social contribúe á adquisición da competencia matemática xa que o alumnado aplica procesos de razoamento lóxico para comprender o funcionamento básico do sistema económico e político actual e elabora plans de acción que permiten alcanzar obxectivos persoais e profesionais e mellorar a calidade de vida. Ademais, foméntase a capacidade crítica e a aptitude apropiada para a elaboración de xuízos fundados ao abordar problemas cotiáns. Tanto a interpretación de acontecementos e fenómenos como a experimentación no ámbito das ciencias sociais implican a comprensión e o manexo do sistema numérico, a realización de cálculos, a estimación e o cálculo de magnitudes, a situación no espazo, o tratamento e a representación da información e a valoración do azar e da probabilidade. Necesitan a aplicación do razoamento matemático e as súas ferramentas para describir, interpretar e predicir distintos fenómenos nos seus respectivos contextos, demostrando os resultados matemáticos e valorando as solucións pola súa fiabilidade e veracidade. Do mesmo xeito, favorécese o incremento de destrezas para abordar a incerteza, o tratamento dos datos e os razoamentos cualitativos e cuantitativos de maneira lóxica e argumentada para establecer relacións, para deducir conclusións coherentes ben fundamentadas a problemas cotiáns e para ampliar actitudes relacionadas coa asunción de criterios éticos asociados á ciencia, como a conservación de recursos naturais e outras cuestións ambientais. Todo iso contribúe ao desenvolvemento das capacidades necesarias para xerar coñecemento intrínseco ao método de investigación das ciencias sociais.

- Competencia dixital (CD): o estudo das ciencias sociais implica necesariamente o uso das novas tecnoloxías da información e da comunicación e, por tanto, leva o incremento das habilidades de procura, selección e recompilación de información e desenvolver unha actitude crítica para analizar e interpretar a validez e fiabilidade do contido, coa fin de resolver problemas, avaliar novas fontes de información e motivar a curiosidade polo coñecemento. Ademais, este Ámbito Social contribúe á ampliación de capacidades comprendidas na competencia dixital para seleccionar os soportes máis apropiados para observar, elaborar hipóteses, informarse, experimentar, liquidar todo tipo de problemas, executar as tarefas técnicas adecuadamente e elaborar conclusións ben fundamentadas.

Propóñense aprendizaxes mediante o uso dos diferentes recursos da tecnoloxías da información e a comunicación de maneira responsable, fiable e segura, tanto para resolver problemas como para producir novos contidos e comunicalos. Neste sentido, os estándares de aprendizaxe propoñen comprender, interpretar textos e comunicar, mediante unha linguaxe multimodal en diferentes sistemas de representación, o coñecemento académico e científico procesado e elaborado, destacando aspectos básicos da comunicación, a exposición, o diálogo e a argumentación. Especifican accións clave do proceso de elaboración persoal do coñecemento e a investigación, tales como observar, analizar, diferenciar, estruturar, coñecer, describir, sintetizar, investigar, relacionar, asociar, cuestionarse, explicar, interpretar, deducir, demostrar, etc. Inclúen o uso responsable e eficaz das novas tecnoloxías para buscar e xestionar información, empregar técnicas de estudo e traballo, resolver problemas e aplicar o coñecemento.

- Aprender a aprender (CAA): a metodoloxía didáctica propia do ensino deste Ámbito Social prepara para formarse permanentemente ao longo da vida mediante propostas que permiten ao alumnado aprender a observar e exporse cuestións sobre a realidade, a informarse, a estudar, a realizar unha elaboración persoal do coñecemento, a reflexionar e a responder as cuestións que se expoñen na súa vida cotiá. Todo iso esperta a curiosidade, incrementa a motivación para incorporar novos coñecementos e facilita a execución de estratexias metacognitivas para unha aprendizaxe autónoma eficiente. Desenvolver proxectos específicos das ciencias sociais axuda a conseguir un nivel relevante en autonomía e eficacia da propia aprendizaxe, ao que se chega mediante traballos individuais e grupais. A formación en diferentes áreas do saber científico require un proceso introspectivo para valorar e relacionar os intereses e coñecementos previos con novos saberes e empregar todas as estratexias de estudo e traballo aprendidas: escoita activa, lectura, comprensión, análise, síntese, estruturación da información, elaboración persoal do saber, aplicación do coñecemento, etc.

- Competencias sociais e cívicas (CSC): a análise e a reflexión sobre os contidos do Ámbito Social contribúen a afianzar a capacidade de identificar, interpretar, apreciar e axuizar acontecementos, feitos, fenómenos, comportamentos, hábitos e valores para desenvolverse socialmente mediante o diálogo, a cooperación e a participación a nivel local, nacional e europeo. Implican a toma de decisións ben fundamentadas e argumentadas para a comprensión e

expresión de diferentes puntos de vista. Potencian actitudes inspiradas no exercicio da liberdade, o respecto, a tolerancia, a igualdade e a non discriminación. Deste xeito, a persoa prepárase para participar na actividade social e cívica de acordo a valores socialmente establecidos e axúdaselle a tomar conciencia democrática.

- Sentido de iniciativa e espírito emprendedor (CSIEE): as tarefas necesarias para dar sentido aos contidos do Ámbito Social fomentan a capacidade de transformar ideas en actos, partindo de habilidades e destrezas persoais, ao incluír estratexias cognitivas e procedementos que dotan ás persoas adultas de recursos para desenvolverse adecuadamente e afrontar de maneira autónoma retos persoais, sociais, académicos e laborais de diversa índole. Consecuentemente, promóvense aptitudes para aproveitar a información, desenvolver ideas, resolver problemas e presentar conclusións innovadoras. Por outra banda, potencian a capacidade de análise, pensamento crítico, resolución de problemas e toma de decisións do individuo, ao propoñer a interpretación e a análise crítica da información, coñecementos e acontecementos relacionados coas ciencias sociais. Deste xeito favorécese o aumento da capacidade requirida para afrontar a incerteza, deseñar e poñer en práctica plans de acción eficaces, propoñendo e argumentando solucións a diferentes problemas cotiáns, económicos e sociais, con autonomía e iniciativa persoais.

- Conciencia e expresións culturais (CCEC): a persoa enriquece a súa competencia cultural ao coñecer, comprender, interpretar e gozar o labor humano, abordándoo como obxecto de estudo e como fonte de inspiración de creacións artísticas. A intervención humana na natureza e a cultura dos pobos pónense de manifesto na arte cos propósitos de informar, educar, crear e recrearse. A tecnoloxía é un constituínte esencial da cultura actual, e por iso, desempeña un papel fundamental como obxecto de estudo e representación e como instrumento de creación artística. Este Ámbito Social realiza achegas importantes á competencia en conciencia e expresións culturais ao propoñer a reflexión e a posta en práctica de actitudes de respecto, aceptación e goce das diferentes manifestacións culturais e artísticas, valorando a liberdade de expresión, o dereito á diversidade cultural e o diálogo entre culturas e sociedades, pasadas e actuais, locais e universais, cun espírito aberto, positivo e solidario. Ademais, os contidos do Ámbito social contribúen ao coñecemento do medio físico, dos espazos humanos, da ciencia e a tecnoloxía, do funcionamento económico e da evolución

histórica da humanidade. Trátanse así saberes de diversas disciplinas (xeografía, historia, socioloxía, demografía, economía, ecoloxía, arte, arqueoloxía, etc.). Estes procuran favorecer a comprensión dos acontecementos e os fenómenos sociais no contexto no que se producen, a análise dos procesos que dan lugar aos cambios históricos e á reflexión sobre experiencias colectivas de todos os tempos ata a actualidade cunha visión de futuro. Axudan así a ter unha visión clara da importancia do comportamento económico, individual e colectivo das persoas na busca da satisfacción das súas necesidades, así como da produción e organización dos bens e servizos e a distribución dos recursos. As propostas didácticas para o ensino e a aprendizaxe deste Ámbito Social enfócanse de cara a dotar á persoa de ferramentas que lle permitan levar a bo termo proxectos persoais e profesionais, individuais e colectivos, similares aos posibles retos presentes e futuros da súa vida diaria. En todo momento débese ter presente o compoñente social do proceso de aprendizaxe e deberán aproveitarse todas as oportunidades para formar ao individuo en aptitudes de cooperación e de comunicación con persoas da súa contorna, que favorezan a adquisición de condutas asertivas e colaborativas. Tamén é necesario que se expoñan proxectos que contribúan a que o alumnado desenvolva unha imaxe axustada de si mesmo e do contorno no que se desenvolve, identifique necesidades e intereses propios e alleos e satisfágaos, pense e acometa plans persoais, académicos e laborais. As tarefas e as actividades contidas nos proxectos presentarán exercicios de reflexión, que potencien procesos de pensamento complexos e a análise de feitos e situacións, para detectar causas, implicacións e consecuencias. Deben facilitarse instrucións para aprender a observar, recoñecer, examinar, analizar, discernir, considerar, estudar, sintetizar, expresar, explicar, representar e expoñer de maneira coherente emocións, pensamentos, experiencias e ideas. Ter en conta as instrucións axudará ao alumno para ser máis capaz de atender, concentrarse, escoitar activamente, empregar a linguaxe interna, meditar, deliberar, especular, cooperar e axuizar para resolver problemas reais. Os procesos emprenderanse empregando servizos e recursos humanos e materiais ao alcance do alumnado na súa vida cotiá a través da oferta de entidades, institucións e administracións públicas e privadas.

5. Obxectivos xerais.

Entre os obxectivos xerais das materias do Ámbito Social, poden destacarse os seguintes:

- Identificar e apreciar a pluralidade das comunidades sociais ás que se pertence, participando criticamente dos seus proxectos, valores e problemas con plena conciencia dos seus deberes e dereitos, e rexeitando calquera tipo de discriminación.

- Empregar de forma combinada conceptos, feitos, teorías e procedementos propios da historia, da xeografía, da ética e da educación para a cidadanía para analizar e comprender problemas sociais e resolver situacións conflictivas nas sociedades actuais, especialmente das que afectan a Galicia, España e Europa.

- Coñecer e valorar o patrimonio natural, histórico, lingüístico, cultural e artístico, a escala mundial, estatal e galega, co fin de respectalo, protexelo, desfrutalo e transmitilo ás xeracións vindeiras.

- Comprender a diversidade cultural e étnica das nosas sociedades como unha consecuencia do fenómeno da globalización, valorando esta diversidade como unha oportunidade para expresar actitudes de respecto e tolerancia cara ás outras mentalidades, formas de vida e códigos éticos que non coinciden cos nosos, sempre que non atenten contra a dignidade humana, e sen que isto implique renunciar a xuízos sobre eles.

- Buscar, comprender, seleccionar e relacionar información verbal, gráfica, icónica, estatística e cartográfica, procedente de diversas fontes, incluída a que proporciona o contorno físico e social, os medios de comunicación e as tecnoloxías da información e a comunicación, tratada de maneira autónoma e crítica co fin que se persegue e comunícala de forma organizada, coherente e intelixible.

- Saber observar e apreciar as imaxes e os sons, comprendendo as relacións existentes entre as linguaxes plásticas e musicais, con outros pertencentes aos distintos ámbitos de coñecemento.

- Participar na organización e realización de actividades en diversos contextos, favorecendo o diálogo, a colaboración e a participación, sendo consciente do enriquecemento que se produce coas propias achegas e as dos demais.

6. Concrecións metodolóxicas.

As persoas adultas, cando chegan a un centro educativo como o noso, dispoñen dunha gran cantidade de información e de experiencias sobre o mundo que as rodea. Constantemente reciben información e valoracións sobre a vida en sociedade, a través dos medios de comunicación, dos seus líderes sociais e políticos ou da interacción cos seus iguais. Termos como historia, identidade, nación, Estado, constitución, emigración, etc. son manexados constantemente, en moitos casos cunha gran carga emotiva. Por outra banda, ao longo da súa propia traxectoria vital, as persoas adultas experimentan os aspectos positivos e negativos da vida en sociedade e coñecen o significado de realidades como conflito, discusión, diálogo, influencia, poder social ou violencia.

O ámbito social, dentro da educación secundaria para persoas adultas, é un marco privilexiado para a posta en cuestión e discusión de todas esas informacións e saberes, actitudes, experiencias e valores que o adulto leva como bagaxe inseparable da súa propia vida. As características, as necesidades, os intereses e as motivacións das persoas adultas, á hora de acceder á oferta educativa, difiren das do resto do alumnado. Se engadimos a isto a amplitude e diversidade das situacións individuais, as diferenzas socioculturais, de condicións laborais, da calidade das experiencias e expectativas académicas e, incluso, o tempo dispoñible para dedicarse ás tarefas educativas, podemos comprender a complexidade dos referentes que debemos considerar á hora de tomar decisións no ámbito da educación para as persoas adultas.

Polo anteriormente sinalado, neste contexto haberá que partir dunha análise das maneiras ou á tipoloxía do alumnado, partindo das experiencias previas con que accede ao sistema educativo e respectando os procesos evolutivos da vida adulta, así como os ritmos e estilos de aprendizaxe individuais. Ademais, o estudo dos contidos procedentes da xeografía e da historia debe ser integrador e globalizador, xa que o seu obxectivo básico é o coñecemento da realidade social. O estudo da interacción do home co seu medio debe ter un enfoque ecoxeográfico, que considere as múltiples variables -naturais e humanas- que conforman un espazo e, ademais, atenda o dinamismo interno de cada variable e das súas interaccións.

O estudo da historia permítelle ao alumnado adulto ter unha visión multicausal do proceso histórico, como algo evolutivo que condiciona e determina o presente. É necesario o estudo dos suxeitos históricos silenciados como as mulleres, a clase obreira, os pobres... dándolle o protagonismo que lles corresponde. Ao mesmo tempo, débese abordar o estudo

do noso patrimonio cultural material e inmaterial como un conxunto herdado e construído colectivamente a través do tempo e do espazo. De aí que se entrelacen os planos do patrimonio cultural, histórico, artístico e ambiental, establecendo interaccións mutuas.

O estudo dos fenómenos sociais tamén debe insistir permanentemente na diferenza entre a realidade deses fenómenos e as interpretacións que recibimos deles a través de todo tipo de fontes, favorecendo así o relativismo das interpretacións sociais e o respecto polas posturas diferentes e evitando o maniqueísmo. Deberase desenvolver polo tanto unha metodoloxía que compare o inmediato co afastado, o propio co alleo, o máis concreto co máis abstracto, expresando así a importancia que no currículo debe concederse á xeografía, á historia e á cultura de Galicia.

Por outra banda, se a motivación é clave en todo proceso de aprendizaxe, na educación das persoas adultas adquire unha relevancia especial. As actividades deberán ter sentido para elas, ser funcionais e vehicular aprendizaxes que poden ser transferidas á práctica no mundo que as rodea, de xeito que lles vexan utilidade patente. Esta é imprescindible para evitar o abandono antes de completar o proceso de aprendizaxe, de aí a importancia de desenvolver, nas persoas adultas, capacidades e habilidades encamiñadas á superación, con éxito, das dificultades con que se poden atopar no seu contorno persoal, sociocultural e laboral, reforzando así a súa autoestima.

A educación das persoas adultas debe favorecer, ademais, os procesos en que estas aprendan a aprender. É moi importante que, canto antes, se responsabilicen do seu proceso de aprendizaxe. Neste senso, a implicación activa das persoas adultas nos procesos de formación só é posible se se senten partícipes deles, é dicir, se están implicadas en todo o proceso educativo. Así, o papel fundamental do profesorado consiste principalmente en facilitar o proceso de ensinanza aprendizaxe máis que en transmitir coñecementos.

A Constitución Española recolle no seu artigo 20.1 c a liberdade de cátedra. Non se pode dicir que un método sexa mellor ca outro sen termos absolutos, senón que, a idoneidade dos métodos dependerá dos resultados obtidos. A flexibilidade e a diversidade de uso de distintas metodoloxías axudará ao profesor no seu labor de chegar ao alumnado.

A aprendizaxe mecánica é aquela que se acadada pola memorización repetitiva, a súa efectividade resulta pouco eficaz. Pola contra, a aprendizaxe significativa é unha aprendizaxe comprendida, con capacidade de ser lembrada, relacionada e ampliada. A lexislación vixente decántase, pola aprendizaxe significativa que, para ser establecida, ten que cumprir unha serie

de requisitos como:

1.a **Actividades de presentación-motivación:** Para introducir ao alumnado no tema que se aborda e despertar a súa interese sobre os contidos da unidade. Poderá establecerse un pequeno debate a partir dalgún artigo de prensa, noticia de actualidade, etc., realizar un remuíño de ideas con preguntas abertas ou analizar e comentar un vídeo relacionado co tema.

1.b **Actividades de avaliación de coñecementos previos:** Para obter información acerca de que saben e que procedementos, destrezas e habilidades teñen desenvolvidas os/as alumnos/as sobre un tema concreto, pode realizarse unha tormenta de ideas sobre os principais conceptos da unidade o un “test de coñecementos previos” co que o profesorado pode facerse unha idea de cada alumno e alumna da clase en xeral. Non se trata de poñer nota ao alumnado, senón de proporcionar ao profesorado a información que necesita para favorecer aprendizaxes significativas funcionais.

1.c **Actividades de desenvolvemento dos distintos contidos:** Coa finalidade de que o alumnado adquira novos coñecementos, empregaranse varias estratexias:

1.c.i **Motivación**, importante ao pretender a aprendizaxe significativa.

1.c.ii **Diversidade**, empregando **técnicas de traballo diversas** secuenciadas en intervalos de 15 minutos.

1.c.iii **Metodoloxía activa**, coa **participación do alumnado**, sen esquecer a exposición teórica.

1.c.iv **Indución e inferencia**, como consecuencia do anterior, que o alumnado estableza relacións. A formación en valores esixe discusión de dilemas éticos, debates sobre temas actuais controvertidos, sen que teña que dissociarse da aprendizaxes de outros contidos, senón que se afianza co coñecemento dos conceptos e feitos.

1.c.v **Expositivo**, explicación de novos conceptos

* **Interdisciplinar**, relacionado as materias con outras disciplinas para así apoiar a aprendizaxe e lograr un coñecemento máis global.

- **Actividades de consolidación:** Para que os alumnos e alumnas contrasten as novas ideas coas previas e apliquen as novas aprendizaxes, realizarán actividades nas que se traballarán tanto os contidos conceptuais como os de tipo procedimental.
- **Actividades de síntese - resumo:** Elaborar **mapas conceptuais** sobre os contidos da unidade ou elaborar un resumo.
- **Actividades de reforzo:** Para aqueles/as alumnos/as que non alcancen os obxectivos ou que teñen un ritmo de aprendizaxe máis lento deseñaranse actividades destinadas a desenrolar os contidos de reforzo.
- **Actividades de ampliación:** Para o alumnado que teña un ritmo máis rápido de aprendizaxe realizaranse actividades como a busca de información en outras fontes das proporcionadas de xeito ordinario na aula sobre algún dos contidos do tema.
- **Actividades de avaliación:** Son as actividades dirixidas á avaliación formativa e sumativa que non se cubriron polas actividades de aprendizaxe dos tipos anteriores.

Nos distintos temas non será necesario empregar todas estas actividades, senón que haberá que axustalas ás características dos contidos e obxectivos a tratar, e ás características do alumnado. Nas programacións de aula o profesorado de cada materia e grupo irá reflectindo a adecuación destas actividades.

7. Indicadores de logro para avaliar o proceso de ensino e a práctica docente.

	INDICADORES	VALORACIÓN	PROPOSTAS DE MELLORA
	1. Proporciona un plan de traballo ao principio de cada unidade.		
	2. Considera situacións que introduzan a unidade (lecturas, debates, diálogos...).		
	3. Relaciona as aprendizaxes con aplicacións reais ou coa súa funcionalidade.		
	4. Informa sobre os progresos conseguidos e as dificultades encontradas.		
	5. Relaciona os contidos e as actividades con intereses do alumnado.		

	6. Estimula a participación activa dos estudantes en clase.		
	7. Promove a reflexión dos temas tratados		

	INDICADORES	VALORACIÓN	PROPOSTAS DE MELLORA
DESENVOLVEMENTO DO ENSINO	1. Resume as ideas fundamentais discutidas antes de pasar a unha nova unidade ou tema, con mapas conceptuais, esquemas...		
	2. Cando introduce conceptos novos, relaciónaos, se é posible, cos xa coñecidos; intercala preguntas aclaratorias, pon exemplos...		
	3. Ten predisposición para aclarar dúbidas e ofrecer asesorías dentro e fora das clases.		
	4. Optimiza o tempo dispoñible para o desenvolvemento de cada unidade didáctica.		
	5. Utiliza axudas audiovisuais ou doutro tipo para apoiar os contidos na aula.		
	6. Promove o traballo cooperativo e mantén unha comunicación fluída cos estudantes.		
	7. Desenvolve os contidos dunha forma ordenada e comprensible para o alumnado.		
	8. Formula actividades que permitan a adquisición dos estándares de aprendizaxe e as destrezas propias da etapa educativa.		
	9. Formula actividades en grupo e individuais.		

	INDICADORES	VALORACIÓN	PROPOSTAS DE MELLORA
SEGUIMEN TO DE PROCESO DE ENSINO-APRENDIZAXE	1. Realiza a avaliación inicial ao principio de curso para axustar a programación ao nivel dos estudantes.		
	2. Detecta os coñecementos previos de cada unidade didáctica.		
	3. Revisa, con frecuencia os traballos propostos na aula e fora de ela.		
	4. Proporciona a información necesaria sobre a resolución das tarefas e como pode melloralas.		
	5. Corrixe e explica de forma habitual os traballos e as actividades dos alumnos e as alumnas, e dá pautas para a mellora das súas aprendizaxes.		
	6. Utiliza suficientes criterios de avaliación que atendan de xeito equilibrada a avaliación dos diferentes contidos.		
	7. Favorece os procesos de autoavaliación e coavaliación.		
	8. Propón novas actividades que faciliten a adquisición de obxectivos cando estes non foron alcanzados suficientemente.		
	9. Propón novas actividades de maior nivel cando os obxectivos foron alcanzados con suficiencia.		
	10. Utiliza diferentes técnicas de avaliación en función dos contidos, o nivel dos estudantes, etc.		
	11. Emprega diferentes medios para informar dos resultados os estudantes e os pais.		

7.B. MÍNIMOS ESIXIBLES.-

Respecto ós contidos de Historia, Arte e Música:

- Coñecer os principais procesos e acontecementos da Prehistoria, Historia Antiga, Medieval, Moderna e do Mundo Contemporáneo, situándoos no espazo e no tempo.
- Comprender o significado de termos e conceptos históricos e técnicos.

- Buscar, seleccionar e interpretar información procedente de fontes diversas (documentos, mapas, gráficas, representacións iconográficas, prensa).

Respecto ós contidos de Xeografía:

- Aprender a situarse na superficie da Terra (coordenadas xeográficas, escalas, países, continentes ...)
- Planificar e realizar mapas conceptuais, informes ou breves investigacións.
- Coñecer os principais feitos xeográficos nos ámbitos da Xeografía Física, na Xeografía Política ou na Económica.
- Situar espacialmente elementos xeográficos (ríos, montes...).
- Coñecer e distinguir os climas do mundo e as súas características xerais relacionándoos coa vexetación.
- Coñecer e localizar as Comunidades Autónomas e provincias de España.

8. Medidas de atención á diversidade.

A diversidade na aula é un dos maiores retos aos que, na situación actual, tense que enfrontar o profesorado. No caso dos centros EPA, o reto é aínda máis forte xa que á diversidade socioeconómica e cultural, súmase a diferenza de idade do alumnado e as diferentes expectativas ante o estudo. O primeiro paso para solucionar o reto é aceptar a diversidade como un factor común e enriquecedor de todas as clases, non só no que se refire ao nivel de coñecementos senón tamén á capacidade, ao ritmo de aprendizaxe a ás preferencias do alumnado. Por outra parte, o diálogo permanente, o debate ordenado e o cultivo do respecto ás diferenzas, que integran un aspecto fundamental do ámbito social, serán un instrumento eficaz para o desenvolvemento da competencia da autonomía e iniciativa persoal.

Cómpre identificar e apreciar a pluralidade das comunidades sociais ás que pertence o alumnado rexeitando calquera tipo de discriminación, e comprender a diversidade cultural e étnica da sociedade actual como unha consecuencia do fenómeno da globalización, valorando esta diversidade como unha oportunidade para expresar actitudes de respecto e tolerancia cara ás outras mentalidades, formas de vida e códigos, sempre que non atenten contra a dignidade humana, e sen que isto implique renunciar a xuízos sobre eles.

O primeiro paso para atender á diversidade é identificar aos estudantes que poidan precisar un material de apoio específico. Para elo contamos co apoio do Departamento de Orientación do Centro, especialmente no que se refire aos grupos de ensino presencial, xa que na modalidade semipresencial o elevado número de alumnado fai moi difícil o seguimento personalizado. Ao alumnado que presente algún tipo de carencia débesele explicar que o mellor xeito de progresar é traballar con materiais de apoio para que repasen os conceptos

básicos. Non é unha cuestión de intelixencia, senón de superación de dificultades para avanzar máis dende o punto de partida individual de cada un.

Pode haber alumnado con necesidades educativas especiais por diversos motivos: alumnos/as pouco escolarizados/as en etapas anteriores, reiterado absentismo escolar, alumnos/as estranxeiros/as, alumnado con escaso dominio das linguas galega e española, enfermidades ou tratamentos médicos, problemas de aprendizaxe ou de conduta... Se estes problemas fixesen necesario que algún estudante tivera unha adaptación curricular, esta farase sempre co asesoramento do titor/a e do Departamento de Orientación, e sempre de forma individualizada. Se este alumnado non precisan adaptación curricular, pero os seus resultados non corresponden aos obxectivos propostos aínda despois de realizar actividades de reforzo específicas para eles, pode ser necesario variar ou mesmo eliminar determinados contidos e reforzar outros, coa conseguinte modificación dos criterios de avaliación. No caso de presentarse alumnado con problemas de índole física, tales como problemas de mobilidade, de xordeira e de visión, estes tentaranse resolver con aulas accesibles e coa utilización de dispositivos electrónicos.

No caso de que o curso deba adaptarse a unha modalidade de ensino non presencial, dada as consecuencias da pandemia do COVID-19, prestarase especial atención a aquel alumnado afectado pola fenda dixital e tratarase de solucionar a problemática derivada desta situación contando co apoio do Departamento de Orientación e coas medidas que poida adoptar a Administración.

9. Materiais e recursos didácticos a utilizar.

Seguiranse as Unidades Didácticas facilitadas pola Dirección Xeral de Formación Profesional e Ensinanzas Especiais, tanto as de ensinanza presencial coma as de semipresencial.

No relativo á integración das TICs, de acordo co disposto no decreto 86/2015 polo que se regulan as ensinanzas da educación secundaria obrigatoria na comunidade autónoma de Galicia, cada centro educativo debe elaborar e incluír no proxecto educativo de centro, un plan de integración das tecnoloxías da información e a comunicación que implique un cambio metodolóxico e unha adaptación á realidade para o mellor aproveitamento das posibilidades que as tecnoloxías da información e a comunicación ofrecen. Dende o Ámbito social, a contribución á competencia no tratamento da información e a competencia dixital vai ser

esencial: uso das TICs para a creación de distintos contextos comunicativos: foros, correo electrónico, blogs, etc; uso de distintas ferramentas dixitais para manexar a información: CDs, DVDs, internet, presentacións... etc. Entre os principais obxectivos que nos fixamos poderíamos destacar os seguintes:

1. Fornecer ao alumnado de estratexias para obter e xestionar a información conseguida mediante o uso das tecnoloxías da información e a comunicación.
2. Utilizar programas e contornos que faciliten a consecución dos obxectivos propostos nas diferentes áreas do currículo.
3. Utilizar o ordenador como medio de creación, de integración, de cooperación e de expresión das propias ideas.
4. Potenciar a comunicación cos seus iguais.
5. Potenciar a capacidade de razoamento do alumnado, a súa motivación e o seu afán de coñecemento.

Para acadar os obxectivos anteriores facemos un uso intensivo das pizarras dixitais e das presentacións, e fomentamos o uso do correo electrónico como método para poñer en contacto a profesores e alumnos, resolver dúbidas, etc. O Departamento dispón dun repositorio web onde o alumnado pode descargar contidos dixitais elaborados polos profesores e temos tamén un blog onde informamos regularmente ao alumnado das novas do Departamento e dos materiais que teñen dispoñibles. A maiores, os estudantes de 2º de Bacharelato nas materias de Xeografía e Historia da Arte dispoñen de webs específicas con material complementario.

Especial relevancia debe ter o fomento do hábito lector, tanto nas sesións de clase como no traballo fóra das aulas. Neste aspecto, o centro EPA Río Lérez conta cun Proxecto Lector no que o noso Departamento colabora activamente. O obxectivo é que o alumnado visite a biblioteca e se acostume a procurar eles mesmos información e coñecemento, así como o desenvolvemento da autonomía lectora e o aprecio pola lectura como fonte de pracer. O Departamento recomendou a adquisición dunha listaxe de títulos en papel sobre temas históricos e sociais en diferentes formatos e procurando adaptarse aos diferentes niveis do noso alumnado. O profesorado estimula constantemente aos estudantes a facer uso dos libros, colabora coa “hora de lectura” prevista no Proxecto Lector do centro e traballa para crear un repositorio de libros dixitais con licencia de dominio público que están dispoñibles

para o alumnado, ben nos seus dispositivos de lectura privados ou nos pertencentes á biblioteca do centro que os estudantes poden levar en préstamo.

En colaboración co equipo encargado da Biblioteca, pretendemos contribuír á adquisición das competencias básicas relacionadas coa educación documental (especialmente aprender a aprender e competencia dixital), e desenvolver no alumnado as seguintes destrezas básicas: consulta eficaz e cun obxectivo claro de diferentes fontes informativas e en distintos soportes (enciclopedias, dicionarios, atlas, Internet), selección da información desexada e axustada aos obxectivos formulados e emprego e reelaboración da información obtida de maneira comprensiva, crítica e ética.

10. Materias de ESA . -

- Concrecións por estándares de aprendizaxe:

Módulo 1. Bloque 1. O medio físico

Obxectivos	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave	Grao mínimo de consecución	Temporalización	Instrumentos de avaliación
E,g,h,i	B1.1.: A terra: ubicación e representación	B.1.1.: Manexar todas as formas de representación do noso planeta en diferentes soportes	B1.1.1. Localiza espazos xeográficos e lugares utilizando datos de coordenadas xeográficas en mapas	CD, CMCT, CAA	Localiza espazos xeográficos e lugares utilizando datos de coordenadas xeográficas	1º bimestre	Proba obxectiva

		aplicacións	convencións e en versión dixital				
E,g,h,i	B1.2. Compoñen tes básicos e formais do relevo	B1.2. Describir e situar as formas do relevo e os compoñentes básicos do medio físico de Galicia, España, Europa e o mundo	B.1.2.1. Sitúa nos diferentes tipos de mapas físicos as principais unidades de relevo de Galicia, España, Europa e o mundo	CD, CMCT, CAA	Sitúa nos diferentes tipos de mapas físicos as principais unidades de relevo de Galicia e España	1º bimestre	Proba obxectiva

			B.1.2.2. Enumera e describe as caracterís ticas do relevo de Galicia, España,	CAA, CLL	Enumera as caracterís ticas do relevo de Galicia, España,	1º bimestre	Proba obxectiv a
--	--	--	--	-------------	---	----------------	------------------------

			Europa e o mundo		Europa e o mundo		
E,g,h,i, k	B1.3. Medio físico de Galicia, España, Europa e o mundo	B.1.3. Ubicar, analizar e comparar os principai s conxunto s bioclimáti cos que conforma n o espazo xeográfic o galego , español, europeo e mundial	B.1.3.1. Interpreta mapas represent ativos dos principai s conxunto s bioclimáti cos de Galicia, España, Europa e o mundo	CAA, CLL, CMCT, CD	Interpreta mapas Represen ta tivos dos principai s conxunto s bioclimáti cos de Galicia e España	1º bimestre	Proba obxectiv a

			B.1.3.2. Compara as principais zonas climáticas segundo cadeas argumentais	CAA, CCL, CD	Compara as principais zonas climáticas	1º bimestre	Proba obxectiva
			B.1.3.3. Descobre os trazos distintivos de cada tipo de clima mediante explicacións que levan implícitas a interpretación	CAA, CMCCT, CD, CCL	Descobre os trazos distintivos de cada tipo de clima	1º bimestre	Proba obxectiva
			ón de resultados matemáticos e científicos				

Bloque 2: o espazo humano

E,g,h,i, n	B.2.1. A poboación en Galicia, España e Europa	B2.1. Analizar as característi ca s da poboación da poboación galega, española e europea	B.2.1.1. Describe as característica s da poboación europea e explica as pirámides de idade de Galicia e España	CAA, CLL, CMCT, CD	Menciona as característic as da poboación europea e explica as pirámides de idade de Galicia e España	1º bimest re e	Proba obxecti va a
			B2.1.2. Interpreta os trazos da poboación mediante táboas, gráficas e mapas en diferentes soportes convencionais e programas informáticos	CAA, CCL, CMCT, CD	Interpreta os trazos da poboación mediante táboas, gráficas e mapas en diferentes soportes convencion ais e programas informáticos	1º bimest re e	Proba obxecti va a
E,g,h,i, n	B2.2. A organizaci ón n territorial de Galicia, España e Europa	B2.2. Coñecer a organizaci ón territorial de Galicia, España e Europa e localizala en	B2.2.1. Comprende a organización territorial europea no contexto actual	CAA, CD	Comprende a organizació n territorial europea no contexto actual	1º bimest re e	Proba obxecti va a

		mapas políticos					
			B2.2.2. Le e elabora mapas políticos de Galicia, España e Europa	CCL, CSC	Le mapas políticos de Galicia, España e Europa	1º bimestre e	Proba obxectiva
E,g,h,i	B2.3. Movementos migratorios, asentamentos e proceso de urbanización	B.2.3. Deducir os trazos da poboación galega, española e europea en relación coa súa distribución, evolución, dinámica, migracións e políticas de poboación	B2.3.1. Compara áreas de poboación segundo a súa distribución, evolución e dinámica	CAA, CCL, CSC	Compara áreas de poboación segundo a súa distribución	1º bimestre e	Proba obxectiva
			B2.3.2. Comprende as causas e consecuencias da evolución da demografía e os movementos migratorios	CAA, CLL, CSC	Comprende as causas ou as consecuencias da evolución da demografía e os	1º bimestre e	Proba obxectiva

					movementos migratorios		
E,g,h,i,j	B2.4. Actividade humana, sistemas e sectores económicos e áreas produtivas	B2.4. Deducir os recursos naturais dispoñibles, a súa ubicación, o	B2.4.1. Enumera e localiza os principais recursos naturais de Galicia, España e Europa	CAA, CD, CCL, CSC	Enumera os principais recursos naturais de Galicia, España e Europa	1º bimestre e	Proba obxectiva

		modo de extracción					
			B2.4.2. Explica con axuda de representacións a actividade humana necesaria para obter os recursos naturais	CAA, CD, CCL, CSC	Explica con axuda de representacións obxectivas a actividade humana necesaria para obter os recursos naturais	1º bimestre e	Proba obxectiva

			B2.4.3. Razoar os criterios adoptados na toma de decisións, para ofrecer propostas de uso sostible dos recursos naturais nun contexto dado, e a repercusión na riqueza da zona	CAA, CD, CCL, CSC	Razoar os criterios adoptados na toma de decisións, para ofrecer propostas de uso sostible dos recursos naturais nun contexto dado	1º bimestre	Proba obxectiva
E,g,h,i,j,l	B2.5. Sectores económicos	B2.5. Razoar a relación entre os sectores económicos e as actividades humanas de produción coa axuda de mapas, gráficos, táboas e outras fontes que reflicten	B2.5.1. Elabora mapas conceptuais coa estrutura fundamental dos sectores económicos.	CD, CCL, CSC	Elabora mapas conceptuais coa estrutura fundamental dos sectores económicos	1º bimestre	Proba obxectiva

		os recursos e a produción dos tres sectores produtivos					
			B2.5.2. Analiza comparativamente mapas das principais zonas produtoras e dos sectores predominantes nas distintas rexións.	CMCC T, CD, CCL	Analiza mapas das principais zonas produtoras e dos sectores predominantes nas distintas rexións	1º bimestre e	Proba obxectiva
			B2.5.3. Coñece e valora as achegas dos últimos avances tecnolóxicos e as relacións co benestar da humanidade.	CAA, CMCC T, CD, CSC	Coñece as achegas dos últimos avances tecnolóxicos.	1º bimestre e	Proba obxectiva

E,g,h,i, j	B2.6. Áreas económicas	B2.6. Valorar a estrutura de producción, de asignación de recursos, distribución e consumo de bens e servizos nunha área e relacionar isto coas consecuen cias do predominio dun	B2.6.1. Comprende a relación entre os elementos dos grandes sistemas económicos: necesidades humanas, actividades económicas, sistemas productivos e problemas económicos.	CAA, CMCC T, CD	Comprende a relación entre os elementos dos grandes sistemas económicos : necesidade s humanas, actividades económicas , sistemas productivos e problemas económicos	1º bimestre	Proba obxectiva
		determina do sector na zona.					

			B2.6.2. Expón a valoración comparativa dos diferentes sistemas económicos a partir da información seleccionada no formato que considera máis axeitado. Fai unha relación entre factores económicos e políticos	CAA, CMCC T, CD, CCL, CSC	Expón a valoración comparativa dos diferentes sistemas económicos a partir da información seleccionada no formato que considera máis axeitado	1º bimestre	Proba obxectiva
			B2.6.3. Expón o funcionamento do comercio, sinalando os organismos implicados despois dun proceso de investigación realizado coa axuda das tecnoloxías da información e da comunicación	CAA, CMCC T, CD, CCL, CSC	Expón o funcionamento do comercio, sinalando os organismos implicados despois dun proceso de investigación realizado coa axuda das tecnoloxías da	1º bimestre	Proba obxectiva

					información e da comunicación		
--	--	--	--	--	-------------------------------	--	--

Bloque 3: A Historia

A,e	B3.1. A evolución das especies e a hominización	B3.1. Entender o proceso de hominización	B3.1.1. Recoñece os cambios evolutivos ata chegar á especie humana.	CAA, CMC, C, T	Recoñece os cambios evolutivos ata chegar á especie humana	1º bimestre	Proba obxectiva
-----	---	--	---	----------------	--	-------------	-----------------

E,f	B3.2. A periodización na Prehistoria: Paleolítico e Neolítico	B3.2. Identificar e localizar no tempo e no espazo os procesos e os acontecementos os históricos máis salientables da Prehistoria, para adquirir unha perspectiva global da evolución.	B3.2.1. Distingue etapas históricas polos seus trazos fundamentais	CSC, CMC C T	Distingue etapas históricas polos seus trazos fundamentais	2º bimestre	Proba obxectiva
			B3.2.2. Interpreta diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos	CSC, CMC C T, CAA	Interpreta diversos tipos de eixes cronolóxicos e mapas históricos.	2º bimestre	Proba obxectiva
B, c,e,g,k, m	B3.3. Paleolítico : etapas, características das formas de vida; cazadores recolectores.	B3.3. Coñecer as características da vida humana correspondentes aos dous períodos	B3.3.1. Explica a través dun esquema comparativo a diferenza entre os dous períodos en que se divide	CSC, CCL, CAA	Explica a través dun esquema comparativo a diferenza entre os dous períodos en	2º bimestre	Proba obxectiva

		en que se divide			que se divide a Prehistoria		
--	--	------------------	--	--	-----------------------------	--	--

		a Prehistoria: Paleolítico e Neolítico	a Prehistoria e describe as características básicas da vida en cada un.		e menciona as características básicas da vida en cada un.		
			B3.3.2. En relación ás primeiras actividades e de cara ás subseguintes, planifica, revisa e avalía o seu propio proceso de elaboración do coñecemento histórico	CAA	En relación ás primeiras actividades e de cara ás subseguintes, planifica, revisa e avalía o seu propio proceso de elaboración do coñecemento histórico	2º bimestre	Proba obxectiva

B,c,e,g, k, m	B3.4. Neolítico: revolución agraria e expansión das sociedade s humanas, sedentaris mo o, artesanía e comercio, organizaci ón n social	B3.4. Interpretar a evolución histórica da humanida de relacionand o factores naturais, sociais, políticos, económico s e culturais.	B3.4.1. Expón en formato multimedia a aparición das primeiras descuberta s e invencións da humanidad e, xunto ás súas consecuen cia s	CSC, CCEC , CCL, CD, CAA	Expón en formato multimedia a aparición das primeiras descuberta s e invencións da humanida de	2º bimes tre	Proba obxectiv a
B,c,e,g, k, m	B3.5. Prehistoria galega: megalitos e petróglifos	B3.5. Coñecer algunhas característi ca s da vida humana neste	B3.5.1. Describe formas de organizaci ón socioeconó mico ica e política,	CSC, CCL	Menciona formas de organizaci ón socioeconó mico ica e política, novas ata	2º bimes tre	Proba obxectiv a

		período, así como o establecem ento to e a difusión de diferentes culturas urbanas despois do Neolítico	novas ata entón, como os imperios de Mesopotam ia e de Exipto		entón, como os imperios de Mesopota mia e de Exipto		
--	--	---	--	--	---	--	--

C,e,h,i,l	B3.6. As primeiras manifestacións culturais: restos materiais e artísticos, pintura e escultura. As primeiras descubertas e invencións. Os primeiros ritos relixiosos	B3.6. Recoñecer a importancia das novas descubertas, interpretando a evolución histórica da humanidade	B3.6.1. Diferencia entre as fontes prehistóricas (restos materiais e ágrafos) e as fontes históricas (textos)	CSC, CAA	Diferencia entre as fontes prehistóricas (restos materiais e ágrafos) e as fontes históricas (textos)	2º bimestre	Proba obxectiva
			B3.6.2. Identifica os trazos distintivos das primeiras civilizacións, e valora o seu legado cultural	CSC, CMCC, T, CCEC, CCL	Identifica os trazos distintivos das primeiras civilizacións	2º bimestre	Proba obxectiva
B,c,e,g,k,o	B3.7. Idade Antiga: primeiras civilizacións	B3.7. Coñecer os trazos principais das	B3.7.1. Identifica trazos da organización	CSC, CAA	Identifica trazos da organización sociopolítica	2º bimestre	Proba obxectiva

	urbanas. Mesopotamia e Exipto, Sociedade, economía e política	polis gregas e a transcendencia do concepto de democracia	sociopolítica e económica das polis gregas a partir de fontes históricas de diferentes tipos		e económica das polis gregas		
			B3.7.2. Describe algunhas das diferenzas entre a democracia grega e as democracias actuais	CSC, CCL, CAA, CSIE E	Menciona algunhas das diferenzas entre a democracia grega e as democracias actuais	2º bimestre	Proba obxectiva
			B3.7.3. Localiza nun mapa histórico as colonias gregas do Mediterráneo, identificando a confluencia no tempo de diversas culturas en diferentes lugares	CSC, CAA	Localiza nun mapa histórico as colonias gregas do Mediterráneo	2º bimestre	Proba obxectiva

			B7.3.4. Elabora un mapa do imperio de Alexandre Magno	CSC, CAA	Elabora un mapa do imperio de Alexandre Magno	2º bimestre	Proba obxectiva
--	--	--	--	----------	---	-------------	-----------------

C,e,h,i,j,l	3.8. Idade Antiga: avances culturais e científicos, as primeiras relixións organizadas. A arte no mundo antigo	B3.8. Entender o alcance do clásico na arte e na cultura occidentais	B3.8.1. Explica as características esenciais da arte grega e a súa evolución no tempo	CSC, CCEC, CCL	Menciona as características esenciais da arte grega e a súa evolución no tempo	2º bimestre	Proba obxectiva
			B3.8.2. Dá exemplos representativaos das áreas so saber grego e discute por que se considera que a cultura europea parte da Grecia clásica	CSC, CCEC, CMCC, T, CAA, CCL	Dá exemplos representativaos das áreas so saber grego	2º bimestre	Proba obxectiva

B,c,e,g, k, o	B3.9. Mundo clásico. Grecia: as “polis” gregas e a súa expansión. O imperio de Alexandr e Magno e o helenismo	B3.9. Caracteriza r os trazos principais da sociedade, a economía e a cultura romanas, e recoñecer os conceptos de cambio e continuida de na historia da Roma antiga	B3.9.1. Elabora unha liña cronolóxic a que conteña as distintas etapas da civilización romana, selecciona ndo os feitos fundament ais que teñen lugar nelas	CSC, CAA	Elabora unha liña cronolóxic a que conteña as distintas etapas da civilización romana, selecciona ndo o os feitos fundament ais que teñen lugar nelas	2º bimes t re	Traballo de investiga ción
------------------	---	---	---	-------------	--	---------------------	-------------------------------------

			B3.9.2. Analiza as institucións romanas e identifica a súa influencia e pervivencia na actualidad e	CSC, CAA, CSIEE , CCL	Analiza as institucións romanas e identifica a súa influencia e pervivencia na actualidad e	2º bimes t re	Traballo de investiga ción
--	--	--	---	-----------------------------------	--	---------------------	-------------------------------------

C,e,f,h,j, l	B3.10. Mundo clásico: Grecia e o helenismo: arte, ciencia, teatro e filosofía	B3.10. Identificar e describir os trazos característicos de obras da arte grega e romana, diferenciando os que son específicos	B3.10.1. Compara obras arquitectónicas e escultóricas de época grega e romana	CSC, CCEC, CAA, CCL	Compara obras arquitectónicas e escultóricas de época grega e romana	2º bimestre	Traballo de investigación
C,e,f,g, o, m	B3.11. Mundo clásico: orixe e etapas da historia de Roma. República e imperio: organización política e expansión colonial polo Mediterráneo. Cristianismo	B3.11. Establecer conexións entre o pasado da Hispania romana e o presente	B3.11.1. Elabora en formato multimedia unha liña cronolóxica que indique as fases da romanización da Península Ibérica	CSC, CAA, CD	Elabora unha liña cronolóxica que indique as fases da romanización da Península Ibérica	2º bimestre	Traballo de investigación

			B3.11.2. Emprega Tecnoloxía s da Información e da Comunicación para investigar exemplos do legado romano que sobreviven na actualidade	CSC, CCEC , CAA, CD	Emprega Tecnoloxías da Información e da Comunicación para investigar exemplos do legado romano que sobreviven na actualidade	2º bimestre	Traballo de investigación
			B3.11.3. Entende o que significou a romanización en distintos ámbitos sociais e xeográficos	CSC, CCEC	Entende o que significou a romanización en distintos ámbitos sociais e xeográficos	2º bimestre	Traballo de investigación

Módulo 2. Bloque 1. O Medio físico.

E,f,i,j,k, l	B1.1. Aproveitamento e futuro dos recursos naturais	B1.1. Percibir e apreciar a importancia da protección	B1.1.1. Ubica en diferentes tipos de cartografía zonas naturais protexidas	CMMC C, CD	Ubica en diferentes tipos de cartografía zonas naturais protexidas	3º bimestre	Proba obxectiva
-----------------	---	---	---	---------------	--	----------------	--------------------

		dos espazos naturais					
			B1.1.2. Enumera criterios para recoñecer o	CSC, CD	Enumera criterios para recoñecer o valor	3º bimes tre	Proba obxecti va

			valor engadido de determinado s espazos naturais		engadido de determinado s espazos naturais		
			B1.1.3. Expón as achegas de determinada s paisaxes ao desenvolve mento nto sostible e ao ben colectivo	CSC, CD	Menciona as aportacións de determinada s paisaxes ao desenvolve mento nto sostible e ao ben colectivo	3º bimes tre	Proba obxecti va

			B1.1.4. Desenvolve un proxecto creativo e innovador para sensibilizar sobre a importancia de protexer un espazo natural próximo	CSIEE , CAA, CSC	Desenvolve un proxecto creativo e innovador para sensibilizar sobre a importancia de protexer un espazo natural próximo	3º bimestre	Proba obxectiva
			B1.1.5. Deseña un proxecto de conservación dun espazo natural anticipando, asumindo e xestionando riscos	CSIEE , CD	Deseña un proxecto de conservación dun espazo natural	3º bimestre	Proba obxectiva
B,e,f,i,k, l	B1.2. Desenvolvemento sostible: impacto	B1.2. Identificar, describir e enxuizar a	B1.2.1. Relata diferentes tipos de intervención	CSIEE , CD	Menciona diferentes tipos de intervención	3º bimestre	Proba obxectiva

	medioambiental e aproveitamento dos recursos	acción humana sobre o medio ambiente e as súas consecuencias	humana na natureza ao longo da historia		humana na natureza ao longo da historia		
--	--	--	---	--	---	--	--

			B1.2.2. Investiga as causas e as consecuencias da acción humana sobre a natureza	CSIEE , CAA	Menciona as causas e as consecuencias da acción humana sobre a natureza	3º bimestre	Proba obxectiva
			B1.2.3. Enxúiza actuacións concretas da intervención humana valorando os seus resultados	CSIEE , CCEC	Enxúiza actuacións concretas da intervención humana mencionando os seus resultados	3º bimestre	Proba obxectiva
			B1.2.4. Realiza un proxecto de investigación en equipo para ofrecer unha resposta científica a un problema medioambiental al próximo	CCL, CD, CSC	Realiza un proxecto de investigación en equipo para ofrecer unha resposta científica a un problema medioambiental al próximo	3º bimestre	Proba obxectiva
C,d,e,i,j , k,l	B1.3. Espazos naturais protexidos	B1.3. Propor estratexias para a conservación	B1.3.1. Emite xuízos fundados tras	CAA, CSC	Emite xuízos fundados tras observar,	3º bimestre	Proba obxectiva

			observar, interpretar e		interpretar e analizar		
--	--	--	----------------------------	--	---------------------------	--	--

		n e mellora do entorno natural e resolver os problema s que se presenten	analizar actitudes que inciden na conservació n do ambiente		actitudes que inciden na conservació n do ambiente		
			B1.3.2. Indaga boas prácticas sobre un desenvolve mento nto sostible contrastand o diferentes fontes de información	CAA, CSIEE , CCEC	Indaga boas prácticas sobre un desenvolve mento nto sostible	3º bimes tre	Proba obxecti va
			B1.3.3. Argumenta a incidencia da acción humana sobre o medio ambiente e formula iniciativas para compensala	CAA, CSIEE	Argumenta a incidencia da acción humana sobre o medio ambiente	3º bimes tre	Proba obxecti va

			B1.3.4. Comprende cambios producidos no medio ambiente e relaciona os efectos ofrecendo respostas fundamentais aos procesos atopados	CD, CAA, CSC	Comprende cambios producidos no medio ambiente e relaciona os efectos	3º bimestre	Proba obxectiva
--	--	--	---	--------------	---	-------------	-----------------

Bloque 2. Economía e Tecnoloxía

B,e,h,i,j, l	B2.1. A globalización económica e o comercio internacional	B2.1. Estudar o impacto da globalización económica, do comercio internacional e dos procesos de integración.	B2.1.1. Define a globalización económica e identifica algún dos seus factores partindo de buscas na prensa e na internet	CCL, CD, CAA	Define a globalización económica e identifica algún dos seus factores	3º bimestre	Proba obxectiva
-----------------	---	---	---	--------------	---	-------------	-----------------

			B2.1.2. Valora o grao de interconexión das diferentes economías mundiais e aplica a perspectiva global para emitir xuízos críticos	CMCC T, CD, CSIE E	Valora o grao de interconexión das diferentes economías mundiais	3º bimestre	Proba obxectiva
			B2.1.3. Argumenta as razóns que xustifican e inflúen no intercambio económico entre países	CCL, CMCC T	Menciona as razóns que xustifican e inflúen no intercambio económico entre países	3º bimestre	Proba obxectiva
			B2.1.4. Analiza acontecementos económicos contemporáneos no contexto	CCL, CD, CCEC	Analiza acontecementos económicos contemporáneos no contexto da	3º bimestre	Proba obxectiva

			da globalización e do comercio internacional		globalización e do comercio internacional		
--	--	--	--	--	---	--	--

C,e,i,j,p	B2.2. A economía no espazo da Unión Europea	B2.2. Analizar a economía da Unión Europea tendo en conta as actividades dos diferentes sectores detectando desequilibrios territoriais	B2.2.1. Fundamenta a importancia do mercado común europeo desde diferentes puntos de vista	CCL, CCEC	Menciona a importancia do mercado común europeo desde diferentes puntos de vista	3º bimes tre	Proba obxecti va
			B2.2.2. Debate sobre as vantaxes e inconvenient es do proceso de integración económica e monetaria da UE	CCL, CAA, CSC	Menciona as vantaxes e inconvenient es do proceso de integración económica e monetaria da UE	3º bimes tre	Proba obxecti va
			B2.2.3. Pescuda sobre as competencia s da UE e as súas principais institucións en materia de	CCL, CAA, CCEC	Pescuda sobre as competencia s da UE e as súas principais institucións en materia de	3º bimes tre	Proba obxecti va

			economía dos países membro		economía dos países membro		
			B2.2.4. Sintetiza as peculiaridades da economía da UE	CCL, CD	Menciona as peculiaridades da economía da UE	3º bimestre	Proba obxectiva

A,b,e,f,i,j,p	B2.3. A consideración económica no medio ambiente e a incidencia dos últimos avances tecnolóxicos na economía	B2.3. Pescudar o impacto da revolución tecnolóxica a nivel local, rexional, nacional e global, previndo posibles escenarios medioambientais transnacionais e discutindo as novas	B2.3.1. Reflexiona sobre o impacto do desenvolvemento sostible na economía internacional	CCL, CSC	Menciona o impacto do desenvolvemento sostible na economía internacional	3º bimestre	Proba obxectiva
---------------	---	--	--	----------	--	-------------	-----------------

		realidades do espazo globalizado					
			B2.3.2. Analiza algunhas ideas de progreso e retroceso na implantación das TICs a distintos niveis xeográficos	CD	Cita algunhas ideas de progreso e retroceso na implantación das TICs a distintos niveis xeográficos	3º bimestre	Proba obxectiva

			B2.3.3. Pon de manifesto algún aspecto conflictivo da revolución tecnolóxica acudindo a diferentes sistemas de representación da información	CMC C T	Pon de manifesto algún aspecto conflictivo da revolución tecnolóxica	3º bimestre	Proba obxectiva
			2.3.4. Discute a incidencia da revolución industrial e tecnolóxica no quecemento global	CCL, CSC, CCEC	Menciona a incidencia da revolución industrial e tecnolóxica no quecemento global	3º bimestre	Proba obxectiva

Bloque 3. A Historia

B,d,e, g ,i	B3.1. A Idade Media: causas e etapas. A alta Idade Media. O feudalismo . A baixa Idade Media. O renacer das cidades e a crise do século XIV	B3.1. Describir os aspectos socioeconómicos, políticos e culturais da Idade Media	3.1.1. Coñece os trazos representativos desde a caída do Imperio romano ata a Idade Moderna: os reinos xermánicos e cristiáns, o Imperio bizantino e os pobos musulmáns da Idade Media	CAA , CSC , CCL	Coñece os trazos representativos desde a caída do Imperio romano ata a Idade Moderna: os reinos xermánicos e cristiáns, o Imperio bizantino e os pobos musulmáns da Idade Media	3º bimestre e	Proba obxectiva
			3.1.2. Expón as características da sociedade feudal	CAA , CSC , CCL	Menciona as características da sociedade feudal	3º bimestre e	Proba obxectiva
B,d,e, g ,i	B3.2. Al Andalus, os reinos cristiáns e	B3.2. Analizar a evolución dos reinos cristiáns e musulmáns	B3.2.1. Comprende as orixes do	CAA , CSC	Comprende as orixes do Islam	3º bimestre e	Proba obxectiva

	peninsulares. Os reinos de Taifas e as Coroas de Castela e Aragón. Galicia na Idade Media	nos seus aspectos socioeconómicos, políticos e culturais	Islam e a súa evolución				
			B3.2.2. Sinala a importancia de Al-Ándalus ao longo da historia	CSC , CAA , CD	Sinala a importancia de Al-Ándalus ao longo da historia	3º bimestre e	Proba obxectiva
			B3.2.3. Elabora e interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación na península Ibérica	CSC , CAA	Interpreta mapas que describen os procesos de conquista e repoboación na península Ibérica	3º bimestre e	Proba obxectiva

C,d,l,m	B3.3. Arte na Idade Media. Arte románica, gótica e islámica	B3.2. Comprender as características e as funcións da arte na Idade Media	B3.3.1. Recoñece e expón as características da arte románica, gótica e islámica así como da música medieval mediante ilustracións representativas	CSC , CAA , CC	Expón as características da arte románica, gótica e islámica así como da música medieval mediante ilustracións representativas	4º bimestre	Traballo de investigación
---------	---	--	---	----------------------------	--	-------------	---------------------------

B,c,l	B3.4. Descubertas xeográficas. Castela e Portugal. Conquista e colonización de América	B3.4. Entender os procesos de conquista e colonización e as súas consecuencias	B3.4.1. Reflexiona sobre diferentes interpretacións de acontecementos relevantes da historia moderna tales como a conquista e colonización de América	CSC , CAA , CCE C	Menciona acontecementos relevantes da historia moderna tales como a conquista e colonización de América	4º bimestre	Proba obxectiva
-------	--	--	---	----------------------------------	---	-------------	-----------------

B,e,g, h	B3.5. As monarquías autoritarias na Europa: os Austrias españois. O século XVII na Europa: o absolutismo. Galicia na idade moderna	B3.5. Explicar a temporalización da Idade Moderna, ubicando os principais feitos dos cambios históricos que supón en relación á etapa anterior	B3.5.1. Sitúa nunha liña do tempo acontecementos relevantes na Idade Moderna	CAA , CSC , CD	Sitúa nunha liña do tempo acontecementos relevantes na Idade Moderna	4º bimestre e	Proba obxectiva
C,d,l, m	B3.6. O Renacemento e o Humanismo. Características e repercusión. A arte renacentista e barroca	B3.6. Comprender a significación histórica da etapa do Renacemento en Europa	B3.6.1. Contextualiza o Renacemento e o Humanismo na historia europea, coa axuda de diferentes fontes históricas	CAA , CSC , CD	Contextualiza o Renacemento e o Humanismo na historia europea	4º bimestre e	Proba obxectiva

			B3.6.2. Valora o legado artístico humanista e científico da época e mostra interese por coñecer a música das diferentes épocas e culturas	CSC , CCE C	legado artístico humanista e científico da época	4º bimestre	Proba obxectiva
--	--	--	--	----------------------	--	-------------	-----------------

Módulo 3. Bloque 1. A Historia

B,c,d,l , m	B1.1. A Ilustración e a revolución científica. O alcance das novas correntes de pensamento en España e Galicia	B1.1. Coñece o alcance da Ilustración, como novo movemento cultural e social na Europa e en América	B1.1.1. Analiza a obra de autores clave do inicio da Idade Contemporánea e a súa influencia a nivel cultural, social, político e económico	CSC, CCEC , CAA	Analiza a obra de autores clave do inicio da Idade Contemporánea e a súa influencia a nivel cultural, social, político e económico	1º bimestre	Proba obxectiva
----------------	--	---	--	--------------------------	--	-------------	-----------------

			B1.1.2. Valora o alcance da Ilustración e da Revolución Científica dos séculos XVII e XVIII	CSC, CMC C T, CAA	Valora o alcance da Ilustración e da Revolución Científica dos séculos XVII e XVIII	1º bimestre	Proba obxectiva
--	--	--	--	-------------------	---	-------------	-----------------

			B1.1.3. Manifesta unha actitude crítica e de rexeitamento ante as manifestacións culturais que supoñan discriminación de calquera tipo	CSC, CCEC	Manifesta unha actitude crítica e de rexeitamento ante as manifestacións culturais que supoñan discriminación de calquera tipo	1º bimestre	Proba obxectiva
--	--	--	---	-----------	--	-------------	-----------------

C,e,f,j	B1.2. O século XVIII: as revolucións burguesas e a crise do Antigo Réxime	B1.2. Comprender o inicio da Idade Contemporánea e a súa perspectiva social, política e económica	B1.2.1. Narra sinteticamente os principais feitos das revolucións burguesas do século XVIII, dando explicacións, causas e valorando vantaxes e inconvenientes	CSC, CAA, CCL	Menciona os principais feitos das revolucións burguesas do século XVIII, dando explicacións	1º bimestre	Proba obxectiva
C,e,f,j	B1.3. Do Imperio Napoleónico á época da Restauración	B1.3. Analizar as dificultades da diplomacia europea e o alcance dos conflitos durante a época napoleónica	B1.3.1. Analiza as relacións entre reinos europeos que conduciron ás guerras	CSC, CCL	Menciona as relacións entre reinos europeos que conduciron ás guerras	1º bimestre	Proba obxectiva
C,e,f	B1.4. Os Borbóns en España. Da	B1.4. Explicar a través do caso	B1.4.1. Distingue as características	CSC, CAA	Menciona as características de réximes	1º bimestre	Proba obxectiva

	Guerra de Sucesión á Guerra de Independencia a. Galicia no século XVIII	español, os intentos de adaptación do Antigo Réxime e mantemento do poder por parte dos monarcas europeos na época da Ilustración	de réximes monárquicos autoritarios, parlamentarios e absolutos		monárquicos autoritarios, parlamentarios e absolutos		
C,e,i,j	B1.5. A Revolución Industrial	B1.5. Describir os feitos relevantes da Revolución Industrial, tendo en conta o seu encadeamento causal e o tipo de progreso que conleva, e analizar os conseguíntes cambios	B1.5.1. Analiza a evolución da industrialización en diferentes países de España e diferentes países de Europa, América e Asia, nas súas distintas escalas temporais e xeográficas	CSC, CAA, CCL	Analiza a evolución da industrialización en diferentes países de España e diferentes países de Europa, América e Asia	1º bimestre	Proba obxectiva

		económicos en España e Galicia					
			B1.5.2. Compara o proceso da Revolución Industrial en Inglaterra co doutros países	CSC, CMC C T	Compara o proceso da Revolución Industrial en Inglaterra co doutros países	1º bimes tre	Proba obxectiva

			B1.5.3. Valora a industrializa ción on en España e Galicia e a súa repercusión política e económica	CSC, CMC C T, CAA	Valora a industrializa ción on en España e Galicia e a súa repercusión política e económica	1º bimes tre	Proba obxectiva
--	--	--	--	-------------------------------	---	--------------------	--------------------

			B1.5.4. Detecta e expón de maneira sintética os beneficios e inconvenientes que xerou a Revolución Industrial tendo en conta a situación laboral dos sectores máis desfavorecidos	CSC, CAA	Menciona os beneficios e inconvenientes que xerou a Revolución Industrial tendo en conta a situación laboral dos sectores máis desfavorecidos	1º bimestre	Proba obxectiva
C,f,i	B1.6. Revolucións burguesas nos séculos XVIII e XIX: liberalismo e nacionalismo . Alcance dos procesos revolucionarios en España e Galicia	B1.6. Comprender o alcance e as limitacións dos procesos revolucionarios dos séculos XVIII e XIX	B1.6.1. Sopesa as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron	CSC, CAA, CCL	Menciona as razóns dos revolucionarios para actuar como o fixeron	2º bimestre	Proba obxectiva

			B1.6.2. Recoñece, mediante a análise de fontes de diversas épocas, o valor destas non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as	CSC, CAA, CCL	Recoñece o valor das fontes non só como información senón tamén como evidencia para os/as historiadores/as	2º bimestre	Proba obxectiva
C,i,l	B1.7. Avances científicos e tecnolóxicos no século XIX. A arte	B1.7. Valorar os movementos culturais e os principais avances científicos e tecnolóxicos do século XXI, consecuencia das revolucións industriais	B1.7.1. Elabora un eixe cronolóxico cos principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX	CSC, CD, CAA	Menciona principais avances científicos e tecnolóxicos do século XIX	2º bimestre	Proba obxectiva

			B1.7.2. Compara os movemento s artísticos europeos e asiáticos	CSC, CCE C	Menciona os movemento s artísticos europeos e asiáticos	2º bimes tre	Proba obxectiva
			B1.7.3. Comenta analiticame nte e diferentes	CSC, CCEC , CCL	Menciona diferentes tipos de obras	2º bimes tre	Proba obxectiva

			tipos de obras de arte do século XIX		de arte do século XIX		
B,c,d,i	B1.8. A expansión imperialista . A conquista do mundo por parte das potencias industrializa s as. España e Galicia durante o auge do colonialism o	B1.8. Establecer xerarquías causais da evolución do imperialism o, identificand o as potencias e a repartición de poder no mundo no último cuarto do século	B1.8.1. Razoa a relación entre o imperialism o, a xeopolítica mundial e as relacións económica s transnacion al s	CSC, CAA, CCL	Menciona a relación entre o imperialism o, a xeopolítica mundial e as relacións económica s transnacion ail s	2º bimes tre	Proba obxectiva

		XIX e principios do XX					
			B1.8.2. Establece interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914	CSC, CAA, CCL	Establece interconexións causais entre colonialismo, imperialismo e a Gran Guerra de 1914	2º bimestre	Proba obxectiva
C,d,e,i	B1.9. O mundo de 1914 a 1918. A Primeira Guerra Mundial. A Revolución Rusa	B1.9. Explicar os aspectos fundamentais da Gran Guerra e a Revolución Rusa, as súas consecuencias e as súas	B1.9.1. Comprende os aspectos básicos da Primeira Guerra Mundial e a orixe do novo	CSC, CAA, CCL	Comprende os aspectos básicos da Primeira Guerra Mundial e a orixe do novo	2º bimestre	Proba obxectiva

			mapa político de Europa		mapa político de Europa		
--	--	--	-------------------------	--	-------------------------	--	--

		interconexións					
			B1.9.2. Contrasta algunhas interpretacións do alcance da Revolución Rusa na súa época e na actualidade	CSC, CAA, CCL	Contrasta algunhas interpretacións do alcance da Revolución Rusa na súa época	2º bimestre	Proba obxectiva
B,c,e,i,j	B1.10. A época de Entreguerras: de 1919 e 1939. Os felices anos 20. A crise de 1929. O auxe dos fascismos	B1.10. comprender os acontecementos, fitos e procesos máis importantes do período de Entreguerr	B1.10.1. Contrasta diferentes interpretacións de fontes históricas e historiográficas de distinta procedencia acerca dos	CSC, CD, CAA	Menciona diferentes interpretacións de fontes históricas e historiográficas de distinta procedencia acerca dos	2º bimestre	Proba obxectiva

		as e analizar as causas do auxe dos fascismos en Europa	procesos máis importantes do período de Entreguerras		procesos máis importantes do período de Entreguerras		
			B1.10.2. Contrasta a crise de 1929 con crises posteriores	CSC, CAA, CCL, CMC C T	Contrasta a crise de 1929 con crises posteriores	2º bimestre	Proba obxectiva
			B1.10.3. Valora a loita da muller no movemento sufraxista	CSC, CAA	Valora a loita da muller no movemento sufraxista	2º bimestre	Proba obxectiva
			B1.10.4. Explica diversos factores que	CSC, CAA, CCL	Menciona diversos factores que fixeron	2º bimestre	Proba obxectiva
			fixeron posible o auxe do fascismo en Europa		posible o auxe do fascismo en Europa		

I,j	B1.11. A Segunda Guerra Mundial (1939 – 1945)	B1.11. Coñecer os principais feitos da Segunda Guerra Mundial e o contexto en que se desenvolve u o Holocausto, así como as súas consecuen cia s	B1.11.1. Narra dunha forma fundamenta da as causas e consecuen cia s da Segunda Guerra Mundial a distintos niveis temporais e xeográficos	CSC, CD, CAA, CCL	Cita as causas e consecuen cia s da Segunda Guerra Mundial a distintos niveis temporais e xeográficos	2º bimes tre	Proba obxectiva
			B1.11.2. Interpreta as razóns da fin da Segunda Guerra Mundial a nivel europeo e mundial	CSC, CCL, CAA	Cita as razóns da fin da Segunda Guerra Mundial a nivel europeo e mundial	2º bimes tre	Proba obxectiva
			B1.11.3. Explica as fases do conflito coa axuda de mapas e outras representac ións	CSC, CD, CAA, CCL	Cita as fases do conflito coa axuda de mapas e outras representac ións	2º bimes tre	Proba obxectiva

			B1.11.4. Elabora un xuízo persoal	CSC, CCEC	Menciona o Holocausto e as súas	2º bimes tre	Proba obxectiva
			do Holocausto e as súas consecuen cias a partir da informació n procedente de diversas fontes	CD, CCL	consecuen cias a partir da informació n procedente de diversas fontes		
B,c,d,j	B1.12. O primeiro terzo do século XX en España e Galicia. II República e Guerra Civil	B1.12. Coñecer as tensións que levaron en España á proclamaci ón da II República e ao estoupido da Guerra Civil	B1.12.1. Explica as principais reformas durante a II República española e a reacción a elas	CSC, CCL, CAA	Menciona as principais reformas durante a II República española e a reacción a elas	2º bimes tre	Traballo de investiga ción on
			B1.12.2. Explica as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacion al	CSC, CCL, CAA	Menciona as causas da Guerra Civil española no contexto europeo e internacion al	2º bimes tre	Traballo de investiga ción on

Bloque 2. Economía

A,e,h,i , p	B2.1. Ingresos e gastos. Identificación e control	B2.1. Realizar un orçamento persoal distinguindo entre os tipos de ingresos e gastos e controlar o	B2.1.1. Elabora un orçamento ou plan financeiro persoal identificand o os ingresos e os gastos	CAA, CD, CMC C T	Elabora un orçamento ou plan financeiro persoal identificand o os ingresos e os gastos integrantes	2º bimes tre e	Proba obxecti va
----------------	--	---	--	------------------------------	--	----------------------	------------------------

		seu grao de cumpriment o e as posibles necesidade s de adaptación	integrantes, e realiza o seu seguimento				
			B2.1.2. Utiliza ferramentas informáticas na preparación e desenvolve mento nto dun orçamento ou plan financeiro personalizad o	CAA, CD, CMC C T	Utiliza ferramentas informáticas na preparación e desenvolve mento nto dun orçamento ou plan financeiro personalizad o	2º bimes tre e	Proba obxecti va

			B2.1.3. Manexa gráficos de análise que permiten comparar unha realidade personalizada coas previsións establecidas	CAA, CD, CMC C T	Manexa gráficos de análise que permiten comparar unha realidade personalizada coas previsións establecidas	2º bimestre e	Proba obxectiva
A,e,h,i , p	B2.2. Xestión do orzamento. Obxectivos e prioridades	B2.2. Decidir coa racionalidade ante as alternativas económicas da vida persoal e relacionadas co benestar propio e social	B2.2.1. Comprende as necesidades de planificación e do manexo de asuntos financeiros ao longo da vida. Esa planificación vincúlase a previsión realizada en cada etapa de acordo coas	CAA, CSIEE	Comprende as necesidades de planificación e do manexo de asuntos financeiros ao longo da vida	2º bimestre e	Proba obxectiva

			decisións tomadas e a marcha da actividade económica nacional				
A,c,f,i , p	B2.3. Planificación económica financeira: necesidades económicas nas etapas da vida	B2.3. Expresar unha actitude positiva cara ao aforro e empregar o aforro como medio para alcanzar diversos obxectivos	B2.3.1. Recoñece e explica a relevancia do aforro e do control do gasto	CAA, CSC	Recoñece a relevancia do aforro e do control do gasto	2º bimestre e	Proba obxectiva
			B2.3.2. Analiza as vantaxes e inconvenientes do endebedamento o, valorando o risco e seleccionando a decisión máis axeitada para cada momento	CAA, CSC	Menciona as vantaxes e inconvenientes do endebedamento o, valorando o risco e seleccionando a decisión máis axeitada para cada momento	2º bimestre e	Proba obxectiva

A,i,j, p	2.4. Aforro e endebedaren to. Os plans de pensións	B2.4. Recoñecer o funcionamento básico do diñeiro e diferenciar os tipos de contas bancarias e de tarxetas	B2.4.1. Comprende os termos fundamentais e describe o funcionamento das contas na operativa bancaria	CCL, CMC C T	Menciona os termos fundamentais e describe o funcionamento das contas na operativa bancaria	2º bimestre e	Proba obxectiva
-------------	---	---	---	-----------------------	---	---------------	-----------------

		emitidas como medio de pagamento e valorar a oportunidade e do seu uso con garantías e responsabilidade de					
--	--	--	--	--	--	--	--

			<p>B2.4.2.</p> <p>Valora e comproba a necesidade de interpretar as cláusulas dos contratos bancarios para coñecer os dereitos e as obrigas que se derivan delas, así como a importancia de operar en condicións de seguridade cando se empregan procedementos telemáticos</p>	<p>CCL, CAA, CD</p>	<p>Comproba a necesidade de interpretar as cláusulas dos contratos bancarios para coñecer os dereitos e as obrigas que se derivan delas, así como a importancia de operar en condicións de seguridade cando se empregan procedementos telemáticos</p>	<p>2º bimestre e</p>	<p>Proba obxectiva</p>
--	--	--	---	---------------------	---	----------------------	------------------------

			B2.4.3. Recoñece a capacidade de negociación coas entidades financeiras e analiza os procedementos de reclamación ante estas	CAA, CD	Recoñece a capacidade de negociación coas entidades financeiras e analiza os procedementos de reclamación ante estas	2º bimestre e	Proba obxectiva
			B2.4.4. Identifica e explica modalidades de tarxetas bancarias, así como os elementos e os procedementos que garanten a seguridade na súa operativa	CCL, CD, CMC C T	Menciona as modalidades de tarxetas bancarias, así como os elementos e os procedementos que garanten a seguridade na súa operativa	2º bimestre e	Proba obxectiva
A,c,i,p	B2.5. Riscos e diversificacións	B2.5. Coñecer o concepto de seguro e a súa finalidade	B2.5.1. Identifica, describe e clasifica os tipos de seguros segundo os riscos ou as situacións adversas nas etapas da vida	CAA, CCL, CMC C T	Menciona e clasifica os tipos de seguros segundo os riscos ou as situacións adversas nas etapas da vida	2º bimestre e	Proba obxectiva

Módulo 4. Bloque 1. A Historia

E,g,h,i	B1.1. A existencia dun mundo bipolar. A Guerra Fría	B1.1. Analizar as relacións entre o bloque de USA e a URSS para comprender o concepto da Guerra Fría	B.1.1.1. Interpreta a evolución dos EEUU e da URSS e os seus aliados a partir de fontes literarias e audiovisuais	CSC, CAA, CCL	Interpreta a evolución dos EEUU e da URSS e os seus aliados	3º bimestre	Proba obxectiva
---------	---	--	---	---------------	---	-------------	-----------------

			B1.1.2. Utiliza fontes históricas e historiográficas para comprender e explicar conflitos da época da Guerra Fría	CSC, CAA	Utiliza fontes históricas e historiográficas para mencionar conflitos da época da Guerra Fría	3º bimestre	Proba obxectiva
--	--	--	---	----------	---	-------------	-----------------

B,d,g,h ,i	B1.2. O proceso de descolonización	B1.2. Organizar os feitos máis importantes da descolonización de posguerra no século XX e comprender os límites da descolonización e da independencia a nun mundo desigual	B1.2.1. Describe os feitos relevantes do proceso descolonizador	CSC, CCL	Menciona os feitos relevantes do proceso descolonizador	3º bimestre	Proba obxectiva
			B1.2.2. Distingue contextos diferentes do mesmo proceso. Por exemplo: África subsahariana (anos 50 e 60) e a India	CSC, CAA	Cita contextos diferentes do mesmo proceso. Por exemplo: África subsahariana (anos 50 e 60) e a India	3º bimestre	Proba obxectiva
B,d,g,h ,i	B1.3. A evolución das grandes	B1.3. Contrastar as vantaxes e	B1.3.1. Relaciona a organización	CSC, CCL	Relaciona a organización política	3º bimestre	Proba obxectiva

	potencias: URSS e EEUU: sociedade, política, economía e cultura	inconvenie nte es da evolución económica, política, social e cultural dos grandes bloques políticos do século XX e as consecuen cia s inmediatas e posteriores	política coa evolución social e económica e cultural dos dous grandes sistemas socioeconó micos de finais do século XX		evolución social e económica e cultural dos dous grandes sistemas socioeconó micos de finais do século XX		
			B1.3.2. Desenvolve unha actitude crítica ante os diferentes enfoques dun mesmo feito histórico, analizando e contrastand o as fontes de información	CSC, CAA	Desenvolve unha actitude crítica ante os diferentes enfoques dun mesmo feito histórico, analizando as fontes de información	3º bimes tre	Proba obxecti va

			B1.3.3. Sopesa as consecuencias positivas e os problemas que xeneran as diferentes posturas para tomar decisións políticas e económicas	CSC, CAA, CCL	Menciona as consecuencias positivas e os problemas que xeneran as diferentes posturas para tomar decisións políticas e económicas	3º bimestre	Proba obxectiva
--	--	--	--	---------------------	---	-------------	-----------------

C,d,g,h, i, n	B1.4. A ditadura de Franco e a transición política de España cara a democracia	B1.4.1. Analizar o establecemento da ditadura en España, a súa evolución e consecuencias	B1.4.1. Coñece o proceso que conduxo da Guerra Civil á Ditadura	CSC, CAA, CCL	Coñece o proceso que conduxo da Guerra Civil á Ditadura	3º bimestre	Proba obxectiva
---------------------	--	--	---	---------------------	---	-------------	-----------------

		B1.4.2. Coñecer os principais feitos que conduciron ao cambio político e social na España despois de 1975, e sopesar distintas interpretacións sobre ese proceso	B1.4.2. Describe a situación da posguerra durante a ditadura española na relación con outros contextos similares	CSC, CAA	Describe a situación da posguerra durante a ditadura española na relación con outros contextos similares	3º bimestre	Proba obxectiva
			B1.4.3. Enxucias as consecuencias do réxime ditatorial en España no século XX	CAA, CCL	Cita as consecuencias do réxime ditatorial en España no século XX	3º bimestre	Proba obxectiva
			B1.4.4. Elabora unha cronoloxía de acontecementos fundamentais da transición española	CSC, CCL	Menciona acontecementos fundamentais da transición española	4º bimestre	Proba obxectiva

			B1.4.5. Valora os acertos do proceso de democratiza ción on en España	CSC, CAA	Menciona os acertos do proceso de democratiza ción on en España	4º bimes tre	Proba obxecti va
			B1.4.6. Analiza feitos e acontecem ent os conflitivos na España democrática	CSC, CAA	Cita feitos e aconteceme nt os conflitivos na España democrática	4º bimes tre	Proba obxecti va
E,g,h,i	B1.5. O mundo recente entre os séculos XX e XXI. A globalizació n . A revolución tecnolóxica · Consecuen cia as	B1.5. Definir a globalizació n e identificar algúns dos seus factores. Identificar algúns dos cambios fundament ais que supón a revolución tecnolóxica · Consecuen cia as	B1.5.1. Busca na prensa novas sobre algún sector con relacións globalizadas e elabora argumentos a favor e en contra	CSC, CD, CCL,C A A	Busca na prensa novas sobre algún sector con relacións globalizadas e elabora argumentos a favor e en contra	4º bimes tre	Proba obxecti va

A,d,g,h, j	B1.6. Distintas formas económicas e sociais do capitalismo no mundo	B1.6. Interpretar procesos a medio prazo de cambios económicos, sociais e políticos a nivel mundial	B1.6.1. Interpreta o renacemento e declive das nacións no novo mapa político europeo da época	CSC, CAA	Menciona o renacemento e declive das nacións no novo mapa político europeo da época	4º bimestre	Proba obxectiva
			B1.6.2. Comprende os pros e contras do Estado de Benestar	CSC	Menciona os pros e contras do Estado de Benestar	4º bimestre	Proba obxectiva
A,c,d,g, i	B1.7. O derrubamento dos réximes soviético e as súas consecuencias	B1.7. Coñecer as causas e consecuencias inmediatas do colapso da URSS e outros réximes socialistas	B1.7.2. Analiza os aspectos políticos, económicos e culturais despois dos cambios producidos polo colapso da URSS	CSC, CAA, CCL	Cita os aspectos políticos, económicos e culturais despois dos cambios producidos polo colapso da URSS	4º bimestre	Proba obxectiva
A,c,d,g, i	B1.8. A constitución da Unión Europea	B1.8. Describir a evolución da construción da Unión Europea	B1.8.1. Comprende as causas da constitución da Unión Europea	CSC, CCL	Menciona as causas da constitución da Unión Europea	4º bimestre	Proba obxectiva

			B1.8.2. Discute sobre a situación actual da Unión Europea e o seu futuro	CAA, CSC, CCL	Analiza a situación actual da Unión Europea e o seu futuro	4º bimestre	Proba obxectiva
--	--	--	---	---------------	--	-------------	-----------------

Bloque 2. Iniciación á actividade emprendedora e empresarial

A,f,i, P	B.2.1. Autonomía e autocoñecemento. A iniciativa emprendedora e o/a empresario/a	B2.1. Describir as calidades persoais e destrezas asociadas á iniciativa emprendedora analizando os requisitos de distintos postos	B2.1.1. Identifica as calidades persoais, as actitudes, as aspiracións e a formación propias das persoas con iniciativa	CSI EE, CA A	Identifica as calidades persoais, as actitudes, as aspiracións e a formación propias das persoas con iniciativa emprendedora, e	4º bimestre	Traballo de investigación
-------------	---	---	--	-----------------------	---	-------------	---------------------------

		de traballo e actividades empresariais	emprendedora, e describe a actividade dos/as empresarios/as e o seu papel na xeración de traballo e benestar social		cita a actividade dos/as empresarios/as e o seu papel na xeración de traballo e benestar social		
--	--	--	---	--	---	--	--

			B2.1.2. Investiga con medios telemáticos as áreas de actividade profesional da súa contorna, os tipos de empresa que as desenvolven e os postos de traballo en cada unha, razoando os requisitos para o desempeño profesional en cada un deles	CD, CA, A, CSI EE	Investiga con medios telemáticos as áreas de actividade profesional da súa contorna, os tipos de empresa que as desenvolven e os postos de traballo en cada unha, citando os requisitos para o desempeño profesional en cada un deles	4º bimestre e	Traballo de investigación
A,e,f, i,p	B2.2. Intereses, aptitudes e motivacións persoais para a carreira profesional	B2.2. Tomar decisións sobre o itinerario vital propio comprendendo as posibilidades de emprego, o reemprego e a carreira	B2.2.1. Diseña un proxecto de carreira profesional relacionando as posibilidades do ámbito coas calidades e aspiracións persoais e	CA, A, CSI EE	Diseña un proxecto de carreira profesional relacionando as posibilidades do ámbito coas calidades e aspiracións persoais e	4º bimestre e	Traballo de investigación

		profesional en relación coas	valorando a opción do		valorando a opción do		
--	--	------------------------------	-----------------------	--	-----------------------	--	--

		habilidades persoais e as alternativas de formación e aprendizaxe ao longo da vida	reemprego e a necesidade de formación ao longo da vida		autoemprego e a necesidade de formación ao longo da vida		
			B2.2.2. Desenvolve habilidades sociais e actúa de acordo con actitudes e valores democráticos	CA A, CSI EE	Desenvolve habilidades sociais e actúa de acordo con actitudes e valores democráticos	4º bimestre e	Traballo de investigación
			B2.2.3. Fórmase para mellorar o seu benestar individual e contribuir á cohesión social	CA A, CSI EE	Fórmase para mellorar o seu benestar individual e contribuir á cohesión social	4º bimestre e	Traballo de investigación

A,c,i, P	B2.3. Itinerarios formativos e carreiras profesionais. Proceso de procura de emprego en empresas do sector. Autoemprego. Proceso de toma de decisións sobre o itinerario persoal	B2.3. Actuar como futuro/a traballador/a responsable coñecendo os seus dereitos e deberes como tal, valorando a acción do Estado e da Seguridade Social na protección da persoa empregada, e comprenden do a necesidade de protección	B2.3.1. Identifica as normas e as institucións que interveñen nas relacións entre os/as traballadores/ as e as empresas, en relación co funcionamen to do mercado de traballo	CS C, CSI EE	Menciona as normas e as institucións que interveñen nas relacións entre os/as traballadores/ as e as empresas, en relación co funcionamen to do mercado de traballo	4º bimestre	Traballo de investigación
-------------	---	---	---	-----------------------	--	----------------	---------------------------------

		dos riscos laborais					
--	--	------------------------	--	--	--	--	--

			<p>B2.3.2.</p> <p>Distingue os dereitos e as obrigas que se derivan das relacións laborais e compróbaos en contratos de traballo e documentos de negociación colectiva</p>	<p>CS C, CSI EE, CM CC T</p>	<p>Distingue os dereitos e as obrigas que se derivan das relacións laborais e compróbaos en contratos de traballo e documentos de negociación colectiva</p>	<p>4º bimestre e</p>	<p>Traballo de investigación</p>
			<p>B2.3.3.</p> <p>Describe as bases do sistema da Seguridade Social e as obrigas dos/as traballadores/as e dos/as empresarios/as dentro deste, así como as prestacións mediante procuras nas webs institucionais, valorando a súa acción</p>	<p>CC L, CS C, CSI EE</p>	<p>Cita as bases do sistema da Seguridade Social e as obrigas dos/as traballadores/as e dos/as empresarios/as dentro deste, así como as prestacións mediante procuras nas webs institucionais</p>	<p>4º bimestre e</p>	<p>Traballo de investigación</p>

			<p>protectora ante as continxencias cubertas</p>				
			<p>B2.3.4. Identifica as situacións de</p>	<p>CSI EE, CA</p>	<p>Identifica as situacións de risco laboral</p>	<p>4º bimestre e</p>	<p>Traballo de</p>

			<p>risco laboral máis habituais nos sectores de actividade económica máis salientables no ámbito e indica os métodos de prevención legalmente establecidos, así como as técnicas de primeiros auxilios aplicables en caso de accidente ou dano</p>	<p>A, CM CC T</p>	<p>máis habituais nos sectores de actividade económica máis salientables no ámbito e indica os métodos de prevención legalmente establecidos</p>		<p>investigación</p>
--	--	--	---	----------------------------------	--	--	----------------------

11. Historia de España. 2º de

Bacharelato - Libros

recomendados:

Para facilitar o traballo aos alumnos nunha modalidade como a semipresencial, utilizamos as guías didácticas do alumnado de bacharelato semipresencial da Consellería de Educación e, no relativo aos libros de texto, seguimos as indicacións dos autores das devanditas guías.

Neste caso traballárase apoiándose no libro de ALFEIRÁN RODRÍGUEZ, X., BREA PEDREIRA, A., ROMERO MASIÁ, A., *Historia de España, segundo curso de bacharelato*, A Coruña, 2009.

- Introducción e contextualización:

O currículo da materia de Historia de segundo curso de Bacharelato, segundo o disposto polo RD 3474/2000 no relativo ós seus contidos mínimos, inclúe a totalidade das etapas históricas desde a Antigüidade ata os nosos tempos, aínda que cun protagonismo maior das sociedades contemporánea e actual.

No caso galego, as directrices do Grupo de Traballo da CIUG reducen a materia obxecto das ABAU ao período comprendido entre a Guerra da Independencia e a actualidade, de maneira que cinguimos a programación a ese período engadindo un tema introdutorio no que analizamos o papel da dinastía borbónica en España.

En canto á avaliación dos alumnos, ao tratarse de grupos semipresenciais con apenas 910 sesións lectivas por trimestre, resulta imposible unha valoración individualizada do seu traballo persoal e da súa actitude nas clases, problema que se axiganta nos grupos de mañá, con máis de 50 alumnos cada un. A maiores, o feito de que os dous grupos da mañá compartan a hora quincenal de Tutoría Orientativa pensamos que fará realmente difícil o traballo de instruír ao alumnado nas peculiaridades da proba de Selectividade cuxa estrutura utilizamos nos nosos exames xa que pensamos que aínda que a maioría do noso alumnado non aspira a ingresar na Universidade, a minoría que quere facelo ten dereito a que se lle prepare para elo.

- Obxectivos xerais:
- Comprender que a interpretación do pasado é o resultado de proxectar sobre este os nosos propios condicionamentos ideolóxicos, éticos e culturais do presente.
- Descubrir os procesos e mecanismos básicos que rexen o funcionamento da dinámica histórica, empregando este coñecemento para a mellor comprensión das sociedades actuais.
- Distinguir e valorar os signos permanentes dos procesos de transformación e cambio nas diferentes etapas históricas, analizando secuencialmente o nacemento dos problemas, as diferentes tentativas de solución e a súa pervivencia nos nosos días.
- Identificar e analizar as interrelacións existentes entre os feitos económicos, sociais, políticos e culturais que condicionan a traxectoria histórica de España e de Galicia, así como o papel que os individuos e os grupos desempeñan nela, asumindo que a súa evolución é o resultado de complexos e longos procesos de cambio que se proxectan no futuro.
- Adquirir unha visión de conxunto da evolución histórica de España e de Galicia, situando este proceso no contexto europeo e mundial.
- Identificar, analizar e explicar, situándoos no tempo e no espazo, os feitos, personaxes, problemas, etapas e procesos máis significativos e relevantes do devir histórico, común e diverso, de España e de Galicia.
- Expresar razoadamente ideas propias sobre os aspectos esenciais da evolución histórica de España e de Galicia.
- Consolidar actitudes e hábitos de tolerancia e solidariedade entre os diversos pobos de España, respectando e valorando positivamente os aspectos comúns e as diferencias, tendo en conta a posibilidade de pertencer de maneira simultánea a máis dunha identidade colectiva.

Obxectivo	Contidos	Criterios de avaliación	Estándares de aprendizaxe	Competencias clave	Grao mínimo de consecución	Tempo de realización	Instrumentos de avaliación
D,e, h,i	B3.3. Crise e decadencia do Imperio no século XVII: os validos; expulsión dos mouriscos ; proxectos de reforma de Olivares; guerra dos Trinta Anos e perda da	B3.3. Explicar as causas e as consecuencias da decadencia da monarquía hispánica no século XVII, relacionando os problemas internos, a política exterior e a crise económica e demográfica	HEB3.3.1. Describe a práctica do valemto e os seus efectos na crise da monarquía.	CCL, CSC	Menciona a práctica do valemto e os seus efectos na crise da monarquía.	1º bimestre	Proba obxectiva

	<p>hexemonía en Europa en favor de Francia; rebelións de Cataluña e Portugal en 1640; Carlos II e o problema sucesorio; crise demográfica e económica</p>						
			<p>HEB3.3.2. Explica os principais proxectos de reforma do Conde Duque de Olivares</p>	<p>CCL, CSC</p>	<p>Explica os principais proxectos de reforma do Conde Duque de Olivares</p>	<p>1º bimestre</p>	<p>Proba obxectiva</p>

			HEB3.3.3. Analiza as causas da guerra dos Trinta Anos e as súas consecuencias para a monarquía hispánica e para Europa.	CCL, CSC, CAA	Menciona as causas da guerra dos Trinta Anos e as súas consecuencias para a monarquía hispánica e para Europa	1º bimestre	Proba obxectiva
			HEB3.3.4. Compara e comenta as rebelións de Cataluña e Portugal de 1640	CCL, CSC, CAA	Comenta as rebelións de Cataluña e Portugal de 1640	1º bimestre	Proba obxectiva
			HEB3.3.5. Explica os principais factores da crise demográfica e económica do século XVII, e as súas consecuencias	CCL, CSC	Menciona os principais factores da crise demográfica e económica do século XVII, e as súas consecuencias	1º bimestre	Proba obxectiva

			HEB3.3.6. Representa unha liña do tempo desde 1474 ata 1700, e sitúa nela os principais acontecementos históricos	CMC CT, CAA, CSC	Representa unha liña do tempo desde 1474 ata 1700, e sitúa nela os principais acontecementos históricos	1º bimestre	Proba obxectiva
D,e , g,h, i,m, n,p	B3.4. Século de Ouro español: do Humanismo á Contrarreforma; Renacemento e Barroco na literatura e na arte	B3.4. Recoñecer as grandes achegas culturais e artísticas do Século de Ouro español, extraendo información de interese en fontes primarias e secundarias (en bibliotecas, internet, etc.).	HEB3.4.1. Procura información de interese (en libros e internet) e elabora unha breve exposición sobre os seguintes pintores do Século de Ouro español: El Greco, Ribera, Zurbarán, Velázquez e Murillo.	CCL, CD, CAA, CSC , CCE C	Procura información de interese (en libros e internet) e elabora unha breve exposición sobre os seguintes pintores do Século de Ouro español: El Greco, Ribera, Zurbarán, Velázquez e Murillo.	1º bimestre	Proba obxectiva

Bloque 4. España na órbita francesa: o reformismo dos primeiros Borbóns (1700-1788)

D,e,f,i	B4.1. Cambio dinástico e Guerra de Sucesión: unha contenda civil e europea; a Paz de Utrecht e o novo equilibrio europeo; os pactos de familia con Francia	B4.1. Analizar a Guerra de Sucesión española como contenda civil e europea, e explicar as súas consecuencias para a política exterior española e a nova orde internacional.	HEB4.1.1. Explica as causas da Guerra de Sucesión Española e a composición dos bandos en conflito.	CCL, CSC	Menciona as causas da Guerra de Sucesión Española e a composición dos bandos en conflito.	1º bimestre	Proba a obxectiva
			HEB4.1.2. Representa unha liña do tempo desde 1700 ata 1788, e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	CMCCT, CAA, CSC	Representa unha liña do tempo desde 1700 ata 1788, e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	1º bimestre	Proba a obxectiva

			HEB4.1.3. Detalla as características da nova orde europea xurdida da Paz de Utrecht e o papel de España nela	CCL, CSC	Cita as características da nova orde europea xurdida da Paz de Utrecht e o papel de España nela	1º bimestre	Proba obxectiva
D,e,h,i,p	B4.2. Reformas institucionais: novo modelo de Estado; Administración	B4.2. Describir as características do novo modelo de Estado,	HEB4.2.1. Define os decretos de nova planta e explica a súa importancia na	CCL, CSC	Menciona os decretos de nova planta e explica a súa importancia na configuración	1º bimestre	Proba obxectiva

	en América; Facenda Real; relacións Igrexa-Estado	especifican do alcance das reformas promovidas polos primeiros monarcas da dinastía borbónica	configuración do novo Estado borbónico.		do novo Estado borbónico.		
			HEB4.2.2. Elabora un esquema comparativo do modelo político dos Austrias e dos Borbóns.	CCL, CSC, CAA	Elabora un esquema comparativo do modelo político dos Austrias e dos Borbóns.	1º bimestre	Proba obxectiva

			HEB4.2.3. Explica as medidas que adoptaron ou proxectaron os primeiros Borbóns para sanear a Facenda Real	CCL, CSC	Menciona medidas que adoptaron ou proxectaron os primeiros Borbóns para sanear a Facenda Real	1º bimestre	Proba obxectiva
			HEB4.2.4. Describe as relacións Igrexa-Estado e as causas da expulsión dos xesuítas	CCL, CSC	Cita as relacións Igrexa-Estado e as causas da expulsión dos xesuítas	1º bimestre	Proba obxectiva
D,e,h,i,m,p	B4.3. Economía e política económica: recuperación demográfica ; problemas da agricultura, a	B4.3. Comentar a situación inicial dos sectores económicos, detallando os cambios	HEB4.3.1. Compara a evolución demográfica do século XVIII coa da centuria anterior	CCL, CSC, CAA	Compara a evolución demográfica do século XVIII coa da centuria anterior	1º bimestre	Proba obxectiva

	industria e o comercio; liberalización do comercio con América	introducidos e os obxectivos da nova política económica.					
--	--	--	--	--	--	--	--

			HEB4.3.2. Desenvolve os principais problemas da agricultura e as medidas impulsadas por Carlos III neste sector	CCL, CSC	Menciona os principais problemas da agricultura e as medidas impulsadas por Carlos III neste sector	1º bimestre	Proba obxectiva
			HEB4.3.3. Explica a política industrial da monarquía e as medidas adoptadas respecto ao comercio con América	CCL, CSC	Cita a política industrial da monarquía e as medidas adoptadas respecto ao comercio con América	1º bimestre	Proba obxectiva
D,e,h,i, m,p	B4.4. Engalaxe económica de Cataluña. Estancamento económico de Galicia.	B4.4. Explicar a engalaxe económica de Cataluña, en comparación coa evolución económica do resto de España	HEB4.4.1. Especifica as causas da engalaxe económica de Cataluña no século XVIII	CCL, CSC	Menciona as causas da engalaxe económica de Cataluña no século XVIII	1º bimestre	Proba obxectiva

D,e,h,i, p	B4.5. A Ilustración en España e Galicia: proxectistas, anovadores e	B4.5. Expor os conceptos fundamentais do pensamento ilustrado,	HEB4.5.1. Comenta as ideas fundamentais da Ilustración e define o	CCL, CAA, CSC, CCEC	Cita as ideas fundamentais da Ilustración e define o concepto de	1º bimestre	Proba obxectiva
	ilustrados; despotismo ilustrado; novo concepto de educación; Sociedades Económicas de Amigos do País; prensa periódica	identificando as súas vías de difusión	concepto de despotismo ilustrado.		despotismo ilustrado.		
			HEB4.5.2. Razona a importancia das Sociedades Económicas de Amigos do País e da prensa periódica na difusión dos valores da Ilustración	CCL, CSC, CCEC	Menciona a importancia das Sociedades Económicas de Amigos do País e da prensa periódica na difusión dos valores da Ilustración	1º bimestre	Proba obxectiva

Bloque 5. A crise do Antigo Réxime (1788-1833): Liberalismo fronte a Absolutismo

D,e,h ,i,p	B5.1. Impacto da Revolución Francesa: relacións entre España e Francia; Guerra da Independen cia	B5.1. Analizar as relacións entre España e Francia desde a Revolución Francesa ata a Guerra da Independenci a, e especificar en cada fase os principais acontecemen tos e as súas repercusións para España	HEB5.1.1. Resume os cambios que experimenta n as relacións entre España e Francia desde a Revolución Francesa ata o comezo da Guerra de Independen cia	CCL, CSC	HEB5.1.1. Menciona os cambios que experimentan as relacións entre España e Francia desde a Revolución Francesa ata o comezo da Guerra de Independenci a	1º bime stre	Proba obxec tiva
---------------	--	--	---	-------------	---	--------------------	------------------------

			HEB5.1.2. Describe a Guerra da Independen cia : as súas causas, a composició n dos bandos en conflito e o desenvolve mento dos aconteceme nt os.	CCL, CSC	Menciona a Guerra da Independenci a: as súas causas, a composición dos bandos en conflito e o desenvolveme nto dos acontecement os.	1º bime stre	Proba obxec tiva
--	--	--	---	-------------	--	--------------------	------------------------

A,d,e , h,i,p	B5.2. Primeiro intento de revolución liberal, Cortes de Cádiz e Constitución de 1812	B5.2. Comentar o labor lexislador das Cortes de Cádiz, en relación co ideario do liberalismo	HEB5.2.1. Compara as Cortes de Cádiz coas estamentais do Antigo Réxime	CCL, CSC, CAA	Compara as Cortes de Cádiz coas estamentais do Antigo Réxime	1º bime s tre	Proba obxec tiva
			HEB5.2.2. Comenta as característic as esenciais da Constitución de 1812.	CCL, CSC, CAA	Cita as características esenciais da Constitución de 1812.	1º bime s tre	Proba obxec tiva
D,e,h , i,p	B5.3. Reinado de Fernando VII: restauración do absolutism o; trienio liberal; reacción absolutista	B5.3. Describir as fases do reinado de Fernando VII, e explicar os principais feitos de cada unha	HEB5.3.1. Detalla as fases do conflicto entre liberais e absolutistas durante o reinado de Fernando VII.	CCL, CSC	Menciona as fases do conflicto entre liberais e absolutistas durante o reinado de Fernando VII.	1º bime s tre	Proba obxec tiva
			HEB5.3.2. Define o carlismo e resume a súa	CCL, CSC	HEB5.3.2. Menciona o carlismo e resume a súa	1º bime s tre	Proba obxec tiva

			orixe e os apoios con que contaba inicialmente		orixe e os apoios con que contaba inicialmente		
--	--	--	---	--	--	--	--

			HEB5.3.3. Representa unha liña do tempo desde 1788 ata 1833 e sitúa nela os principais acontecementos os históricos	CMCC T, CAA, CSC	Representa unha liña do tempo desde 1788 ata 1833 e sitúa nela os principais acontecementos os históricos	1º bimestre	Proba obxectiva
			HEB5.3.4. Representa nun esquema as diferenzas, en canto a sistema político e estrutura social, entre o Antigo Réxime e o réxime liberal burgués.	CCL, CAA, CSC	Representa nun esquema as diferenzas, en canto a sistema político e estrutura social, entre o Antigo Réxime e o réxime liberal burgués.	1º bimestre	Proba obxectiva

D,e,h , i	B5.4. Emancipación da América española: protagonismo crioulo; fases do proceso; repercusións para España	B5.4. Explicar o proceso de independencia das colonias americanas, diferenciando as súas causas e as súas fases, así como as repercusións económicas para España	HEB5.4.1. Explica as causas e o desenvolvemento do proceso de independencia das colonias americanas	CCL, CSC	Cita as causas e o desenvolvemento do proceso de independencia das colonias americanas	1º bimestre	Proba obxectiva
			HEB5.4.2. Especifica as repercusións económicas para España da independencia das colonias americanas	CCL, CSC	Menciona as repercusións económicas para España da independencia das colonias americanas	1º bimestre	Proba obxectiva

D,e,g ,h,i,l, m,n	B5.5. A obra de Goya como testemuño da época	B5.5. Relacionar as pinturas e os gravados de Goya cos acontecementos deste período, e identificar nelas o reflexo da situación e os feitos contemporáneos	HEB5.5.1. Procura información de interese (en libros e internet) sobre Goya e elabora unha breve exposición sobre a súa visión da guerra	CCL, CD, CSC, CCEC	Procura información de interese (en libros e internet) sobre Goya e elabora unha breve exposición sobre a súa visión da guerra	1º bimestre	Proba obxectiva
-------------------------	--	--	--	--------------------	--	-------------	-----------------

Bloque 6. A conflitiva construción do Estado liberal (1833-1874)

D,e,h ,i,p	B6.1. O carlismo como derradeiro bastión absolutista: ideario e apoios sociais; as dúas primeiras guerras carlistas	B6.1. Describir o fenómeno do carlismo como resistencia absolutista fronte á revolución liberal, analizando os seus compoñentes ideolóxicos, as súas bases	HEB6.1.1. Identifica o ámbito xeográfico do carlismo e explica o seu ideario e os seus apoios sociais	CAA, CSC	HEB6.1.1. Identifica o ámbito xeográfico do carlismo e explica o seu ideario e os seus apoios sociais	2º bimestre	Proba obxectiva
---------------	---	--	---	----------	---	-------------	-----------------

		sociais, a súa evolución no tempo e as súas consecuenci as					
			HEB6.1.2. Especifica as causas e consecuencia s das dúas primeiras guerras carlistas	CCL, CSC	Cita as causas e consecuencia s das dúas primeiras guerras carlistas	2º bimest re e	Proba obxec tiva
			HEB6.1.3. Representa unha liña do tempo desde 1833 ata 1874 e sitúa nela os principais acontecement os históricos	CMC CT, CAA, CSC	Representa unha liña do tempo desde 1833 ata 1874 e sitúa nela os principais acontecement os históricos	2º bimest re e	Proba obxec tiva

D,e,h , i,p	B6.2. Triunfo e consolidación do liberalismo no reinado de Isabel II: primeiros partidos políticos; protagonis mo político dos militares; lexislación económica de signo liberal; nova sociedade de clases.	B6.2. Analizar a transición definitiva do Antigo Réxime ao réxime liberal burgués durante o reinado de Isabel II, explicar o protagonis mo dos militares e especificand o os cambios políticos, económicos e sociais	HEB6.2.1. Describe as característica s dos partidos políticos que xurdiron durante o reinado de Isabel II.	CCL, CSC	Menciona as característica s dos partidos políticos que xurdiron durante o reinado de Isabel II.	2º bimest re e	Proba obxec tiva
----------------	--	--	--	-------------	---	----------------------	------------------------

			HEB6.2.2. Resume as etapas da evolución política do reinado de Isabel II desde a súa minoría de idade, e explica o papel dos militares	CCL, CSC	Resume as etapas da evolución política do reinado de Isabel II desde a súa minoría de idade, e menciona o papel dos militares	2º bimest re e	Proba obxec tiva
--	--	--	--	-------------	--	----------------------	------------------------

			HEB6.2.3. Explica as medidas de liberalización do mercado da terra levadas a cabo durante o reinado de Isabel II	CCL, CAA, CSC	Cita as medidas de liberalización do mercado da terra levadas a cabo durante o reinado de Isabel II	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB6.2.4. Compara as desamortizacións de Mendizábal e Madoz, e especifica os obxectivos dunha e outra	CCL, CAA, CSC	Menciona as desamortizacións de Mendizábal e Madoz, e especifica os obxectivos dunha e outra	2º bimestre	Proba obxectiva
			HEB6.2.5. Especifica as características da nova sociedade de clases e compáraa coa sociedade estamental do Antigo Réxime	CCL, CSC, CCE, C	Menciona as características da nova sociedade de clases e compáraa coa sociedade estamental do Antigo Réxime	2º bimestre	Proba obxectiva

D,e,h , i	B6.3. Proceso constitucion al	B6.3. Explicar o proceso constitucion al durante o reinado de Isabel II, en relación coas correntes ideolóxicas dentro do liberalismo e a súa loita polo poder	HEB6.3.1. Compara o Estatuto Real de 1834 e as Constitucións de 1837 e 1845	CCL, CAA, CSC	Menciona o Estatuto Real de 1834 e as Constitucións de 1837 e 1845	2º bimest re e	Proba obxec tiva
			HEB6.4.1. Explica as etapas políticas do Sexenio Democrático	CCL, CSC	Menciona as etapas políticas do Sexenio Democrático	2º bimest re e	Proba obxec tiva
			HEB6.4.2. Describe as característica s esenciais da Constitución democrática de 1869	CCL, CSC	Cita as característica s esenciais da Constitución democrática de 1869	2º bimest re e	Proba obxec tiva

			HEB6.4.3. Identifica os grandes conflitos do sexenio e explica as súas consecuencias políticas	CAA, CSC	Menciona os grandes conflitos do sexenio e cita as súas consecuencias políticas	2º bimestre e	Proba obxectiva
C,d,e h,i,p	B6.5. Inicios do movemento obreiro español: condicións de vida da poboación	B6.5. Describir as condicións de vida das clases traballadoras e os inicios do movemento	HEB6.5.1. Relaciona a evolución do movemento obreiro español durante o Sexenio	CCL, CAA, CSC	Relaciona a evolución do movemento obreiro español durante o Sexenio Democrático	2º bimestre e	Proba obxectiva
	obreira e labrega; a Asociación Internacional de Traballadores e o xurdimento das correntes anarquista e socialista	obreiro en España, en relación co desenvolvemento do movemento obreiro internacional	Democrático coa do movemento obreiro internacional.		coa do movemento obreiro internacional.		

Bloque 7. A Restauración Borbónica: implantación e afianzamento dun novo sistema político (1874-1902)

D,e , h,i, p	B7.1. Teoría e realidade do sistema canovista: inspiración no modelo inglés; a Constitución de 1876 e o bipartidismo ; quenda de partidos, caciquismo e fraude electoral	B7.1. Explicar o sistema político da Restauración, distinguindo a súa teoría e o seu funcionamento real	HEB7.1.1. Explica os elementos fundamentais do sistema político ideado por Cánovas.	CCL, CAA, CSC	Cita os elementos fundamentais do sistema político ideado por Cánovas	2º bimestre e	Proba obxectiva
			HEB7.1.2. Especifica as características esenciais da Constitución de 1876	CCL, CSC	Cita as características esenciais da Constitución de 1876	2º bimestre e	Proba obxectiva
			HEB7.1.3. Describe o funcionamento real do sistema	CCL, CSC	Menciona o funcionamento real do sistema	2º bimestre e	Proba obxectiva

			político da Restauración		político da Restauración		
--	--	--	--------------------------	--	--------------------------	--	--

			HEB7.1.4. Representa unha liña do tempo desde 1874 ata 1902 e sitúa nela os principais acontecementos históricos	CMC CT, CAA, CSC	Representa unha liña do tempo desde 1874 ata 1902 e sitúa nela os principais acontecementos históricos	2º bimestre e	Proba obxectiva
D,e , h,i, p	B7.2. Oposición ao sistema: catalanismo, nacionalismo vasco, rexionalismo galego e movemento obreiro	B7.2. Analizar os movementos políticos e sociais excluídos do sistema, especificando a súa evolución durante o período estudado	HEB7.2.1. Resume a orixe e a evolución do catalanismo, o nacionalismo vasco e o rexionalismo galego.	CCL, CSC , CCE C	Resume a orixe e a evolución do catalanismo, o nacionalismo vasco e o rexionalismo galego.	2º bimestre e	Proba obxectiva
			HEB7.2.2. Analiza as correntes ideolóxicas do movemento obreiro e labrego español, así como a súa evolución durante o derradeiro cuarto do século	CCL, CAA, CSC , CCE C	Menciona as correntes ideolóxicas do movemento obreiro e labrego español, así como a súa evolución durante o derradeiro cuarto do século XIX	2º bimestre e	Proba obxectiva

			XIX				
D, e, h, i	B7.3. Éxitos políticos: estabilidade e	B7.3. Describir os principais	HEB7.3.1. Compara o papel político	CCL, CAA, CSC	Fai referencia ao papel político dos militares no	2º bimestre e	Proba obxectiva

	consolidación do poder civil; liquidación do problema carlista; solución temporal do problema de Cuba	logros do reinado de Afonso XII e a rexencia de María Cristina, inferindo as súas repercusións na consolidación do novo sistema político	dos militares no reinado de Afonso XII coas etapas precedentes do século XIX		reinado de Afonso XII coas etapas precedentes do século XIX		
			HEB7.3.2. Describe a orixe, o desenvolvemento e as repercusións da	CCL, CSC	Menciona a orixe, o desenvolvemento e as repercusións da terceira guerra carlista	2º bimestre e	Proba obxectiva

			terceira guerra carlista				
D, e, h, i	B7.4. Perdas das derradeiras colonias e crise de 1898: guerra de Cuba e con Estados Unidos; Tratado de París; rexeneracionismo	B7.4. Explicar o desastre colonial e a crise do 98, identificando as súas causas e as súas consecuencias	HEB7.4.1. Explica a política española respecto ao problema de Cuba.	CCL, CSC	Fai referencia á política española respecto ao problema de Cuba.	2º bimestre e	Proba obxectiva
			HEB7.4.2. Sinala os principais feitos do desastre colonial de 1898	CCL, CSC	Cita os principais feitos do desastre colonial de 1898 e as consecuencias	2º bimestre e	Proba obxectiva
			e as consecuencias territoriais do Tratado de París		territoriais do Tratado de París		

			HEB7.4.3. Especifica as consecuencias para España da crise do 98 nos ámbitos económico, político e ideolóxico	CCL, CSC , CCE C	Menciona as consecuencias para España da crise do 98 nos ámbitos económico, político e ideolóxico	2º bimestre e	Proba obxectiva
--	--	--	--	---------------------------	---	---------------	-----------------

Bloque 8. Continuidade e transformacións económicas no século XIX: un desenvolvemento insuficiente

	B8.1. Lento crecemento da poboación: mantemento dun réxime demográfico antigo; excepción de Cataluña.	B8.1. Explicar a evolución demográfica de España ao longo do século XIX, comparando o crecemento da poboación española no seu conxunto co de Cataluña e o dos países máis avanzados de Europa	HEB8.1.1. Identifica os factores do lento crecemento demográfico español no século XIX.	CCL, CSC	Menciona os factores do lento crecemento demográfico español no século XIX.	2º bimestre e	Proba obxectiva
--	---	---	--	----------	---	---------------	-----------------

			HEB8.1.2. Compara a evolución demográfica de Cataluña coa do resto de España no século XIX	CCL, CAA, CSC	Compara a evolución demográfica de Cataluña coa do resto de España no século XIX	2º bimest re e	Prob a obxe ct iva
--	--	--	--	---------------------	---	----------------------	-----------------------------

D,e , h,i,l ,p	B8.2. Economía española no XIX: agricultura protexida e estancada (efectos das desamortizacións; baixos rendementos); deficiente industrialización (industria téxtil catalá, siderurxia e a minaría); dificultades dos transportes (condicionamentos xeográficos; rede de ferrocarrís); comercio (proteccionismo o fronte a librecambio)	B8.2. Analizar os sectores económicos e especificar a situación herdada, as transformacións de signo liberal e as consecuencias que se derivan delas	HEB8.2.1. Explica os efectos económicos das desamortizacións de Mendizábal e Madoz	CCL , CSC	Menciona os efectos económicos das desamortizacións de Mendizábal e Madoz	2º bimestre e	Prob a obxe ctiva
-------------------------	--	--	--	-----------------	---	---------------	----------------------------

	<p>); finanzas (a peseta como unidade monetaria; desenvolve mento nto da banca moderna; problemas da Facenda; investiment os</p>						
--	--	--	--	--	--	--	--

	estranxeiros O caso galego						
			HEB8.2.2. Especifica as causas dos baixos rendementos da agricultura española do século XIX	CCL, CSC	Menciona as causas dos baixos rendementos da agricultura española do século XIX	2º bimestre e	Prob a obxectiva
			HEB8.2.3. Describe a evolución da industria téxtil catalá, a siderurxia e a minaría ao longo do século XIX	CCL, CSC	Menciona a evolución da industria téxtil catalá, a siderurxia e a minaría ao longo do século XIX	2º bimestre e	Prob a obxectiva
			HEB8.2.4. Compara a revolución industrial española coa dos países máis avanzados de Europa	CCL, CAA, CSC	Compara a revolución industrial española coa dos países máis avanzados de Europa	2º bimestre e	Prob a obxectiva
			HEB8.2.5. Relaciona as dificultades do transporte e o comercio interior cos condicionamentos xeográficos	CCL, CAA, CSC	Relaciona as dificultades do transporte e o comercio interior cos condicionamentos xeográficos	2º bimestre e	Prob a obxectiva

			HEB8.2.6. Explica os obxectivos da rede ferroviaria e as consecuencias da lei xeral de ferrocarrís de 1855.	CCL, CSC	Cita os obxectivos da rede ferroviaria e as consecuencias da lei xeral de ferrocarrís de 1855.	2º bimestre e	Prob a obxectiva
			ferrocarrís de 1855.				
			HEB8.2.7. Compara os apoios, os argumentos e as actuacións de proteccionistas e librecambistas ao longo do século XIX	CCL, CAA, CSC	Compara os apoios, os argumentos e as actuacións de proteccionistas e librecambistas ao longo do século XIX	2º bimestre e	Prob a obxectiva
			HEB8.2.8. Explica o proceso que conduciu á unidade monetaria e á banca moderna	CCL, CSC	Menciona o proceso que conduciu á unidade monetaria e á banca moderna	2º bimestre e	Prob a obxectiva
			HEB8.2.9. Explica a reforma Mon-Santillán da Facenda pública e os seus efectos	CCL, CSC	Menciona a a reforma Mon-Santillán da Facenda pública e os seus efectos	2º bimestre e	Prob a obxectiva

			HEB8.2.10. Especifica como os investimentos en España de Francia e de Inglaterra afectaron o modelo de desenvolvemento económico español durante o século XIX	CCL, CSC	Cita como os investimentos en España de Francia e de Inglaterra afectaron o modelo de desenvolvemento económico español durante o século XIX	2º bimestre	Prob a obxectiva
--	--	--	--	----------	--	-------------	------------------

Bloque 9. A crise do sistema da Restauración e a caída da monarquía (1902-1931)

D, e h, i, p	B9.1. Intentos de modernización do sistema: revisionismo político dos primeiros gobernos de Afonso XIII; oposición de republicanos e nacionalistas cataláns, vascos, galegos e andaluces.	Relacionar o rexeneracionismo xurdido da crise do 98 co revisionismo político dos primeiros gobernos, e especificar as súas actuacións máis importantes	HEB9.1.1. Define en que consistiu o revisionismo político inicial do reinado de Afonso XIII, e as principais medidas adoptadas.	CC L, CSC	Define en que consistiu o revisionismo político inicial do reinado de Afonso XIII, e as principais medidas adoptadas.	3º bimestre	Prob a obxectiva
--------------	---	---	---	-----------	---	-------------	------------------

			HEB9.1.2. Representa unha liña do tempo desde 1902 ata 1931, e sitúa nela os principais acontecementos históricos	CM CC T , CA A, CS C	HEB9.1.2. Representa unha liña do tempo desde 1902 ata 1931, e sitúa nela os principais acontecementos históricos	3º bimestre	Prob a obxe ct iva
			HEB9.1.3. Elabora un esquema cos factores internos e externos da quebra do sistema político da Restauración.	CC L , CA A, CS C	Elabora un esquema cos factores internos e externos da quebra do sistema político da Restauración.	3º bimestre	Prob a obxe ct iva
D,e , h,i	B9.2. Quebra do sistema: impacto dos acontecementos exteriores (intervención en Marrocos; I Guerra Mundial; Revolución Rusa); crecente	B9.2. Analizar as causas da quebra do sistema político da Restauración e identificar	HEB9.2.1. Especifica a evolución das forzas políticas de oposición ao sistema:	CC L , CS C	Menciona a evolución das forzas políticas de oposición ao sistema: republicanos	3º bimestre	Prob a obxe ct iva

	<p>axitación social (Semana Tráxica de Barcelona; crise xeral de 1917; "trienio bolchevique" en Andalucía</p>	<p>os factores internos e os externos</p>	<p>republicanos e nacionalistas.</p>		<p>e nacionalistas.</p>		
			<p>HEB9.2.2. Explica as repercusións da I Guerra Mundial e da Revolución Rusa en España</p>	<p>CC L , CS C</p>	<p>Menciona as repercusións da I Guerra Mundial e da Revolución Rusa en España</p>	<p>3º bimestre</p>	<p>Prob a obxectiva</p>
			<p>HEB9.2.3. Analiza as causas, os principais feitos e as consecuencias da intervención de España en Marrocos entre 1904 e 1927</p>	<p>CC L , CS C</p>	<p>Cita as causas, os principais feitos e as consecuencias da intervención de España en Marrocos entre 1904 e 1927</p>	<p>3º bimestre</p>	<p>Prob a obxectiva</p>

			HEB9.2.4. Analiza a crise xeral de 1917: as súas causas, manifestacións e consecuencias	CC L , CS C	Menciona a crise xeral de 1917: as súas causas, manifestacións e consecuencias	3º bimestre	Prob a obxe ctiva
D,e , h,i	B9.3. Ditadura de Primo de Rivera: directorio militar e directorio civil; remate da guerra de Marrocos; caída da ditadura;	B9.3. Explicar a ditadura de Primo de Rivera como solución autoritaria á	HEB9.3.1. Especifica as causas do golpe de estado de Primo de	CC L , CS C	Cita as causas do golpe de estado de Primo de Rivera e os apoios con	3º bimestre	Prob a obxe ctiva

	afundimento da monarquía	crise do sistema, e describir as súas características, etapas e actuacións	Rivera e os apoios con que contou inicialmente		que contou inicialmente		
			HEB9.3.2. Describe a evolución da ditadura de Primo de Rivera, desde o directorio militar ao directorio	CC L , CS C	Menciona a evolución da ditadura de Primo de Rivera, desde o directorio militar ao directorio	3º bimestre	Prob a obxe ctiva

			civil e o seu remate		civil e o seu remate		
			HEB9.3.3. Explica as causas da caída da monarquía.	CC L , CS C	Cita as causas da caída da monarquía.	3º bimestre	Proba obxectiva
D,e , h,i, p	B9.4. Crecemento económico e cambios demográficos no primeiro terzo do século: efectos da Guerra Mundial na economía española; intervencionismo estatal da ditadura; transición ao réxime demográfico moderno; movementos migratorios; transvasamento de poboación da agricultura á industria	B9.4. Explicar a evolución económica e demográfica no primeiro terzo do século XX, en relación coa situación herdada do século XIX	HEB9.4.1. Analiza os efectos da I Guerra Mundial sobre a economía española	CC L , CS C	Fai referencia aos efectos da I Guerra Mundial sobre a economía española	3º bimestre	Proba obxectiva

			HEB9.4.2. Describe a política económica da ditadura de Primo de Rivera	CC L , CS C	Describe a política económica da ditadura de Primo de Rivera	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB9.4.3. Explica os factores da evolución demográfica de España no primeiro terzo do século XX.	CC L , CS C	Cita os factores da evolución demográfica de España no primeiro terzo do século XX.	3º bimestre	Proba obxectiva

Bloque 10. A II República. A Guerra Civil nun contexto de crise internacional (1931-1939)

D,e ,h,i	B10.1. A II República como solución democrática ao afundimento do sistema da Restauración	B10.1. Explicar a II República como solución democrática ao afundimento do sistema político da Restauración, enmarcándoa no contexto	HEB10.1.1. Explica as causas que levaron á proclamación da II República e relaciona as súas dificultades coa crise económica mundial dos anos 30.		Cita as causas que levaron á proclamación da II República e relaciona as súas dificultades coa crise económica mundial dos anos 30	3º bimestre	Proba obxectiva
-------------	---	--	--	--	--	-------------	-----------------

		internacion al de crise económica e conflitividad e social					
			HEB10.1.2. Diferencia as forzas de apoio	CCL, CAA	Diferencia as forzas de apoio e oposición á República nos seus	3º bime s tre	Proba obxec tiva

			e oposición á República nos seus comezos, e describe as súas razóns e as principais actuacións	, CSC	comezos, e menciona as súas razóns e as principais actuacións		
--	--	--	--	----------	---	--	--

A,b ,d, e ,h,i ,p	B10.2. Evolución política durante a II República: bienio reformista (Constitución de 1931; política de reformas; Estatuto de Cataluña; forzas de oposición á República); bienio radical-cedista (política restauradora e radicalización popular; revolución de Asturias); Fronte Popular (primeiras actuacións do Goberno; preparación do golpe militar).	B10.2. Diferenciar as etapas da República ata o comezo da Guerra Civil, especificando os feitos e as actuacións principais en cada unha	HEB10.2.1. Resume as reformas impulsadas durante o bienio reformista da República	CCL , CSC	Resume as reformas impulsadas durante o bienio reformista da República	3º bime stre	Proba obxec tiva
-------------------------------	---	---	---	-----------------	--	--------------------	------------------------

			HEB10.2.2. Especifica as características esenciais da Constitución de 1931	CCL , CSC	Cita as características esenciais da Constitución de 1931	3º bimestre	Proba obxectiva
--	--	--	---	-----------------	---	----------------	-----------------

			HEB10.2.3. Analiza o proxecto de reforma agraria: as súas razóns, o seu desenvolvemento e os seus efectos	CC, CSC	Menciona o proxecto de reforma agraria: as súas razóns, o seu desenvolvemento e os seus efectos	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB10.2.4. Compara as actuacións do bienio radical-cedista coas do bienio anterior	CCL , CSC	Compara as actuacións do bienio radical-cedista coas do bienio anterior	3º bimestre	Proba obxectiva
			HEB10.2.5. Describe as causas, o desenvolvemento e as consecuencias da Revolución de Asturias de 1934.	CCL , CSC	Cita as causas, o desenvolvemento e as consecuencias da Revolución de Asturias de 1934.	3º bimestre	Proba obxectiva

			HEB10.2.6. Explica as causas da formación da Fronte Popular e as actuacións tras o seu triunfo electoral, ata o comezo da guerra	CCL , CS C	Menciona as causas da formación da Fronte Popular e as actuacións tras o seu triunfo electoral, ata o comezo da guerra	3º bimestre	Proba obxectiva
B,d ,e, h ,i,p	B10.3. Guerra Civil: sublevación e desenvolvemento da guerra;	B10.3. Analizar a Guerra Civil, identificando as súas	HEB10.3.1. Especifica os antecedentes da Guerra Civil	CCL , CS C	Menciona os antecedentes da Guerra Civil	3º bimestre	Proba obxectiva

	dimensión internacional do conflito; evolución das dúas zonas; consecuencias da guerra	causas e as consecuencias, a intervención internacional e o curso dos acontecementos nas dúas zonas.					
			HEB10.3.2. Relaciona a Guerra Civil española co contexto internacional	CCL , CAA , CSC	Relaciona a Guerra Civil española co contexto internacional	3º bimestre	Proba obxectiva

			HEB10.3.3. Compara a evolución política e a situación económica dos dous bandos durante a guerra.	CCL , CAA , CSC	Menciona a evolución política e a situación económica dos dous bandos durante a guerra.	3º bime stre	Proba obxec tiva
			HEB10.3.4. Especifica os custos humanos e as consecuencias económicas e sociais da guerra	CCL , CSC	Fai referencia aos custos humanos e ás consecuencias económicas e sociais da guerra	3º bime stre	Proba obxec tiva
			HEB10.3.5. Sintetiza nun esquema as grandes fases da guerra, desde o punto de vista militar	CCL , CSC	Sintetiza nun esquema as grandes fases da guerra, desde o punto de vista militar	3º bime stre	Proba obxec tiva
			HEB10.3.6. Representa unha liña do tempo desde 1931 ata 1939, e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	CMC CT, CAA , CSC	Representa unha liña do tempo desde 1931 ata 1939, e sitúa nela os principais acontecementos históricos.	3º bime stre	Proba obxec tiva

			HEB10.4.1. Procura información de interese (en libros e internet) e elabora unha breve exposición sobre a Idade de Prata da cultura española	CCL, CD, CAA, CSC, CSI, E, CCE, C	información de interese (en libros e internet) e elabora unha breve exposición sobre a Idade de Prata da cultura española	3º bimestre	Proba obxectiva
--	--	--	---	-----------------------------------	---	-------------	-----------------

Bloque 11. A ditadura franquista (1939-1975)

B, c, d, e, h, i, p	B11.1. Características e evolución do franquismo: postguerra (grupos ideolóxicos e apoios sociais do franquismo; oscilantes relacións co exterior; configuración política do novo Estado; represión política; autarquía económica); anos do "desenvolvemento"	B11.1. Analizar as características do franquismo e a súa evolución no tempo e especificar as transformacións políticas, económicas e sociais que se produciron, en relación coa cambiante	HEB11.1.1. Elabora un esquema cos grupos ideolóxicos e os apoios sociais do franquismo na súa etapa inicial.	CCL, CAA, CSC	Elabora un esquema cos grupos ideolóxicos e os apoios sociais do franquismo na súa etapa inicial.	4º bimestre	Proba obxectiva
---------------------	--	--	---	---------------	---	-------------	-----------------

	(plans de desenvolvemento e o crecemento económico; transformacións sociais; reafirmación política do réxime; política exterior; crecente oposición ao franquismo); fin do franquismo (inestabilidade política; dificultades exteriores; efectos da crise económica internacional de 1973).	situación internacional.					
			HEB11.1.2. Diferencia etapas na evolución de España durante o franquismo, e resume os trazos esenciais de cada unha	CCL, CAA, CSC	Diferencia etapas na evolución de España durante o franquismo	4º bimestr	Proba a obxectiva
			HEB11.1.3. Explica a organización política do Estado franquista	CCL, CSC	Fai referencia á organización política do Estado franquista	4º bimestr	Proba a obxectiva

			HEB11.1.4. Explica as relacións exteriores, a evolución política e a situación económica de España desde o	CCL, CSC	Fai referencia ás relacións exteriores, á evolución política e á situación económica de España desde o remate da	4º bim estr e	Pro ba a obx e ctiva
--	--	--	---	-------------	--	------------------------	----------------------------------

			remate da Guerra Civil ata 1959		Guerra Civil ata 1959		
			HEB11.1.5. Explica as relacións exteriores, a evolución política e as transformacións económicas e sociais de España desde 1959 ata 1973.	CCL, CSC	Fai referencia ás relacións exteriores, á evolución política e ás transformacións económicas e sociais de España desde 1959 ata 1973.	4º bim estr e	Pro ba a obx e ctiva
			HEB11.1.6. Especifica as causas da crise final do franquismo desde 1973	CCL, CSC	Menciona as causas da crise final do franquismo desde 1973	4º bim estr e	Pro ba a obx e ctiva

			HEB11.1.7. Relaciona a evolución política do réxime cos cambios que se producen no contexto internacional	CCL, CSC , CAA	Relaciona a evolución política do réxime cos cambios que se producen no contexto internacional	4º bim estr e	Pro b a obx e ctiva
			HEB11.1.8. Explica a política económica do franquismo nas súas etapas e a evolución económica do país.	CCL, CSC	Menciona a política económica do franquismo nas súas etapas e a evolución económica do país.	4º bim estr e	Pro b a obx e ctiva
			HEB11.1.9. Describe as transformacións	CCL, CSC	Menciona as transformacións que	4º bim estr e	Pro b a
			que experimenta a sociedade española durante os anos do franquismo, así como as súas causas		experimenta a sociedade española durante os anos do franquismo, así como as súas causas		obx e ctiva

			HEB11.1.10. Especifica os grupos de oposición política ao réxime franquista e comenta a súa evolución no tempo	CCL, CSC	Cita os grupos de oposición política ao réxime franquista e comenta a súa evolución no tempo	4º bimestre	Proba a obxectiva
			HEB11.1.11. Representa unha liña do tempo desde 1939 ata 1975, e sitúa nela os principais acontecementos históricos	CMC CT, CAA, CSC	Representa unha liña do tempo desde 1939 ata 1975, e sitúa nela os principais acontecementos históricos	4º bimestre	Proba a obxectiva
B, d, e, g, h, i, m, p	B11.2. Cultura española durante o franquismo: cultura oficial; cultura do exilio; cultura interior á marxe do sistema	B11.2. Describir a diversidade cultural do período, distinguindo as súas manifestacións	HEB11.2.1. Procura información de interese (en libros e internet) e elabora unha breve exposición sobre a cultura do exilio durante o franquismo	CCL, CD, CSIE, CCEC	Procura información de interese (en libros e internet) e elabora unha breve exposición sobre a cultura do exilio durante o franquismo	4º bimestre	Proba a obxectiva

Bloque 12. Normalización democrática de España e integración en Europa (desde 1975)

A ,b ,d ,e ,h, i,, p	B12.1. Transición á democracia: crise económica mundial; alternativas políticas ao franquismo, continuísmo, reforma ou ruptura; o papel do Rei; a lei para a reforma política; primeiras eleccións democráticas	B12.1. Describir as dificultades da transición á democracia desde o franquismo nun contexto de crise económica, e explicar as medidas que permitiron a celebración das primeiras eleccións democráticas	HEB12.1.1. Explica as alternativas políticas que se propuñan tras a morte de Franco, e quen defendía cada unha.	CCL, CSC	Menciona as alternativas políticas que se propuñan tras a morte de Franco, e quen defendía cada unha	4º bimestre e	Proba obxectiva
			HEB12.1.2. Describe o papel desempeñado polo Rei durante a transición	CCL, CSC	Fai referencia ao papel desempeñado polo Rei durante a transición	4º bimestre e	Proba obxectiva

			HEB12.1.3. Describe as actuacións impulsadas polo presidente de Goberno Adolfo Suárez para a reforma política do réxime franquista: lei para a reforma política de 1976, lei de amnistía de 1977, etc.	CCL, CSC	Cita as actuacións impulsadas polo presidente de Goberno Adolfo Suárez para a reforma política do réxime franquista: lei para a reforma política de 1976, lei de amnistía de 1977, etc.	4º bimestre	Proba obxectiva
--	--	--	---	----------	---	-------------	-----------------

			HEB12.1.4. Explica as causas e os obxectivos dos Pactos da Moncloa	CCL, CSC	Cita as causas e os obxectivos dos Pactos da Moncloa	4º bimestre	Proba obxectiva
--	--	--	---	----------	--	-------------	-----------------

A ,b ,c, d, e, h, i, p	B12.2. Período constituínte: Pactos da Moncloa; preautonomías de Cataluña e o País Vasco; Constitución de 1978 e Estado das autonomías. O caso de Galicia.	B12.2. Caracterizar o novo modelo de Estado democrático establecido na Constitución de 1978, especifican do as actuacións previas encamiñada s a alcanzar o máis amplo acordo social e pol	HEB12.2.1. Explica o proceso de elaboración e aprobación da Constitución de 1978 e as súas características esenciais	CCL, CSC	Cita o proceso de elaboración e aprobación da Constitución de 1978 e as súas características esenciais	4º bimest re e	Proba obxec tiva
			HEB12.2.2. Describe como se estableceron as preautonomías de Cataluña e o País Vasco	CCL, CSC	Menciona como se estableceron as preautonomías de Cataluña e o País Vasco	4º bimest re e	Proba obxec tiva

A ,b ,c, d, e, h, i, p	B12.3. Gobernos constitucionais: problema do terrorismo; golpe de Estado frustrado de 1981; ingresso na OTAN; plena integración en Europa	B12.3. Analizar a evolución económica, social e política de España desde o primeiro Goberno constitucional de 1979 ata a aguda crise económica	HEB12.3.1. Elabora un esquema coas etapas políticas desde 1979 ata a actualidade, segundo o partido no poder, e sinala os principais acontecementos de cada unha delas.	CCL, CAA, CSC	Elabora un esquema coas etapas políticas desde 1979 ata a actualidade, segundo o partido no poder, e sinala os principais acontecementos de cada unha delas.	4º bimestre	Proba obxectiva
---	---	---	--	---------------------	--	-------------	-----------------

		iniciada en 2008, sinalando as ameazas máis salientables ás que se enfronta e os efectos da plena integración en Europa					
--	--	---	--	--	--	--	--

			HEB12.3.2. Comenta os feitos máis salientables do proceso de integración en Europa e as consecuencias para España desta integración.	CCL, CAA, CSC	Cita os feitos máis salientables do proceso de integración en Europa e as consecuencias para España desta integración.	4º bimestre e	Proba obxectiva
			HEB12.3.3. Analiza a evolución económica e social de España desde a segunda crise do petróleo en 1979 ata o comezo da crise financeira mundial de 2008	CCL, CSC	Menciona a evolución económica e social de España desde a segunda crise do petróleo en 1979 ata o comezo da crise financeira mundial de 2008	4º bimestre e	Proba obxectiva
			HEB12.3.4. Analiza o impacto da ameaza terrorista sobre a normalización democrática de España, describe	CCL, CSC	Fai referencia ao impacto da ameaza terrorista sobre a normalización democrática de España, describe a xénese e	4º bimestre e	Proba obxectiva

			<p>a xénese e evolución das organizacións terroristas que actuaron desde a transición democrática ata os nosos días (ETA, GRAPO, etc.) e reflexiona sobre outros temas relacionados: a cidadanía ameazada, os movementos asociativos de vítimas, a mediación en conflitos, etc.</p>		<p>evolución das organizacións terroristas que actuaron desde a transición democrática ata os nosos días (ETA, GRAPO, etc.) e reflexiona sobre outros temas relacionados: a cidadanía ameazada, os movementos asociativos de vítimas, a mediación en conflitos, etc.</p>		
A, b, d, e, h	B12.4. Papel de España no mundo actual	B12.4. Resumir o papel de España no mundo actual, especificando a súa posición na Unión	HEB12.4.1. Explica a posición e o papel da España actual na Unión Europea e no mundo	CCL, CSC	Menciona a posición e o papel da España actual na Unión Europea e no mundo	4º bimestre	Proba obxectiva

		Europea e as súas relacións con outros ámbitos xeopolíticos					
--	--	---	--	--	--	--	--

Ademais das probas obxetivas valorarase positivamente a realización de composicións de textos (2 máximo por avaliación).

- Contidos mínimos:

TEMA1. Os Borbóns en España: Cambio dinástico: as reformas internas; A práctica do despotismo ilustrado: Carlos III; Poboación, economía e sociedade en Galicia; A consolidación da fidalguía; A política exterior: América.

TEMA 2. A Revolución liberal (1808-1874); A desestruturación do Antigo Réxime e as orixes do Estado liberal; Crise do Antigo Réxime. Os factores causais da crise; Guerra e revolución. Galicia na Guerra de Independencia; As Cortes de Cádiz e a Constitución de 1812.; Absolutismo e liberalismo. A emancipación da América española.; A construción do Estado liberal; A oposición ó sistema liberal. A cuestión dinástica e as guerras carlistas. A problemática foral; Isabel II: a organización do réxime liberal. O Estado dos moderados e o seu labor; Galicia nos inicios do réxime liberal. Carlismo e provincialismo; O Sexenio democrático (1868-1874); O republicanismo en Galicia.

TEMA 3: Transformacións económicas no século XIX e a aparición do movemento obreiro; As grandes transformacións socioeconómicas; Revolución liberal e cambio agrario: as desamortizacións. O caso galego; O proceso de industrialización. As grandes pautas rexionais; A estrutura social. As orixes do movemento obreiro; Os cambios ideolóxicos e culturais.

TEMA 4: A Restauración; O réxime da Restauración; As bases do réxime; O sistema canovista: a Constitución de 1876 e a quenda pacífica ou "turnismo"; O funcionamento real do sistema: caciquismo e fraude electoral. As grandes familias políticas de Galicia; A oposición ao sistema. Rexionalismo e nacionalismo. O caso galego; A liquidación do imperio colonial: Cuba.

TEMA 5: A crise política e social do sistema da Restauración; O Desastre do 98 e a crise da Restauración; O reinado de Alfonso XIII; Rexeneracionismo e revisionismo político; A ditadura de Primo de Rivera; Os desequilibrios económicos e sociais; As desigualdades do crecemento económico. Atraso e modernización; As transformacións demográficas. O proceso de urbanización e os movementos migratorios. O caso galego; Conflitividade social. O agrarismo e a liquidación da problemática foral.

TEMA 6: A II República; A caída da Monarquía. As forzas políticas e sociais; A Constitución de 1931 e o bienio reformista; A evolución política da II República; Os nacionalismos na II República. O Estatuto galego de 1936; A cultura española e galega desde os inicios da Idade de Prata ata 1936.

TEMA 7: A Guerra Civil; Causas estruturais e coiunturais; A sublevación militar. O alzamento en Galicia; Evolución política das dúas zonas; A internacionalización do conflito.

TEMA 8: O Franquismo; Fundamentos ideolóxicos e sociais do réxime franquista; Evolución política e conxuntura internacional; A oposición ó réxime. A oposición armada e a oposición política en Galicia; As transformacións socioeconómicas e os cambios sociais e culturais.

TEMA 9: A Transición e a España democrática; A transición política. A Constitución de 1978 e o Estado das Autonomías; A transición política en Galicia. O Estatuto galego; Economía e sociedade na España actual; Os gobernos democráticos e a integración en Europa. Galicia no marco español e europeo.

12. Historia da música e da danza. 2º de Bacharelato. -

Libros recomendados:

Para facilitar o traballo aos alumnos nunha modalidade como a semipresencial, utilizamos as guías didácticas do alumnado de bacharelato semipresencial da Consellería de Educación e, no relativo aos libros de texto, seguimos as indicacións dos autores das

devanditas guías. Traballárase co libro: FENOLLOSA VÁZQUEZ, Rafael Vicente e outros, *Historia de la música y la danza*, Barcelona, Almadraba, 2008.

- Obxectivos xerais:

- Valoración das creacións musicais producidas no pasado e no presente, de maneira que poida ter criterios para establecer xuízos estéticos propios sobre elas e sobre a súa difusión e consumo na sociedade actual. Esta materia do Bacharelato de Artes introduce o alumnado no descubrimento dun amplo espectro de manifestacións e estilos, así como de diferentes modos de concibir a creación nestas disciplinas artísticas que, estreitamente relacionadas, discorren conxuntamente ao longo do tempo.

- A materia traza un amplo panorama histórico no que teñen cabida os diferentes períodos, nos que, cun criterio máis ou menos convencional, adoita dividirse a historia da música e da danza a partir das súas orixes ata os nosos días, afondando especialmente nas épocas de que nos chegou repertorio de obras. Así mesmo, son obxecto de estudo as características máis relevantes que configuran un estilo, as persoas autoras representativas de cada un e aquelas cujas obras impulsaron a evolución e o cambio para novas concepcións estéticas da música e da danza.

- Contidos:

Bloque 1. Percepción, análise e documentación

Contidos	Criterios de avaliación	Competencias clave
<ul style="list-style-type: none"> - Audición e visionado de obras de música e danza representativas apreciando e identificando súas características estéticas e estilísticas. - Elaboración de argumentos críticos, utilizando o léxico e a terminoloxía específica, sobre obras e textos relacionados con a música e a danza, coas correntes estéticas o cos autores. 	<p>BL1.1. Argumentar acerca de obras musicais e da danza a partires da audición ou visionado das mesmas, con apoio de partituras, e realizar investigacións a través de análises estéticos e comentarios críticos, considerando os aspectos técnicos, expresivos e interpretativos, así</p>	<p>CEC, CCLI, CAA, CCEC, CSC</p>

<ul style="list-style-type: none"> - Elaboración de valoracións estéticas propias sobre autores e obras, interrelacionando a música e a danza co seu contexto e utilizando a información procedente de diversas fontes, incluídas as tecnolóxicas. - Recoñecemento da importancia da música e da danza como manifestacións artísticas dunha sociedade, considerando a influencia de factores de tipo cultural, sociolóxico e estético no proceso creativo. - Interese pola música e a danza como parte do patrimonio histórico e cultural, recoñecendo as aportacións significativas realizadas desde España e a Comunidade Galega en particular. - Análise de textos relativos ao feito musical e descrición dos argumentos plasmados polos seus autores, en relación ás correntes estéticas e estilísticas. - Síntese ordenada das ideas principais dos textos analizados, distinguindo a información principal cun vocabulario técnico apropiado. - A función da música e da danza como soporte dun texto literario ou medio de 	<p>como o seu desenvolvemento sociocultural.</p> <p>BL1.2. Analizar a utilización da música e da danza como soporte dun texto literario ou como medio de intensificación dramática en óperas, ballet, cine, teatro ou outras situacións concretas, mediante o estudo de diversas fontes de información.</p> <p>BL1.3. Analizar as principais características de diferentes obras de música e danza tras escoitalas ou visionalas, e ubicalas no tempo para comparalas con outras obras representativas de cada estilo, descubriendo semellanzas e diferenzas entre elas.</p>	
--	--	--

<p>intensificación dramática en relación a outras manifestacións artísticas: plásticas e escenográficas. Elaboración de comentarios e opinións persoais.</p>		
--	--	--

Bloque 2. A Música da Antigüidade ao Renacemento. Evolución da Monodia á Polifonía.

Contidos	Criterios de avaliación	Competencias clave
<ul style="list-style-type: none"> - Idade Antiga. Contexto sociocultural. - As orixes da Música e da Danza: manifestacións nas civilizacións antigas. <p>Idade Media. Contexto sociocultural.</p>	<p>BL2.1. Analizar as características de obras de música e danza da Idade Antiga, Idade Media e Renacemento, a través da audición ou do</p>	<p>CCEC, CSC</p>

<ul style="list-style-type: none"> - Evolución do canto hispánico, o canto gregoriano e o movemento trobadoresco. - O nacemento da polifonía. <i>Ars Antiqua</i> e <i>Ars Nova</i>. 	<p>visionado, xustificando a súa pertenza a este período histórico, así como a súa</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - Patrimonio musical dos períodos estudados en España e na Comunidade Galega. - A danza no entorno popular, no contexto señorial e no ámbito relixioso. - O Renacemento. Contexto sociocultural. - A música instrumental renacentista. Formas instrumentais improvisatorias, derivadas de formas vocais, en forma de variacións e danzas. Organoloxía e principais representantes. - A música vogal relixiosa e profana. Formas e principais representantes. - As escolas renacentistas. 	<p>relación cos aspectos socioculturais.</p>	

Bloque 3. Afianzamento da tonalidade. Barroco e Clasicismo.

Contidos	Criterios de avaliación	Competencias clave
----------	-------------------------	--------------------

<p>- Barroco. Contexto sociocultural. A música instrumental barroca. Organoloxía e formas instrumentais . Fuga, suite e <i>concerto grosso</i>.</p> <p>- A música vocal barroca. Formas vocais. Cantata, oratorio e paixón.</p> <p>Principais compositores. Bach, Vivaldi e Haendel.</p> <p>- A ópera e a súa evolución. A zarzuela.</p> <p>- <i>Ballet de cour</i>, Ópera-ballet e Comedia ballet. Lully.</p> <p>Danzas cortesás Do Barroco.</p> <p>- Clasicismo. Contexto sociocultural.</p> <p>- Estilos preclásicos .A escola de Manheim.</p> <p>- Música vogal. A reforma de Gluck, Ópera bufa e Ópera seria.</p> <p>- Música instrumental. Evolución da forma sonata.</p> <p>- Desenvolvemento da música sinfónica. Haydn, Mozart e Beethoven.</p> <p>Música de cámara e o cuarteto de corda.</p> <p>Organoloxía e representantes.</p> <p>- O ballet de acción. Noverre.</p>	<p>BL3.1. Analizar as características de obras de música e danza do Barroco, a través da audición ou do visionado, xustificando a súa pertenza a este período histórico, así como a súa relación cos aspectos socioculturais.</p>	<p>CCEC, CSC</p>
--	---	----------------------

Bloque 4. Expansión da tonalidade: o Romanticismo, o Nacionalismo, o Posromanticismo, o Impresionismo e o Expresionismo.

Contidos	Criterios de avaliación	Competenci as clave
<ul style="list-style-type: none"> - Romanticismo. Contexto sociocultural. Influencias literarias. O desenvolvemento das formas sinfónicas. - A música programática. O poema sinfónico. - Música de cámara e <i>lied</i>. O piano. - Grandes representantes do romanticismo a partires de Beethoven. - A ópera romántica en Italia e Alemania. O <i>Bel Canto</i> e o Verismo. <ul style="list-style-type: none"> - A zarzuela. - O ballet romántico. - Os nacionalismos musicais: escolas, estilos e autores. - O ballet imperial ruso. Marius Petipa e Tchaikovsky. - Posromanticismo musical. Mahler e Strauss. - Os cambios na lingua musical. Expansión e abandono progresivo da tonalidade: impresionismo e expresionismo. Representantes. Stravinsky e los ballets rusos de Diaghilev. - Xeración do 98: Falla 	<p>BL4.1. Analizar as características de obras de música e danza do Romanticismo, os Nacionalismos, o Posromanticismo e o Impresionismo, a través da audición ou do visionado, xustificando a súa pertenza a este período histórico, así como a súa relación cos aspectos socioculturais</p>	<p>CCEC, CSC</p>

Bloque 5: Pluralidade de linguaxes: Música Académica do século XX.

Contidos	Criterios de avaliación	Competencias clave
<ul style="list-style-type: none"> - Música Académica do século XX (cultura, erudita ou docta). Contexto sociocultural. - A música fóra do marco da tonalidade. - Segunda Escola Vienesa. Schönberg e influencias. - Desenvolvemento da atonalidade desde o dodecafonismo ao serialismo integral. - Diversidade de tendencias musicais. Música concreta, electrónica, electroacústica, aleatoria, postserial, etc. - A música de vangarda española: a Xeneración do 27 e la Xeneración do 51. 	<p>BL5.1. Analizar as características de obras de música e danza do século XX a través da audición ou do visionado, xustificando a súa pertenza a este período histórico, así como a súa relación cos aspectos socioculturais.</p>	<p>CCEC, CSC</p>
<ul style="list-style-type: none"> - O Neoclasicismo. Reacción á atonalidade. Escolas e compositores representativos. - Danza neoclásica, expresionista alemá e moderna americana 		

Bloque 6: Outras músicas e culturas

Contidos	Criterios de avaliación	Competencias clave

<ul style="list-style-type: none"> - A música e a danza popular moderna: música lixeira. <ul style="list-style-type: none"> - O pop-rock - Cante e baile flamenco. - A importancia da música cinematográfica, publicitaria e de ambientación. A danza no cine. - Teatro musical europeo e americano a comezos do século XX. - Orixe e desenvolvemento da música de Jazz. - A música exótica, étnica, folclórica, popular. - A música e a danza nos ritos, tradicións e festas. - Estilos de canto, melodías, escalas, texturas, ritmos. Organoloxía. - Valores estéticos da tradición non occidental 	<p>BL6.1. Analizar as características de obras de música e danza da música popular moderna, do jazz, do flamenco, da música tradicional a través da audición ou do visionado, xustificando a súa pertenza a este período histórico, así como a súa relación cos aspectos socioculturais.</p>	<p>CCEC, CSC</p>
--	--	------------------

Ademais das probas obxetivas valorarase positivamente a realización de traballos (2 máximo por avaliación).

13. Historia do Mundo Contemporáneo .- PROENS

14. Historia da Arte. 2º de Bacharelato: -

Introdución e contextualización:

A Historia da Arte ten que aportar os coñecementos necesarios para a análise, interpretación e valoración das obras de arte, a través de distintas metodoloxías e procedementos adecuados para a súa apreciación global e para contribuír a desenvolver a sensibilidade artística.

As obras de arte son testemuñas históricas coas que visualizamos e recreamos, dalgún xeito, unha época, unha sociedade, polo que cómpre estudar a obra de arte no seu contexto sociocultural como punto de partida para a análise dos diferentes factores e circunstancias implicadas no proceso da creación da obra, sen esquecer as novas dimensións que adquiren co paso do tempo.

A importancia do patrimonio artístico, os desafíos que presenta a súa conservación, o potencial de recursos que contén constitúe outro motivo fundamental que demanda unha adecuada formación que promova o seu coñecemento, deleitación e conservación como legado que debe transmitirse ás xeracións do futuro, e dunha forma moi especial ás da nosa Comunidade Autónoma de Galicia.

A dificultade de abarcar a amplitude e complexidade da Historia da Arte fai necesaria unha selección dos contidos que permitan unha aproximación xeral ó desenvolvemento da arte de Occidente, cunha especial atención á arte contemporánea e á de Galicia. En coherencia con isto, e seguido as indicacións proporcionadas polos grupos de traballo de CIUG exclúense os temas de Arte prehistórica, exipcia e mesopotámica e faise fincapé nas obras indicadas na listaxe elaborada pola CIUG e no vocabulario de termos artísticos obxecto do exame das ABAU.

- Libros recomendados:

Para facilitar o traballos alumnos nunha modalidade como a semipresencial, utilizamos as guías didácticas do alumnado de bacharelato semipresencial da Consellería de Educación e, no relativo aos libros de texto, seguimos as indicacións dos autores das devanditas guías. Neste caso traballárase co libro de ÁLVARO LÓPEZ, Milagros, *Historia da Arte. Bacharelato*. Segundo Curso, Vigo, Xerais, 2014.

- Obxectivos xerais:

- Comprender e valorar os cambios na concepción da arte e as súas distintas funcións ó longo da historia.

- Entender as obras de arte na súa globalidade, como expoñentes da creatividade humana, susceptibles de ser admiradas por si mesmas, e de seren valoradas como documento testemuñal dunha época histórica, dunha sociedade e dunha cultura.

- Manexar a linguaxe artística de cada unha das artes visuais e utilizar diferentes metodoloxías para a análise das obras da arte desenvolvendo, ó tempo, a propia sensibilidade e a imaxinación.

- Recoñecer e diferenciar as manifestacións artísticas máis destacadas dos principais estilos e artistas da arte occidental e, particularmente, as de Galicia, situándoas no seu contexto histórico, valorando as posibles influencias e a súa pervivencia na arte posterior.

- Recoñecer a través dos cambios iconográficos dun mesmo tema a modificación dos valores estéticos, de mentalidade e pensamento propio de cada estilo artístico, do seu contexto histórico e da personalidade do artista.

- Realizar actividades de documentación e investigación a partir de fontes diversas sobre determinados aspectos da historia da arte.

- Coñecer, valorar e apreciar patrimonio artístico, especialmente o de Galicia, contribuíndo á súa conservación como fonte de riqueza e posibilitando que se transmita ás futuras xeracións.

- Contribuír á formación estética, analítica e crítica, así como á capacidade de comunicar a empatía ante as creacións artísticas.

- Contidos:

1. A arte grega.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Entender a influencia do pensamento racional grego no campo da arte.

- Distinguir os elementos construtivos gregos e a tipoloxía dos templos.

- Sentar as bases do comentario dun edificio en planta e en alzado.

- Coñecer a evolución da escultura grega. Aprender a ler unha escultura nos seus aspectos formais.

- Comprender a importancia do legado grego na nosa civilización

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- O inicio do mundo clásico.
- O pensamento grego.
- A arquitectura grega.
- A escultura grega.
- A escultura do período arcaico.
- A escultura do período clásico.
- A escultura do período helenístico.
- A evolución da escultura grega.

2.2. Procedementos:

- Lectura conxunta de textos sobre o pensamento político en Exipto e en Grecia.
- Análise de esculturas exipcias e gregas e dedución, a partir da súa observación, do pensamento político da civilización que as creou.
- Observación de plantas e alzados de edificios gregos.
- Análise das características de templos gregos.
- Comparación entre templos gregos e exipcios.
- Análise de esculturas gregas.
- Comparación de esculturas do período arcaico, clásico e helenístico.
- Definición do vocabulario artístico específico da unidade. - Observación da influencia da arte clásica na propia localidade

3. Criterios de avaliación:

- Expoñer razoadamente as consecuencias que o pensamento racional grego tivo na arquitectura e nas artes plásticas.
- Relacionar a maneira de pensar do mundo grego coas súas realizacións.
- Enumerar as características das ordes arquitectónicas gregas.

- Coñecer os tipos de templos gregos e os seus elementos diferenciadores.
- Comentar un templo grego e distingue as súas características.
- Diferenciar os períodos da escultura grega.
- Sinalar os aspectos formais dunha escultura grega.
- Indicar aspectos da nosa cultura que se poden considerar herdanza do mundo grego.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Respecto polo patrimonio artístico.
- Valoración da incidencia do pensamento na arte.
- Valoración da historia como elemento conformador do presente.
- Interese por desenvolver un gusto estético persoal e respecto pola diversidade de percepcións e de sensacións persoais ante unha obra de arte.

2. A arte romana.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Diferenciar a arte grega da romana.
- Entender o carácter utilitario da arte romana e comprender a influencia do pensamento na concepción dos edificios
- Analizar as características do relevo e a escultura romanas e as súas transformacións no tempo.
- Distinguir a importancia dos materiais e o dominio da técnica no proceso escultórico.
- Indicar a influencia do cristianismo nas artes plásticas do mundo romano.
- Coñecer o legado de Roma
- Coñecer os presupostos construtivos propios da arquitectura romana.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A orixinalidade romana.

- A arquitectura.
- Tipos de edificios romanos.
- Características técnicas.
- Os primeiros edificios cristiáns.
- O novo simbolismo dos edificios bizantinos.
- A escultura e o relevo.
- Retrato.
- Relevo histórico.
- A Iberia romana.
- A romanización de Gallaecia.

2.2. Procedementos.

- Observación de plantas e alzados de edificios romanos.
- Observación comparativa de distintos opus empregados nos edificios romanos.
- Análise comparativa de plantas e alzados de templos romanos con diferentes tipos de cuberta.
- Comentario de edificios romanos de diversas tipoloxías construtivas.
- Lectura e comparación de relevos de diferentes períodos.
- Análise da degradación técnica do relevo romano.
- Observación de plantas de templos paleocristiáns e bizantinos.
- Comparación de plantas bizantinas de diferentes momentos.
- Definición do vocabulario artístico específico da unidade.

3. Criterios de avaliación:

- Expón as características que diferencian a arte grega da romano.
- Expón a influencia do carácter práctico romano nas súas manifestacións artísticas.
- Analiza as tipoloxías construtivas romanas.

- Le os elementos constitutivos dun templo romano.
- Distingue os elementos construtivos propios da arquitectura romana.
- Analiza a evolución da escultura e o relevo romanos.
- Recoñece os elementos diferenciadores da escultura e o relevo romanos.
- Expón as características dos distintos materiais utilizados na escultura romana.
- Aprecia a evolución técnica das artes plásticas romanas.
- Analiza as consecuencias da expansión do cristianismo na arte romana.
- Indica aspectos da nosa cultura que se poden considerar herdanza do mundo romano.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Respecto polo patrimonio artístico.
- Valoración da incidencia do pensamento na arte.
- Comprensión e aceptación das diferentes concepcións artísticas.
- Rexeitamento da intolerancia social e relixiosa.
- Valoración dos problemas de conservación do patrimonio romano na nosa zona.
- Valoración da influencia dos factores históricos na obra de arte.

3. O prerrománico.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Comprender a importancia da desintegración do imperio romano na formación da arte de cada zona.
- Recoñecer a estética bárbara.
- Localizar os diferentes estilos prerrománicos.
- Distinguir os elementos característicos dos prerrománicos hispánicos e a súa incidencia en Galicia.
- Establecer correspondencias entre planta e alzado dun mesmo edificio.
- Coñecer as causas do empobrecemento plástico propio da arte prerrománica.

- Identificar as características das artes plásticas do prerrománico.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- O primeiro prerrománico.
- A herdanza de Roma.
- A estética bárbara.
- Os intentos definitivos.
- A arte carolinxia.
- A arte ástur.
- A arte mozárabe ou de repoboación.

2.2. Procedementos:

- Observación de motivos ornamentais propios do prerrománico.
- Observación do alzado da Capela Palatina de Aquisgrán.
- Análise de edificios da arte asturiana.
- Análise comparativa de plantas de arquitectura visigótica.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Elaboración dunha lista cos materiais empregados en cada estilo artístico, as súas vantaxes e inconvenientes.

3. Criterios de avaliación

- Diferencia as contribucións de Roma e do mundo bárbaro á arte prerrománica.
- Explica a importancia do contorno histórico na formación dos diferentes prerrománicos.
- Enumera os elementos propios da arte prerrománica.
- Clasifica os distintos prerrománicos pola lectura formal de varias obras.
- Expón as características diferenciadoras dos prerrománicos hispánicos e os seus exemplos en Galicia.

- Comenta a planta e o alzado dun edificio prerrománico.
- Analiza a evolución da plástica desde a fin do imperio romano.
- Recoñece as características das artes plásticas do prerrománico.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Interese por coñecer os problemas de conservación do patrimonio artístico de todos os períodos.
- Valoración do carácter cotián da linguaxe arquitectónica.
- Valoración da incidencia do pensamento relixioso na arte.

4. O románico.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Localizar a expansión da arte románica.
- Coñecer a importancia da Igrexa no proceso de unificación da arte europea.
- Entender a importancia das peregrinacións no mundo medieval e a transcendencia do Camiño de Santiago.
- Identificar os elementos construtivos propios do románico.
- Recoñecer e comprender a linguaxe plástica románica.
- Identificar o pouso do mundo clásico.
- Establecer a importancia da catedral de Santiago na arquitectura e na escultura románicas.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A espiritualidade nos séculos do románico.
- Diferentes tipos de cristiáns.
- Peregrinacións e cruzadas.
- A expansión dos mosteiros.
- A arquitectura románica.

- Características xerais.
- A arquitectura do Camiño de Santiago.
- A escultura románica.
- Carácter didáctico da escultura.
- Mestre Mateo: unha excepción na súa época.

2.2. Procedementos:

- Observación de gráficos dos elementos construtivos característicos do románico.
- Observación de plantas e alzados de igrexas románicas.
- Análise de edificios románicos pertencentes a diferentes países.
- Establecemento das características comúns e das peculiaridades de edificios románicos de diferentes países.
- Análise de relevos románicos de períodos diferentes.
- Comparación de relevos de diferentes momentos.
- Análise comparativa do beato de Liébana e dunha pintura románica leridana.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Elaboración dunha táboa que recolla as funcións que poden desempeñar os distintos arcos.

3. Criterios de avaliación:

- Sitúa nun mapa a zona de expansión da arte románica.
- Explica o papel da Igrexa na formación da arte románica.
- Expón o alcance e a influencia das peregrinacións na mentalidade do home medieval.
- Analiza a importancia do Camiño de Santiago na expansión da arte románica.
- Enumera os elementos construtivos dos edificios románicos.
- Expón as características da plástica románica.
- Comenta un tímpano románico e explica a ideoloxía que transmiten as súas figuras.
- Explica os elementos característicos da pintura mural románica.

- Enumera os elementos da arte prerrománica herdados de Roma. - Distingue a arquitectura e a escultura propias do Camiño de Santiago

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Respecto pola contorna artística.
- Desenvolvemento da sensibilidade artística.
- Valoración positiva de criterios de beleza diferentes ós propios.
- Valoración da incidencia do pensamento relixioso na arte.
- Interese por coñecer os problemas de conservación do patrimonio artístico de todos os períodos.
- Sensibilidade e preocupación por conservar o contorno artístico local - Enumera os elementos da arte prerrománica herdados de Roma.
- Distingue a arquitectura e a escultura propias do Camiño de Santiago.

5. O gótico.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Analizar e valorar a importancia do cambio social na sociedade urbana.
- Recoñecer os elementos arquitectónicos característicos do gótico.
- Interpretar a importancia das innovacións técnicas na edificación das grandes catedrais góticas.
- Identificar as innovacións dos programas iconográficos das igrexas.
- Explicar os ideais estéticos e simbólicos dos espazos góticos.
- Diferenciar as técnicas pictóricas que xorden no período gótico.
- Ler, nos seus aspectos formais, un cadro.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- O gótico, unha arte nova.

- A arte dos mosteiros cistercienses.
- As catedrais góticas e a luz.
- A base construtiva das catedrais.
- Os construtores das catedrais.
- Os outros edificios das cidades góticas.
- A escultura renovada.
- A presenza da pintura.
- Dúas excepcións: Giotto e Van Eyck.

2.2. Procedementos:

- Observación do esquema dun mosteiro cisterciense.
- Observación dos elementos de contrarresto, da planta e do alzado das catedrais góticas.
- Análise das catedrais de Burgos, León e Palma de Mallorca.
- Comparación entre as catedrais góticas de Burgos, León e Palma de Mallorca.
- Análise de esculturas de diferentes momentos.
- Comparación de esculturas góticas en diferentes momentos do estilo.
- Lectura dos frescos da capela dos Scrovegni en Padua, de Giotto.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Comparación das técnicas pictóricas do fresco e do óleo e análise das vantaxes de cada unha.

3. Criterios de avaliación:

- Explica o papel desempeñado pola burguesía no desenvolvemento do gótico.
- Enumerar as partes constitutivas das catedrais góticas.
- Expón os elementos propios dos edificios cistercienses.
- Describe a influencia das innovacións técnicas no desenvolvemento en altura característico do gótico.

- Analiza a distribución espacial da iconografía gótica.
- Explica os elementos dos programas iconográficos das catedrais góticas.
- Distingue a evolución da escultura gótica.
- Expón as peculiaridades do fresco e do óleo.
- Comenta as obras pictóricas de Van Eyck e Giotto mediante unha lectura comprensiva.

4. Desenvolvemento de competencias clave:

- Fomento dunha actitude de respecto e comprensión ante os diferentes conceptos de arte.
- Desenvolvemento da sensibilidade artística.
- Potenciación da relación entre pensamento e manifestación artística.
- Valoración da importancia da aparición dun novo grupo social na arte.
- Sensibilización ante a obra de arte como manifestación da creatividade humana e como conciencia crítica da historia.

6. O Renacemento I.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Analizar e valorar a importancia do cambio de pensamento nas cidades italianas.
- Interpretar o renacemento como un camiño por percorrer, non como un concepto pleno desde a súa aparición.
- Identificar os elementos clásicos que rexorden na arquitectura e nas artes plásticas.
- Distinguir as características construtivas do renacemento italiano do século XV.
- Recoñecer un edificio renacentista polos seus elementos formais.
- Comentar unha escultura renacentista.
- Explicar o nacemento da perspectiva na pintura e recoñecer os cambios pictóricos.
- Analizar e comentar unha pintura renacentista.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- Italia, berce do Renacemento.
- Os mecenas.
- A consideración social do artista.
- Os antecedentes.
- Florencia, a cidade do Quattrocento.
- Os cambios na arquitectura: Brunelleschi.
- Os cambios na escultura: Donatello.
- Os cambios na pintura: Masaccio.

2.2. Procedementos:

- Observación de plantas e fachadas de edificios renacentistas.
- Observación de esculturas do período.
- Análise de pinturas de diferentes séculos.
- Comparación entre pinturas do gótico tardío e do Quattrocento.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Realización dun esquema da evolución da escultura desde a Prehistoria ata o Renacemento.
- Elaboración de fichas de observación de edificios da localidade de diversas épocas.

3. Criterios de avaliación:

- Relaciona o contorno histórico coas manifestacións artísticas do momento.
- Describe o proceso gradual de formación e consolidación da arte renacentista.
- Enumera as contribucións da arte clásico ó renacemento.
- Explica as características da arquitectura do século XV.
- Enumera os elementos propios dun edificio renacentista.
- Comenta unha escultura segundo os novos presupostos renacentistas.
- Describe o proceso de descubrimento da perspectiva en pintura.

- Expón os cambios na pintura con respecto ó mundo gótico.
- Analiza e comenta as obras pictóricas renacentistas.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Fomento do respecto polos diferentes conceptos de beleza.
- Desmitificación da linguaxe da arte, facéndoa máis cotiá.
- Valoración da arte que nos rodea na vida cotiá.
- Xuízo crítico sobre a influencia da relixión na historia occidental.
- Valoración do protagonismo dos mecenas no proxecto e a creación das obras e nos programas artísticos.

7. O Renacemento II.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Recoñecer o cambio de pensamento que diferencia o século XV do XVI.
- Comprender a influencia dos cambios sociais e políticos na aparición de novos mecenas.
- Identificar os cambios na arquitectura.
- Identificar os cambios na escultura.
- Recoñecer a pintura do século XVI, comparándoa coa do século XV.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A época do Alto Renacemento.
- Roma, a cidade dos papas.
- Venecia, novo foco artístico.
- A Península Italiana no cambio de século.
- As concepcións arquitectónicas de Bramante e Rafael.
- Os cambios na pintura.
- Leonardo e o intimismo pictórico.

- Rafael e os grandes frescos.
- Tiziano e a escola veneciana.
- A difusión do renacemento fóra de Italia.

2.2. Procedementos:

- Observación das sucesivas fases construtivas de San Pedro do Vaticano.
- Observación de edificios renacentistas de distintas tipoloxías.
- Análise das formas xeométricas na pintura renacentista.
- Observación de obras pictóricas.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Identificación de plantas de distintos períodos artísticos.

3. Criterios de avaliación:

- Expón os cambios de pensamento que marcan o cambio de século.
- Describe as transformacións sociais e políticas do período renacentista.
- Comenta os cambios nas plantas e alzados dos edificios do Alto Renacemento.
- Enumera os cambios na escultura do Alto Renacemento.
- Distingue a pintura dos séculos XV e XVI mediante a lectura e comentario de obras.
- Recoñece as características propias dos grandes pintores do momento.
- Identifica as características da escola veneciana.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Fomento do respecto polos diferentes criterios de beleza.
- Respecto polas diferentes mensaxes que a obra de arte pode transmitir.
- Desmitificación da linguaxe da arte, facéndoa máis cotiá.
- Valoración da arte que nos rodea na vida cotiá.
- Consideración crítica dos valores morais que transmiten as obras pictóricas.

8. A ruptura do clasicismo.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Valorar a figura de Miguel Anxo como home renacentista.
- Analizar a incidencia do pensamento relixioso de Miguel Anxo na súa evolución artística.
- Diferenciar esculturas pertencentes ó período máis clásico das propias da etapa final da súa obra.
- Interpretar a concepción da cor en Miguel Anxo Explicar o concepto de manierismo e identificar obras manieristas.
- Valorar os labores metódicos dun proceso de restauración.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- Miguel Anxo.
- Un home renacentista.
- Recoñecemento social do artista.
- Os seus mecenas.
- As primeiras obras.
- Período de madurez.
- Os últimos anos.
- Manierismo.
- A evolución das artes no Renacemento.

2.2. Procedementos:

- Observación de obras pictóricas e escultóricas de Miguel Anxo.
- Análise de obras pictóricas de Miguel Anxo pertencentes a diferentes períodos.
- Comentario comparativo de obras pictóricas, con especial atención ós elementos de cambio e permanencia.

- Análise de esculturas de Miguel Anxo de distintas épocas.
- Comentario comparativo das obras escultóricas de Miguel Anxo.
- Observación das diferentes maneiras de tratar un mesmo tema iconográfico ó longo do renacemento.
- Observación dos cambios na concepción do palacio ó longo do renacemento.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Análise comparativa do concepto de “artista” ó longo do tempo.

3. Criterios de avaliación:

- Analiza e expón a relación de Miguel Anxo coa súa época.
- Describe a influencia da relixión na obra de Miguel Anxo.
- Recoñece a evolución da escultura de Miguel Anxo a través do comentario razoado das súas obras.
- Identifica as características propias da pintura de Miguel Anxo e a súa evolución.
- Recoñece as características do manierismo en arquitectura, escultura e pintura.
- Recoñece as obras propias do manierismo.
- Describe o proceso de restauración da Capela Sixtina.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Respecto polos diferentes criterios de beleza.
- Valoración da mensaxe implícita na pintura renacentista.
- Potenciación da sensibilidade artística.
- Valoración da arte que nos rodea na vida cotiá.
- Discriminación dos códigos morais que informan as obras de arte da época.

9. A arte da Contrarreforma.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Comprender o fenómeno da Contrarreforma como unha consecuencia do pensamento humanista do Renacemento.
- Diferenciar os conceptos de manierismo e arte da Contrarreforma.
- Comprender os elementos característicos que marcan a arte contrarreformista.
- Diferenciar as características dos diferentes períodos do renacemento español en arquitectura, así como a súa orixinalidade fronte ó renacemento Italiano.
- Identificar as características pictóricas do Greco. Diferenciar os elementos formais da obra do Greco que permiten catalogalo como manierista.
- Analizar a influencia do pensamento contrarreformista na temática do Greco.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A época da Contrarreforma.
- A arte da Contrarreforma.
- Renacemento e Contrarreforma en España.
- A difusión do humanismo renacentista en España.
- A arte na época de Felipe II
- El Escorial.
- A pintura do Greco.

2.2. Procedementos:

- Análise de obras arquitectónicas de distintos momentos do período.
- Comparación entre obras arquitectónicas de distintos momentos do período.
- Observación do alzado de El Escorial.
- Observación de obras pictóricas de diferentes períodos dun mesmo artista.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Elaboración dun esquema sobre os elementos ornamentais estudados.

3. Criterios de avaliación:

- Analiza e expón as causas da Contrarreforma.
- Explica a relación entre a Contrarreforma e a arte do período.
- Diferencia razoadamente o manierismo da arte da Contrarreforma.
- Identifica as características da arte contrarreformista.
- Identifica o complexo de El Escorial como obra característica da Contrarreforma e, ó tempo, de influencias manieristas.
- Enumera as características propias da arquitectura renacentista en España.
- Describe os elementos diferenciadores da obra do Greco.
- Distingue e enumera os aspectos manieristas da obra do Greco.
- Recoñece a temática contrarreformista polo comentario razoado da obra do Greco.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Respecto polos criterios de beleza diferentes.
- Valoración e respecto polos sentimentos relixiosos que marcan a obra dalgúns pintores.
- Potenciación da sensibilidade artística.
- Rexeitamento da intransixencia relixiosa.
- Consideración das consecuencias da unificación de relixión e poder.
- Sensibilidade e interese polo coñecemento e conservación do patrimonio artístico e cultural do noso país.

10. O Barroco.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Comprender o estilo barroco como un paso máis dentro da volta ó clasicismo da arte renacentista.
- Entender o concepto dinámico do barroco na arquitectura e como se manifesta.

- Comprender a influencia das distintas realidades socio-políticas europeas nas manifestacións artísticas do barroco.
- Interpretar unha escultura segundo os presupostos estéticos do barroco.
- Interpretar unha pintura segundo os presupostos estéticos do barroco.
- Analizar as diferencias pictóricas do renacemento e do barroco.
- Identificar polo tratamento da luz, a temática e a cor cadros pertencentes á escola belga e á holandesa.
- Analizar, a partir dos principios vistos na aula, unha obra da cidade na que viven.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- Barroco, arte do movemento.
- Termo “barroco”.
- A época.
- A arquitectura barroca.
- Urbanismo.
- O movemento na arquitectura.
- Variedade do barroco europeo.
- A vitalidade da escultura.
- A pintura e as novas temáticas.
- Caravaggio e o tenebrismo.
- A pintura holandesa e a burguesía.
- A escola belga e a aristocracia

2.2. Procedementos:

- Observación de plantas e fachadas barrocas diversas.
- Análise de obras escultóricas.

- Comentario de obras escultóricas.
- Observación de obras pictóricas italianas, holandesas e belgas.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Elaboración dun cadro sintético sobre as cúpulas e os elementos de soporte en arquitectura.

3. Criterios de avaliación:

- Analiza e expón o proceso evolutivo que leva da arte renacentista ó barroco.
- Enumera os elementos da arquitectura barroca que a dotan de movemento.
- Distingue unha planta renacentista doutra barroca.
- Explica o porqué das diferentes temáticas pictóricas e escultóricas do barroco.
- Analiza e comenta unha escultura barroca.
- Analiza e comenta unha pintura barroca.
- Expón detalladamente os elementos que diferencian a pintura renacentista da barroca.
- Distingue obras pertencentes á pintura belga e á holandesa.
- Realiza un comentario sobre unha obra barroca da túa localidade, ou no seu defecto dunha localidade próxima.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Valoración e respecto dos conceptos de beleza diferentes ó propio.
- Interese pola lectura dun cadro máis alá dos seus aspectos estéticos.
- Fomento da sensibilidade artística.
- Interese polo coñecemento da propia cidade.
- Recoñecemento da diversidade cultural de Europa.

11. O Barroco español.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Comprender a importancia das novas estéticas na remodelación das cidades españolas.
- Comprender a continuidade da ideoloxía contrarreformista en España.

- Identificar as notas características da arquitectura barroca española e galega.
- Analizar as características propias da escultura barroca hispana.

Indicar as peculiaridades da pintura barroca hispana e identificar as súas obras.

- Valorar a importancia da figura de Velázquez na pintura española.
- Diferenciar distintos tipos de pincelada dentro dunha obra.
- Comparar obras pictóricas das diferentes escolas españolas.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A arte do Século de Ouro.
- A arquitectura e o urbanismo.
- Foco compostelán.
- As prazas maiores.
- Os palacios dos Borbóns.
- A escultura.
- Gregorio Hernández.
- Martínez Montañés.
- Os outros focos escultóricos.
- A pintura.
- Ribera, o introdutor do tenebrismo.
- Zurbarán, a temática relixiosa.
- Murillo, os cadros de xénero.
- Velázquez, pintor da corte.

2.2. Procedementos:

- Análise de edificios barrocos galegos e hispanos de diferentes momentos.

- Comentario de edificios barrocos galegos e hispanos de diferentes momentos.
- Comparación entre edificios barrocos galegos e hispanos de diferentes momentos.
- Observación de esculturas barrocas hispanas.
- Observación de obras pictóricas de artistas barrocos españois.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Elaboración dun cadro esquemático identificando os distintos tipos iconográficos, os elementos que permiten recoñecelos e os períodos en que aparecen.
- Visita a igrexas da localidade e elaboración de fichas descritivas de imaxes de santos e virxes.

3. Criterios de avaliación:

- Analiza e expón a importancia que a arte barroca outorga ó urbanismo.
- Describe os elementos que permiten falar de continuidade da arte contrarreformista en España.
- Explica os elementos diferenciadores da arquitectura barroca en España e en Galicia.
- Analiza e comenta unha escultura barroca.
- Analiza e comenta obras pictóricas do barroco español.
- Analiza e comenta a obra pictórica de Velázquez.
- Expón as razóns que converten a Velázquez nun pintor universal.
- Realiza un comentario razoado sobre os tipos de pincelada nun cadro de Velázquez.
- Explica as diferencias entre as escolas pictóricas barrocas en España.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Respecto pola mensaxe contida na escultura barroca hispana.
- Consideración da influencia da relixión católica no devir de España durante os séculos do barroco.
- Comprensión das insuficiencias dos modelos relixiosos e autoritarios de organización política da sociedade.

- Comprensión da importancia das manifestacións artísticas que nos rodean.
- Fomento da sensibilidade artística.
- Interese polo coñecemento da propia cidade.

12. Do Neoclasicismo ás Vangardas.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Comprender a enorme incidencia dos cambios históricos na arte do século XIX.
- Analizar a separación profunda que a partir de fins do século XIX se dá entre a arquitectura e as artes plásticas.
- Entender os principios que guían a cada movemento artístico e ser capaces de recoñecelos a través das súas manifestacións nas artes plásticas.
- Comprender a importancia sociolóxica e artística de Goya dentro do século XIX español.
- Identificar obras do impresionismo.
- Exercitarse no recoñecemento das novas técnicas pictóricas.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- Neoclasicismo.
- Nacemento do neoclasicismo.
- Reformismo borbónico.
- Características do estilo.
- Napoleón e o neoclasicismo.
- Goya, un pintor excepcional.
- Romanticismo e o realismo.
- Impresionismo.
- Impresionismo na pintura.
- Impresionismo na escultura.

- Os precursores das vangardas.

2.2. Procedementos:

- Recoñecemento dos elementos construtivos das ordes clásicas.
- Observación de obras do período.
- Análise de obras de Goya de diferentes períodos.
- Comentario comparado de obras de Goya, atendendo á súa evolución estilística.
- Observación das características do romanticismo, do realismo e do impresionismo a través das súas obras.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Elaboración dun esquema analizando o tratamento da luz en cada período artístico estudado desde o Renacemento.

3. Criterios de avaliación:

- Analiza e expón as principais transformacións históricas no século XIX.
- Relaciona as transformacións económicas, sociais e políticas do século XIX coas manifestacións artísticas do período.
- Expón as razóns da separación entre arquitectura e artes plásticas no século XIX.
- Recoñece e comenta un edificio neoclásico.
- Explica os elementos diferenciadores dos distintos movementos artísticos do século XIX.
- Analiza e comenta a obra de Goya.
- Analiza e comenta obras pictóricas do impresionismo.
- Analiza e comenta obras de diferentes autores e movementos.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Respecto polos criterios de beleza diferentes ó propio.
- Valoración da forma de pensar de sociedades diferentes á propia.
- Valoración da importancia do legado artístico como testemuño histórico.

- Comprensión do valor de testemuño da pintura.
- Consideración dos avances que as revolucións políticas e económicas proporcionaron para a mellora das condicións de vida e dos dereitos sociais e políticos da poboación.

13. A arquitectura contemporánea.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Analizar a incidencia dos novos materiais construtivos na estética arquitectónica dos séculos XIX e XX.
- Interpretar o crecemento das cidades, as novas necesidades urbanas e a súa influencia nos deseños urbanos do período.
- Identificar os cambios no desenvolvemento da propia cidade.
- Coñecer a obra de Gaudí na cidade de Barcelona.
- Coñecer as bases ideolóxicas e construtivas dos movementos arquitectónicos de maior transcendencia nos séculos XIX e XX.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- As novas necesidades urbanas.
- A arquitectura historicista e os novos materiais.
- A arquitectura historicista.
- A introdución de novos materiais.
- A arquitectura moderna.
- Modernismo.
- A Escola de Chicago.
- A Bauhaus.
- Le Corbusier e o funcionalismo.
- Frank Lloyd Wright e o organicismo.
- A arquitectura de fin de século.

2.2. Procedementos:

- Observación de edificios característicos do século XIX.
- Análise de obras historicistas.
- Comentario de obras historicistas.
- Observación das obras de Gaudí, da Escola de Chicago, de Mies van der Rohe, de Le Corbusier, de Frank Lloyd Wright e do fin de século.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Elaboración dunha táboa comparativa establecendo os elementos arquitectónicos que son condicionados polo afán urbanístico en cada período artístico.

3. Criterios de avaliación:

- Analiza e expón as consecuencias da introdución dos novos materiais na arquitectura.
- Expón as consecuencias do crecemento urbano na arquitectura.
- Relaciona os novos deseños arquitectónicos co crecemento das cidades.
- Describe os cambios producidos nos últimos cen anos observables no desenvolvemento arquitectónico da súa cidade.
- Analiza e comenta as obras de Gaudí en Barcelona.
- Comenta razoadamente unha arquitectura historicista e diferénciala do seu estilo orixinal.
- Recoñece a través dunha diapositiva os elementos característicos dun edificio modernista, diferenciándoos dos da escola de Chicago.
- Identifica e comenta razoadamente obras do funcionalismo e do organicismo e explica as súas contribucións á arquitectura.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Valoración do patrimonio artístico.
- Comprensión e aprecio do contorno urbano desde unha nova perspectiva histórica.
- Respecto polo contorno urbano no que se vive.
- Interese polo coñecemento da propia cidade.

- Consideración da cidade como produto da historia.

14. A plástica da primeira metade do século XX.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Entender e criticar de forma razoada o proceso de desaparición da arte figurativa.
- Analizar a incidencia do devir histórico do século XX na aparición e superación das novas estéticas
- Alcanzar unha adecuada comprensión da panorámica da arte da primeira metade do século XX.
- Distinguir os elementos diferenciadores dos movementos artísticos da primeira metade do século XX.
- Analizar formalmente obras de diferentes movementos.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A plástica no novo século.
- As vangardas.
- Fauvismo.
- Expresionismo.
- Cubismo e Picasso.
- Futurismo.
- Dadaísmo.
- Surrealismo.
- A abstracción.
- As vangardas galegas.

2.2. Procedementos:

- Observación de obras pictóricas das vangardas.

- Lectura de comentarios artísticos de Matisse, Chagall, Munch, Gris, Julio González ou David Smith.
- Lectura do manifesto do futurismo de Marinetti e do manifesto técnico da escultura futurista de Boccioni.
- Lectura do manifesto dadá de Tristán Tzara e do manifesto do surrealismo de André Breton.
- Lectura do primeiro manifesto da revista De Stijl.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.
- Elaboración dun esquema sobre o predominio formal ou da creatividade ó longo da historia da arte.

3. Criterios de avaliación:

- Analiza e expón o proceso de desaparición da arte figurativa.
- Relaciona as vangardas co contexto histórico correspondente.
- Expón con claridade as características da arte da primeira metade do século XX.
- Recoñece en obras diferentes os elementos característicos e definitorios das diferentes vangardas da primeira metade do século XX.
- Analiza e comenta obras de vangarda.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Respecto polos criterios actuais de arte.
- Desenvolvemento da capacidade crítica para enfrontarse ós novos recursos estéticos.
- Consideración das artes plásticas como unha expresión dos valores dunha sociedade.
- Interese por coñecer os postulados teóricos que conforman os novos movementos artísticos.
- Actitude aberta ante as linguaxes artísticas de vangarda como resposta a problemas estéticos.

15. A plástica contemporánea.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Distinguir os principais movementos da segunda metade do século XX e dos inicios do XXI a través dos seus trazos característicos
- Analizar a evolución das novas tendencias e a súa influencia en Galicia.
- Valorar a importancia do cartel como medio de expresión artística.
- Identificar a importancia do cine na estética do noso tempo e coñecer as tendencias actuais do cine en Galicia.
- Relacionar algunhas características do cine con movementos artísticos de vangarda.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A plástica da segunda metade do século XX.
- Expresionismo abstracto, o informalismo e a nova abstracción.
- A nova figuración.
- Conceptual art. A arte de acción.
- Panorámica da arte en Galicia.
- Os novos recursos expresivos.
- Cartel.
- Cómic.
- Fotografía.
- Cine.
- As vangardas e o cine europeo.
- Mercado da arte.

2.2. Procedementos:

- Observación de obras de arte actuais.
- Observación de obras de arte en formato cartel, cómic, fotografía ou cine.
- Definición do vocabulario artístico propio do período.

3. Criterios de avaliación:

- Describe os diferentes movementos artísticos na segunda metade do século XX e nos inicios do XXI.
- Interpreta adecuadamente o proceso de evolución da arte actual e a súa influencia en Galicia.
- Analiza e comenta obras pertencentes ás últimas tendencias artísticas.
- Expón con claridade os elementos que fan do cartel un medio de expresión artística de masas.
- Recoñece a relación entre arte e cine e coñece as tendencias actuais do cine en Galicia.
- Analiza e comenta películas e relaciónaas cos movementos artísticos de vangarda.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Respecto polos criterios actuais de arte.
- Desenvolvemento da capacidade crítica para analizar os novos recursos estéticos.
- Consideración das artes plásticas como unha expresión dos valores dunha sociedade.
- Interese por coñecer os postulados teóricos que conforman os novos movementos artísticos.

- Contidos mínimos:

- A arte clásica: Grecia: A arquitectura grega. As ordes. Os templos. A acrópole de Atenas.

Comprensión da evolución da escultura grega.

- A arte clásica: Roma. A arquitectura: caracteres xerais. A cidade romana. Tipoloxías construtivas. Edificios para espectáculos: O Coliseo e o Teatro de Mérida. A arquitectura da Hispania romana (O Acueduto de Segovia).
- Arte paleocristiá e bizantina. Aportacións da primeira arte cristiá: a basílica. A nova iconografía. Arte bizantina. A época de Xustiniano: Santa Sofía de Constantinopla.
- O prerrománico. O contexto europeo. O prerrománico español e a súa incidencia en Galicia: visigodo e asturiano. Arte mozárabe ou de repoboación.
- A arte románica como a primeira definición de Occidente. A arquitectura: a igrexa románica. A arquitectura do Camiño de Santiago: a catedral de Santiago. A portada románica: as

Praterías. O Pórtico da Gloria. Os mosteiros cistercienses en Galicia: innovacións cara ó gótico (Mosteiro de Oseira).

- A arte gótica coma expresión da cultura urbana. O sistema construtivo. A catedral gótica. A humanización das artes figurativas na portada gótica: Chartres e Reims. As innovacións pictóricas: Giotto e Van Eyck.
- A arte do Renacemento. O Quattrocento italiano: a formulación dunha nova linguaxe. A arquitectura: Brunelleschi. A renovación da escultura: Donatello. O novo sistema de representación na pintura: Masaccio.
- O período clásico do Renacemento e o manierismo. O Cinquecento: clasicismo e manierismo na arte italiana. Bramante. A escultura de Miguel Anxo: da perfección do clasicismo á crise do Renacemento. A pintura: Leonardo, Rafael e Miguel Anxo. A escola veneciana: Tiziano. O Renacemento en España. Arquitectura: Inicios, clasicismo e manierismo. O Escorial. Pintura: o Greco.
- A arte barroca. Urbanismo e arquitectura na Roma barroca: Maderno e Bernini. O Barroco compostelán.
- As artes plásticas do Barroco. A escultura barroca: Bernini. A imaxinería española. A pintura barroca: O tenebrismo de Caravaggio. A pintura española: Velázquez.
- A arte europea nos finais do século XVIII e comezos do XIX. O Neoclasicismo e o Romanticismo: Goya.
- O camiño da modernidade: As artes figurativas na segunda metade do século XIX. O impresionismo: Monet e Manet. O postimpresionismo: Cezanne, Van Gogh e Gauguin.
- As vangardas históricas: as artes plásticas na primeira metade do século XX. Fauvismo e expresionismo. O cubismo e as súas variantes. Picasso. Os inicios da abstracción. Dadá e o surrealismo. Dalí.
- Arquitectura e urbanismo do século XX. A arquitectura moderna: o racionalismo. Le Corbusier. O organicismo: Wright. A arquitectura racionalista en Galicia (Fernández Albalat).
- Da abstracción ás últimas tendencias: as artes plásticas na segunda metade do século XX. O expresionismo abstracto e o informalismo (Pollock e Tapies). A nova figuración. A pop art (Warhol e Lichtenstein).

Ademais das probas obxetivas valorarase positivamente a realización de comentarios de arte (2 máximo por avaliación).

15. Xeografía. 2º de Bacharelato.

- Introducción e contextualización:

De acordo co disposto no RD 231 de 2002, no proceso educativo, a materia de Xeografía debe axudar a comprender a organización espacial e a súa pluralidade, a percibir e estudar os problemas desde un punto de vista territorial e a relacionar o medio coa sociedade que o habita; é dicir: a xeografía estuda a organización do espazo terrestre, relacionando ó ser humano coa natureza.

Pártese do estudio da nosa realidade xeográfica, das súas características comúns e da súa diversidade, do medio natural e da intervención humana no espazo, tendo en conta tamén a súa dimensión europea e a súa posición no mundo. Galicia, España e Europa aparecen así definidas como territorios diferenciados dentro do mundo (rexión político-administrativa), pero ó mesmo tempo cunha gran variedade de contrastes que fan posible a análise territorial diferenciada.

En segundo lugar, cómpre ter en conta o desenvolvemento do pensamento lóxico formal dos alumnos de Bacharelato e as súas posibilidades de abstracción, conceptualización e xeneralización para afondar no coñecemento xeográfico e para relacionar e integrar datos nun campo concreto.

- Libros recomendados:

Para facilitar o traballo aos alumnos nunha modalidade como a semipresencial, utilizamos as guías didácticas do alumnado de bacharelato semipresencial da Consellería de Educación e, no relativo aos libros de texto, seguimos as indicacións dos autores das devanditas guías. Traballase co libro de MUÑOZ DELGADO, Mª Concepción, *Xeografía, 2º Bacharelato*, Madrid, Anaya, 2014.

- Obxectivos xerais:

- Identificar e comprender os elementos básicos da organización territorial, utilizando conceptos, procedementos e destrezas especificamente xeográficas para explicar o espazo como unha realidade dinámica, diversa e complexa, na que interveñen múltiples factores.

- Comprender e analizar a realidade xeográfica de España e de Galicia como un espazo dinámico, que é o resultado da interacción de procesos sociais, económicos, tecnolóxicos e culturais, que actuaron nun marco natural e histórico particular.
- Coñecer e comprender a diversidade e a pluralidade do espazo xeográfico español, e identificar os grandes contrastes e a complexidade territorial derivada dos distintos factores naturais, históricos e de organización espacial que foron modelando a sociedade, a cultura e o territorio de forma interdependente.
- Explicar a posición de España e de Galicia nun mundo cada vez máis interrelacionado, no que coexisten, a un tempo, procesos de globalización na economía e de desigualdade socioeconómica, ante a que se formulan respostas locais; prestando unha atención especial á Unión Europea, as súas características territoriais e ás consecuencias da integración en España e en Galicia.
- Valorar a función do medio natural, dos recursos naturais e das actividades produtivas na configuración do espazo xeográfico español, recoñecer a súa relación mutua coa sociedade, percibir a condición do home como o axente de actuación máis poderoso e rápido sobre o medio.
- Entender a poboación como o recurso esencial coas características cuantitativas e cualitativas que interveñen de forma eminente na configuración e no dinamismo dos procesos que definen o espazo.
- Comprender a interdependencia de tódolos territorios que integran España, así como a Unión Europea e outros ámbitos xeográficos mundiais, para desenvolver actitudes de coñecemento, respecto, aprecio e cooperación cos espazos próximos e afastados ó hábitat do alumno e prestar especial atención á superación dos diferentes niveis de desenvolvemento e de saúde das poboacións do planeta.
- Adquirir conciencia espacial para participar de forma activa e responsable nas decisións que afecten á ordenación do territorio e valorar a necesidade de potenciar o equilibrio natural e a equidade social. Valorar o potencial da tecnoloxía xeográfica, para resolver os desastres naturais, facer máis habitables as cidades e poñer estas ferramentas ó servizo dos máis desfavorecidos.
- Contidos:
  1. O espazo xeográfico español: diversidade xeomorfolóxica.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir e explicar brevemente os principais conceptos relativos ó relevo español.
- Localizar e identificar en mapas fenómenos referidos ó relevo español.
- Analizar, caracterizar e explicar o relevo español Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio do espazo xeográfico e do relevo español.
- Apreciar a diversidade do espazo xeográfico e do relevo español, practicar a capacidade de observación da realidade e reflexionar sobre a importancia do relevo para a actividade humana

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- Espazo xeográfico español.
- Relevo peninsular
- Tipos de unidades morfoestruturais.
- Evolución das unidades morfoestruturais do relevo peninsular.
- O rochedo peninsular e outros tipos de relevo.
- A área silícea.
- A área calcaria.
- A área arxilosa.
- O relevo causado pola erosión diferencial.
- As grandes unidades morfoestruturais do relevo peninsular
- A Meseta.
- Os bordos montañosos da Meseta.
- As depresións exteriores da Meseta.
- As cordilleiras exteriores da Meseta.
- Relevo costeiro peninsular.
- As costas atlánticas.

- As costas mediterráneas.

- Relevo insular.

- Arquipélago balear.

- Arquipélago canario.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos relativos á unidade.

- Lectura e comentario de textos relativos á unidade.

- Consulta, comentario e comparación de mapas relativos á unidades.

- Elaboración de mapas e localización de aspectos relativos á unidade.

- Comentario de fotografías e esquemas sobre modelado e formas de relevo.

- Realización e comentario de perfís topográficos.

- Utilización do mapa topográfico para identificar os distintos tipos de relevo.

- Elaboración de cadros comparativos e de síntese relativos ós conceptos da unidade.

- Aplicación dos contidos xerais sobre o relevo a Galicia.

- Realización dunha saída polo contorno para observar os tipos de relevo e de rochedo.

3. Desenvolvemento das competencias clave:

- Aprecio do papel da peculiar situación e configuración do espazo xeográfico español na súa diversidade física e humana.

- Valoración da diversidade do relevo español e interese por coñecer e interpretar o da propia rexión.

- Observación do carácter dinámico do relevo e interese por coñecer as explicacións das súas características.

- Práctica da capacidade de observación da realidade natural aplicada ó contorno.

4. Criterios de avaliación:

- Define con precisión conceptos relativos á evolución xeolóxica e unidades morfoestruturais do relevo peninsular.

- Define con precisión conceptos relativos ó relevo costeiro peninsular e ó relevo insular.
- Localiza e identifica en mapas e en perfís topográficos as áreas de rochedo silíceo, calcario e arxiloso e as unidades morfoestruturais do relevo español.
- Localiza e identifica en mapas as formas do relevo costeiro peninsular, as illas Baleares e as illas Canarias, cabos e golfos.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre a evolución xeolóxica do relevo peninsular, os tipos de rochedo e de relevo e as unidades morfoestruturais do relevo peninsular.
- Coñece e elabora temas sobre o relevo costeiro peninsular e o relevo insular.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta textos, mapas, fotografías sobre o territorio español, a orixinalidade da súa situación xeográfica e a súa diversidade natural e humana.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas e imaxes sobre a evolución xeolóxica do relevo peninsular e as súas unidades morfoestruturais.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas e imaxes sobre o relevo costeiro peninsular e o relevo insular.
- Aprecia a diversidade do espazo xeográfico e do relevo español e observa e reflexiona sobre a incidencia de distintos tipos de relevo na actividade humana.

2. A diversidade climática.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir e explicar brevemente os principais conceptos relativos ó tempo e ó clima de España - Localizar e identificar en mapas fenómenos referidos ó tempo e ó clima de España.
- Analizar, caracterizar e explicar os principais factores e elementos do clima, os tipos de tempo e os dominios climáticos de España.
- Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio do tempo e do clima en España.
- Apreciar a diversidade climática española; practicar a capacidade de observación dos factores e dos elementos do clima, e reflexionar sobre a importancia do tempo e do clima na actividade humana.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- Os factores do clima - Os factores xeográficos.
- Os factores termodinámicos.
- Os elementos do clima
- A insolación e a nebulosidade.
- A temperatura do aire
- A humidade do aire, a néboa e a calixe.
- A presión e o vento.
- As precipitacións.
- A evaporación, a evapotranspiración e a aridez.
- Tipos de tempo atmosférico en España
- Tempo do Noroeste.
- Tempo do Norte.
- Tempo do Oeste.
- Tempo do SO ou Sur.
- Tempo do Leste.
- Gota fría.
- Tempo cálido e estable.
- Vaga de calor.
- Tempo tormentoso de verán. - Principais tipos de clima en España
- Clima oceánico.
- Clima mediterráneo.
- Clima de montaña.
- Clima de Canarias.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos relativos á unidade.
- Lectura e comentario de textos sobre situacións meteorolóxicas extremas.
- Elaboración, análise, interpretación, comentario e comparación de mapas e de esquemas sobre factores e elementos do clima.
- Utilización da explicación multicausal para a interpretación de datos climatolóxicos.
- Comentario de mapas do tempo.
- Construción, comentario e comparación de climogramas.
- Localización e identificación en mapas dos principais dominios climáticos de España.
- Aplicación dos conceptos xerais sobre o tempo e o clima a Galicia.
- Elaboración de cadros comparativos e de síntese referidos ós conceptos da unidade.
- Recopilación de datos meteorolóxicos e climáticos de diversas fontes.
- Busca de información de aspectos relativos á unidade.
- Comentario dun vídeo sobre a dinámica atmosférica

3. Desenvolvemento das competencias clave:

- Aprecio da diversidade climática española.
- Rigor na análise e na interpretación dos datos meteorolóxicos e climáticos.
- Práctica da capacidade de observación dos factores e elementos do clima sobre o contorno.
- Reflexión sobre a importancia do clima na actividade humana.
- Interese pola correcta aplicación dos conceptos teóricos á práctica.

4. Criterios de avaliación:

- Define con precisión conceptos relativos a factores e elementos do clima.
- Define con precisión conceptos relativos ós tipos de tempo atmosférico e ós principais dominios climáticos.

- Localiza e identifica en mapas os centros de acción e as masas de aire que lles afectan ó tempo e ó clima peninsular, e a distribución espacial de temperaturas, amplitudes térmicas, precipitacións e aridez.
- Localiza e identifica en mapas os principais dominios climáticos de España.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre os factores e elementos do clima, os tipos de tempo e os distintos dominios climáticos de España.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta debuxos e mapas relativos ós factores e elementos do clima de España, e comenta mapas do tempo en superficie.
- Elabora, analiza, explica, compara, comenta e interpreta climogramas, datos estatísticos sobre climas e mapas cos diferentes dominios climáticos.
- Aprecia a diversidade climática española, observa os factores e elementos do clima e reflexiona sobre a incidencia do tempo e do clima na actividade humana.

3. A diversidade hídrica e bioxeográfica.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir e explicar brevemente os principais conceptos relativos ás augas, á vexetación e ó solo en España.
- Localizar en mapas fenómenos referidos ás augas e á vexetación de España.
- Analizar, caracterizar e explicar as augas, a vexetación e o solo en España.
- Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio das augas, da vexetación e do solo en España.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A diversidade hídrica.
- Factores de influencia.
- Os ríos españois.
- Os lagos e os humedais españois.
- Os acuíferos.

- As formacións vexetais
- Factores que inflúen na vexetación.
- As paisaxes vexetais de España - A paisaxe vexetal do clima oceánico - A paisaxe vexetal do clima mediterráneo.
- A paisaxe vexetal de ribeira.
- A paisaxe vexetal de montaña.
- A paisaxe vexetal de Canarias.
- Os solos
- Factores do solo.
- Os horizontes e o perfil do solo.
- Os tipos de solo
- Os solos zonais
- Os solos azonais e intrazonais.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos e conceptos relativos á unidade.
- Lectura e comentarios de texto.
- Consulta, análise, interpretación, comentario e comparación de mapas relativos á auga, á vexetación e ó solo.
- Comentario e comparación de diversos tipos de gráficos, datos estatísticos e fotografías relativos á unidade.
- Localización nun mapa de aspectos relativos á unidade.
- Localización nun mapa das principais paisaxes vexetais de aspectos relativos á unidade.
- Elaboración de cadros comparativos e de síntese referidos ós conceptos da unidade.
- Aplicación dos contidos xerais sobre as augas, a vexetación e o solo a Galicia.
- Realización dunha saída polo contorno natural do centro de estudos.

- Busca e comentario de exemplos ortográficos de paisaxes vexetais e fluviais de España.

3. Desenvolvemento das competencias clave:

- Rigor na obtención e na interpretación da información referida ós conceptos da unidade.

- Capacidade de observación da realidade natural aplicada ó contorno.

- Aprecio pola diversidade hidrográfica, vexetal e edáfica de España.

4. Criterios de avaliación:

- Define con precisión conceptos relativos ás augas.

- Define con precisión conceptos relativos á vexetación e ás paisaxes vexetais de España.

- Define con precisión conceptos relativos ós solos de España.

- Localiza en mapas os principais ríos, concas e vertentes hidrográficas da Península.

- Localiza en mapas as principais formacións vexetais de España.

- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre as augas, a vexetación e o solo en España.

- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos e imaxes sobre as augas: réximes fluviais e fotografías de ríos.

- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas e imaxes sobre as formacións vexetais e solos de España: cliseries, mapas coa distribución de especies vexetais e perfís do solo.

4. As paisaxes naturais e as interrelacións natureza-sociedade.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir e explicar brevemente os principais conceptos relativos ás paisaxes naturais de España, á influencia do medio natural na actividade humana e á influencia da actividade humana no medio natural.

- Localizar en mapas as paisaxes naturais de Galicia e de España, os riscos e os problemas ambientais, e os aspectos máis relevantes das políticas ambientais.

- Analizar, caracterizar e explicar as paisaxes naturais de Galicia e de España, a influencia do medio natural na actividade humana e a influencia da actividade humana no medio natural.

- Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio das paisaxes naturais de Galicia e de España, a influencia do medio natural na actividade humana e a influencia da actividade humana no medio natural.
- Valorar a diversidade dos espazos naturais de Galicia e de España, identificar e emitir xuízos sobre os problemas ambientais e propor solucións fronte a eles.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- As grandes paisaxes naturais.
- A España húmida.
- A España mediterránea.
- A montaña.
- As illas Canarias.
- A influencia do medio ambiente na actividade humana. O medio natural como recurso.
- Relevo.
- Clima.
- A vexetación.
- A auga.
- Os solos.
- Os riscos naturais.
- Influencia da actividade humana no medio natural
- Os problemas ambientais
- A contaminación atmosférica.
- A deforestación ou destrución da cuberta vexetal.
- A contaminación, a erosión e a desertización do solo.
- A sobreexplotación e a contaminación das augas.

- Os residuos sólidos urbanos.
- A protección dos espazos naturais e da política ambiental.
- O medio ecoxeográfico galego e os seus problemas.
- A diversidade do medio ecoxeográfico galego.
- A cuestión ambiental galega.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos relativos ós conceptos da unidade.
- Lectura e comentario de textos sobre problemas ambientais.
- Elaboración dun mapa cos riscos naturais que lle afectan a Galicia e a España.
- Localización nun mapa dos espazos naturais protexidos e das áreas afectadas polos distintos problemas ambientais.
- Comentario e interpretación de diversos tipos de gráficos, datos estatísticos, mapas e esquemas sobre aspectos relativos á unidade.
- Utilización da explicación multicausal para a interpretación das fontes.
- Recompilación de noticias de prensa de aspectos relativos á unidade.
- Elaboración de cadros comparativos e de síntese referidos ós conceptos da unidade.
- Aplicación dos contidos da unidade didáctica á situación de Galicia.
- Visita a unha estación depuradora ou a unha planta de tratamento de lixo.

3. Desenvolvemento das competencias clave:

- Aprecio pola diversidade do medio físico español e galego e a orixinalidade das distintas paisaxes naturais.
- Interese e curiosidade por coñecer as diversas paisaxes naturais de Galicia e de España e aprecio polo contorno paisaxístico.
- Valoración da complexidade das interrelacións do medio natural coa actividade humana.
- Práctica da capacidade de observación da realidade natural aplicada ó contorno.

- Aprecio polo valor do contorno como recurso e elemento importante para a calidade de vida.
- Conciencia e sensibilidade ante os problemas ambientais do contorno.
- Avaliación crítica da política ambiental galega e española
- Adopción de actitudes de consumo responsables que contribúen ó desenvolvemento sostible.
- Cooperación e participación na realización de traballos en grupo e nas saídas colectivas polo contorno.

4. Criterios de avaliación:

- Define con precisión conceptos relativos ás paisaxes naturais de Galicia e de España, ó medio natural como recurso e ós riscos naturais.
- Define con precisión conceptos relativos ós problemas e ás políticas ambientais.
- Localiza en mapas as áreas correspondentes ás paisaxes naturais de Galicia e de España.
- Localiza en mapas as áreas afectadas por riscos e problemas ambientais, así como por políticas ambientais de protección.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre as paisaxes naturais de Galicia e de España, a influencia do medio natural na actividade humana e a influencia da actividade humana no medio natural.
- Identifica e comenta a partir de fotografías as principais paisaxes naturais de Galicia e de España, sinalando as interrelacións do medio natural coa actividade humana.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficas, mapas, imaxes e textos sobre problemas e políticas ambientais.
- Valora a diversidade dos espazos naturais de Galicia e de España, identifica e emite xuízos sobre os problemas ambientais e propón solucións fronte a eles.

5. Os espazos do sector primario.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir con precisión os conceptos relativos aos espazos rural e pesqueiro.
- Localizar en mapas fenómenos referidos ás actividades dos espazos rural e pesqueiro.

- Analizar, caracterizar e explicar os espazos rurais e pesqueiros de Galicia e de España.
- Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio dos espazos rural e pesqueiro.
- Valorar os espazos rurais e pesqueiros, tomar conciencia dos seus problemas e avaliar as posibles solucións.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- Os espazos rurais.
- Factores físicos e humanos do espazo rural
- O medio natural.
- A estrutura agraria.
- O poboamento e o hábitat rural.
- O poboamento e o hábitat rural en Galicia.
- A política agraria. - Os usos do espazo rural - A actividade agrícola.
- A actividade gandeira.
- A actividade forestal.
- Os novos usos do espazo rural.
- As paisaxes agrarias de España.
- As dinámicas recentes do mundo rural
- A crise e os problemas do mundo rural.
- A ordenación do espazo rural. - Os espazos da actividade pesqueira
- A actividade pesqueira.
- A crise e os problemas da actividade pesqueira.
- A política pesqueira: regulación e reconversión do sector.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos e conceptos relativos á unidade.
- Recompilación e comentario de noticias sobre os problemas do sector primario.
- Comentario e comparación de mapas e de aspectos relativos á unidade.
- Localización nun mapa das principais paisaxes agrarias de España.
- Análise do espazo rural sobre unha folla do MTN.
- Elaboración e comentario de diversos tipos de gráficos e datos estatísticos sobre usos do espazo rural.
- Comentario de fotografías e sobre os espazos rurais e pesqueiro.
- Utilización da explicación multicausal para a interpretación das fontes.
- Busca de información complementaria de aspectos relativos á unidade.
- Elaboración de cadros comparativos e de síntese de aspectos relativos á unidade.
- Aplicación dos contidos xerais da unidade didáctica á situación de Galicia.
- Realización dun traballo de campo sobre unha paisaxe agraria do contorno.

3. Desenvolvemento das competencias clave:

- Avaliación da diversidade de paisaxes rurais de Galicia e de España e interese por coñecer os do contorno.
- Rigor na obtención e na interpretación de fontes relativas ós espazos rural e pesqueiro.
- Aprecio polas interrelacións do medio físico e as actividades agraria e pesqueira.
- Conciencia dos graves problemas derivados dalgunhas formas de aproveitamento agrario e pesqueiro, e interese e aprecio polas fórmulas para evitar e solucionar estes problemas.
- Avaliación das políticas de desenvolvemento rural como fórmula para evitar o despoboamento das áreas rurais desfavorecidas e os problemas ambientais derivados deste despoboamento.
- Desenvolvemento da capacidade crítica e da observación sobre as actividades agrarias ou pesqueiras do contorno.

- Emisión de opinións e xuízos sobre os problemas do espazo rural e pesqueiro e sobre as políticas adoptadas para combatelos.

4. Criterios de avaliación:

- Define con precisión os conceptos relativos aos espazos agrícola, gandeiro, forestal e pesqueiro.
- Localiza e identifica en mapas fenómenos agrícolas, gandeiros, forestais e pesqueiro.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre os factores que inflúen na actividade agraria, os usos do espazo rural, as paisaxes agrarias, e as dinámicas recentes do mundo rural en Galicia e en España.
- Coñece e elabora temas sobre a crise e os problemas da actividade pesqueira, e a política de regulación e reconversión do sector pesqueiro.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas, imaxes e textos sobre o tamaño da propiedade agraria; a evolución do barbeito; a distribución do gando bovino, ovino, porcino e caprino; a produción de leite, e a achega da agricultura e da gandería á produción final agraria.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas, imaxes e textos sobre os problemas da pesca galega e española; a evolución da pesca desembarcada; a evolución da acuicultura; os problemas da flota pesqueira, e as características da pesca artesanal tradicional.
- Emite valoracións, opinións e xuízos críticos sobre os espazos rurais e pesqueiros e propón solucións para os seus problemas.

6. Os espazos industriais.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir e explicar os principais conceptos relativos á actividade industrial.
- Localizar en mapas fenómenos referidos ás actividades extractivas, enerxéticas e industriais. Analizar, caracterizar e explicar a actividade industrial en Galicia e en España.
- Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio da actividade industrial.
- Tomar conciencia dos problemas que lle afectan á produción mineira, enerxética e industrial e ponderar as posibles solucións.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- As materias primas.
- Materias primas de orixe orgánica.
- Materias primas minerais.
- As fontes de enerxía
- Principais fontes de enerxía primaria.
- A produción de electricidade.
- A política enerxética.
- Sector mineiro e os recursos enerxéticos en Galicia.
- Evolución e características da industria (1855-1975)
- Evolución histórica.
- A produción industrial.
- A estrutura industrial.
- Os factores e as tendencias da localización industrial.
- As áreas industriais.
- A política industrial.
- A crise e a reestruturación industrial (1975-1985)
- A crise industrial.
- A política fronte á crise: a reestruturación industrial.
- A industria española na actualidade, desde 1985.
- A terceira revolución industrial e a recuperación da industria.
- A produción industrial: unha estrutura sectorial desfavorable.
- Estrutura e problemas estruturais da industria española actual.

- Factores e tendencias de localización.
- Áreas industriais e desequilibrios.
- Problemas ambientais.
- Política industrial.
- A industria en Galicia.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos e conceptos referentes á unidade.
- Recompilación e comentario de noticias de prensa sobre aspectos relativos á unidade.
- Localización nun mapa das áreas industriais de Galicia e de España.
- Comentario e comparación de mapas de aspectos relativos á unidade.
- Comentario e comparación de diferentes tipos de gráficos e datos estatísticos sobre o sector industrial en Galicia e en España.
- Análise de fotografías e diapositivas de aspectos relativos á unidade.
- Utilización da explicación multicausal para a interpretación das fontes.
- Elaboración de cadros comparativos e de síntese de aspectos relativos á unidade.
- Busca de información complementaria de aspectos relativos á unidade.
- Aplicación dos contidos xerais da unidade didáctica a Galicia.
- Realización dun traballo de campo sobre unha industria do contorno.

3. Desenvolvemento das competencias clave:

- Valoración da utilización racional dos recursos e concienciación sobre a importancia do aforro e da reciclaxe, adoptando condutas concretas encamiñadas a isto.
- Comprensión do custo da actividade industrial na paisaxe e valorar os produtos industriais realizados sen contaminar o medio natural.
- Conciencia dos desequilibrios territoriais que xera a desigual distribución da industria no espazo.

- Desenvolvemento da capacidade de observación respecto á realidade industrial do contorno.

4. Criterios de avaliación:

- Define con precisión os conceptos relativos a materias primas, fontes de enerxía e actividade industrial.
- Localiza en mapas fenómenos referidos a materias primas, fontes de enerxía e actividade industrial. Sintetiza conceptos e redacta temas sobre materias primas, fontes de enerxía e política enerxética en Galicia e en España.
- Coñece e elabora temas sobre a evolución histórica e as características da industria ata a segunda metade do século XX; a crise e a reestruturación industrial e a industria galega e española na actualidade.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas, imaxes e textos sobre as materias primas e as fontes de enerxía.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas, imaxes e textos sobre a actividade industrial.
- Emite opinións e xuízos críticos sobre os problemas da produción mineira, enerxética e industrial e analiza as solucións encamiñadas á utilización racional dos recursos.

7. Os espazos de servizos.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir e explicar brevemente os principais conceptos relativos ás actividades terciarias.
- Localizar en mapas fenómenos referidos ás actividades terciarias.
- Analizar, caracterizar e explicar as actividades terciarias.
- Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio das actividades terciarias.
- Tomar conciencia dos problemas xerados polas actividades terciarias e propoñer solucións, apreciar a diversidade turística e adoptar unha actitude crítica e selectiva como consumidor.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A terciarización da economía española.
- Heteroxeneidade e desigualdade territorial dos servizos.
- Sistema de transporte e as comunicacións
- Características do sistema de transporte.
- As comunicacións.
- Sistema de transporte en Galicia.
- Espazos turísticos
- Factores de desenvolvemento turístico español.
- Modelo turístico tradicional.
- A crise do modelo tradicional e o turismo alternativo.
- As áreas turísticas e a súa tipoloxía.
- Impacto espacial do turismo.
- Comercio interior e exterior.
- Comercio interior.
- Comercio exterior.
- Turismo e o comercio en Galicia.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos e conceptos relativos á unidade.
- Lectura e comentario de texto de aspectos relativos á unidade.
- Localización nun mapa das principais áreas turísticas galegas e españolas.
- Comentario e comparación de mapas sobre as actividades do sector terciario.
- Comentario de diversos tipos de gráficos e de datos estatísticos relativos á unidade.
- Comentario de diapositivas ou de fotografías de aspectos relativos á unidade.
- Utilización da explicación multicausal para a interpretación das fontes.

- Elaboración de cadros comparativos e de síntese de aspectos relativos á unidade.
- Realización de informes de aspectos relativos á unidade.
- Aplicación dos contidos xerais da unidade didáctica á situación de Galicia.

3. Desenvolvemento das competencias clave:

- Avaliación das posibles repercusións medioambientais dos medios de transporte e do turismo e proposta de solucións para omitir estes impactos negativos, por exemplo, tomando conciencia da importancia de utilizar o transporte público.
- Interese pola conservación dos espazos turísticos, tanto naturais como culturais; especialmente dos de Galicia.
- Concienciación sobre o consumismo nas sociedades desenvolvidas e adopción dunha actitude crítica e selectiva fronte ós artigos de consumo e fronte á información dos medios de comunicación de masas.
- Aprecio polo papel positivo do turismo no achegamento dos pobos, o contacto entre culturas e o entendemento político entre os países.
- Aprecio pola diversidade turística española e desenvolvemento da curiosidade por coñecer espazos diferentes ó propio.

4. Criterios de avaliación:

- Define con precisión os conceptos relativos ó sector terciario, o sistema de transporte, o turismo e o comercio exterior e interior en Galicia e en España.
- Localiza e identifica en mapas fenómenos referidos ó sistema de transporte, ó turismo e ó comercio interior e exterior en Galicia e en España.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre o sistema de transporte galego e español: características xerais, características dos diferentes modos e problemas do sistema de transporte.
- Coñece e elabora temas sobre o turismo en Galicia e en España: causas e consecuencias do desenvolvemento turístico, o modelo turístico tradicional, o turismo alternativo e os problemas do turismo.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre o comercio interior e exterior en Galicia e en España e os seus problemas.

- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas, imaxes e textos sobre o sistema de transporte en Galicia e en España.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas, imaxes e textos sobre o turismo en España.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas, imaxes e textos sobre o comercio interior e exterior en Galicia e en España.
- Identifica os problemas das actividades terciarias, emite xuízos críticos e opinións, e propón solucións para os problemas.

8. A poboación española.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir e explicar os principais conceptos relativos á poboación galega e española. Localizar en mapas fenómenos referidos á poboación galega e española.
- Analizar, caracterizar e explicar os principais fenómenos demográficos de Galicia e de España, facendo especial referencia ás súas transformacións recentes.
- Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio da poboación galega e española.
- Expresar opinións e xuízos críticos sobre problemas demográficos e mostrar actitudes de tolerancia e de solidariedade ante calquera forma de discriminación.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- As fontes demográficas.
- A distribución da poboación.
- Movemento natural da poboación
- Os réximes demográficos.
- Os desequilibrios territoriais no movemento natural da poboación.
- Movementsos migratorios
- As migracións interiores.

- As migracións exteriores.
- A inmigración actual e as súas consecuencias.
- Crecemento real da poboación.
- A estrutura por idade da poboación española
- Estrutura por sexo e idade.
- Estrutura económica da poboación.
- Futuro da poboación española.
- A poboación galega: características e tendencias.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos e conceptos relativos á unidade.
- Lectura e comentarios de texto.
- Elaboración, comentario e comparación de mapas de aspectos relativos á unidade.
- Comentario e comparación de gráficos e datos estatísticos de poboación.
- Realización e comentario de pirámides de poboación.
- Utilización da explicación multicausal para a interpretación das fontes demográficas.
- Aplicación dos contidos xerais da unidade didáctica á situación de Galicia.
- Elaboración de cadros comparativos e de síntese referidos ós conceptos da unidade.
- Recollida de información e debate sobre a situación dos inmigrantes estranxeiros en España.
- Proxección cara ó futuro da actual situación da poboación galega e española.

3. Desenvolvemento das competencias clave:

- Avaliación da complexidade dos fenómenos demográficos: multicausalidade, carácter dinámico e diversidade territorial.
- Desenvolvemento da capacidade crítica e de opinión sobre as implicacións sociais e económicas da problemática demográfica (baixa natalidade, envellecemento, inmigración, desemprego).

- Valoración da diversidade de grupos humanos que conviven en Galicia e en España.
- Tolerancia e respecto cara a persoas e grupos sociais pertencentes a outras razas ou culturas e rexeitamento das actitudes de intolerancia e de xenofobia.
- Rexeitamento de calquera discriminación no mundo laboral (p. ex., respecto ó emprego e ó paro feminino) e valoración das accións orientadas a fomentar a igualdade entre ambos sexos.
- Interese e actitude crítica cara ós datos demográficos procedentes de diversos medios de comunicación.

4. Criterios de avaliación:

- Define con precisión conceptos relativos a fontes demográficas, movementos naturais e migratorios, e crecemento real da poboación galega e española.
- Define con precisión conceptos relativos á estrutura e ó futuro da poboación galega e española.
- Localiza e identifica en mapas a distribución da poboación española; as comunidades con maior e menor natalidade, mortalidade e crecemento natural; as principais áreas emigratorias e inmigratorias; as rexións con maiores e menores taxas de actividade e de paro, e as comunidades autónomas nas que predominan os sectores primario, secundario e terciario.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre os movementos naturais e migratorios, e sobre o crecemento real da poboación galega e española.
- Coñece e elabora temas sobre a estrutura e o futuro da poboación galega e española.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas, imaxes e textos sobre os movementos naturais e migratorios e o crecemento real da poboación galega e española.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas, imaxes e textos sobre a estrutura e o futuro da poboación galega e española.
- Emite opinións e xuízos críticos sobre problemas demográficos e mostra actitudes de tolerancia e de solidariedade cara á discriminación laboral ou social por motivos de sexo, raza ou nacionalidade.

9. O espazo urbano.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir e explicar brevemente os principais conceptos relativos ó poboamento rural e urbano.
- Localizar en mapas fenómenos referidos ó poboamento rural e urbano.
- Analizar, caracterizar e explicar o poboamento rural e urbano en Galicia e en España.
- Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio do poboamento rural e urbano.
- Mostrar interese polos problemas urbanos e as actuacións urbanísticas, emitir xuízos e propor solucións sobre eles.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- Proceso de urbanización.
- A urbanización preindustrial, industrial, postindustrial.
- A morfoloxía urbana.
- A estrutura urbana
- A cidade preindustrial: o casco antigo.
- A cidade industrial: o ensanche urbano.
- A periferia actual e as recentes transformacións urbanas.
- As aglomeracións urbanas.
- Problemas das cidades españolas.
- A produción e a ordenación do espazo urbano.
- A produción do espazo urbano.
- A planificación urbana: o urbanismo.
- Sistema urbano español
- Tamaño das cidades.
- As funcións das cidades españolas.

- A área de influencia urbana.
- As relacións urbanas no sistema español de cidades.
- Poboamento urbano en Galicia.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos e de conceptos relativos á unidade.
- Lectura e comentario de textos sobre problemas urbanos.
- Recopilación e comentario de noticias de prensa relativas a temas urbanos.
- Localización en mapas de aspectos relativos á unidade.
- Comentario, elaboración e comparación de gráficos e datos estatísticos sobre aspectos urbanos.
- Interpretación e comentario de fotografías e diapositivas sobre os elementos que definen o fenómeno urbano.
- Utilización da explicación multicausal para a interpretación das fontes.
- Comentario de planos urbanos nos seus aspectos morfolóxicos e estruturais.
- Identificación en planos urbanos das diversas partes da estrutura urbana.
- Elaboración de cadros comparativos e de síntese referidos á unidade.
- Realización de exercicios de simulación relativos á unidade.
- Aplicación dos contidos xerais da unidade a Galicia.
- Realización dun itinerario por unha cidade.
- Realización dun traballo de campo.

3. Desenvolvemento das competencias clave:

- Interese por coñecer os diversos aspectos constitutivos do fenómeno urbano.
- Emisión de xuízos críticos respecto ó contorno urbano.
- Valoración do patrimonio urbano, preocupación pola súa conservación e aprecio polas medidas encamiñadas á súa rehabilitación e mellora.

- Participación activa na realización das actividades relacionadas cos contidos da unidade.
- Concienciación sobre os problemas medioambientais causados polo ser humano.
- Colaboración activa na conservación e na mellora do medio ambiente urbano.
- Fomento da convivencia cidadá a través do coñecemento dos problemas existentes nas grandes urbes e solidariedade cara ós barrios marxinados.
- Análise de cuestións relacionadas coa calidade de vida nas cidades.

4. Criterios de avaliación:

- Define con precisión os conceptos relativos ó poboamento rural, ó proceso de urbanización, á morfoloxía e á estrutura urbana.
- Define con precisión os conceptos relativos ós problemas das cidades, ó urbanismo e ó sistema de cidades.
- Localiza e identifica en mapas as principais cidades fenicias, gregas e romanas, as capitais provinciais, as principais áreas metropolitanas, as metrópolis nacionais, rexionais e subrexionais e as cidades de máis de 250 000 habitantes.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre o poboamento rural, o proceso de urbanización, a morfoloxía urbana e a estrutura urbana e as aglomeracións urbanas.
- Coñece e elabora temas sobre os problemas urbanos, a produción do espazo urbano e o urbanismo e o sistema de cidades.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas, imaxes e textos sobre o poboamento rural, o proceso de urbanización, a morfoloxía urbana e a estrutura urbana e as aglomeracións urbanas.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas, imaxes e textos sobre os problemas urbanos, a produción do espazo urbano e o urbanismo e o sistema de cidades.
- Identifica os problemas urbanos e as actuacións urbanísticas a partir de diversas fontes de información, emite xuízos e propón solucións sobre eles.

10. A organización territorial e os desequilibrios rexionais.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir e explicar os principais conceptos relativos á organización do territorio español, ós desequilibrios territoriais e ás políticas territoriais.
- Localizar en mapas fenómenos referidos á organización do territorio español, ós desequilibrios territoriais e ás políticas territoriais.
- Analizar, caracterizar e explicar a organización do territorio español, os desequilibrios territoriais e as políticas territoriais.
- Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio da organización do territorio español, dos desequilibrios territoriais e das políticas territoriais.
- Mostrar interese polo proceso autonómico galego e español, manifestar actitudes de tolerancia e respecto cara ás particularidades doutras comunidades e de solidariedade coas máis desfavorecidas, apreciando actuacións para paliar e fomentar o desenvolvemento rexional.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A organización territorial de España.
- Orixe e formación do Estado Autonómico.
- A organización do Estado autonómico.
- Os desequilibrios territoriais
- Orixe dos desequilibrios.
- Cambios pola crise económica de 1973.
- Novo modelo de desequilibrios.
- As políticas territoriais
- A política territorial
- Obxectivos e estratexias.
- Instrumentos da política rexional.
- A planificación rexional.

- A ordenación do territorio
- Características da ordenación do territorio.
- A ordenación do territorio en España.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos e conceptos relativos á unidade.
- Lectura e comentarios de texto da Constitución sobre o Estado das autonomías.
- Localización nun mapa das comunidades autónomas, das súas capitais e das provincias que as integran.
- Elaboración, comentario e comparación de mapas relativos á evolución histórica da organización territorial.
- Realización e interpretación de gráficos, datos estatísticos e fotografías de aspectos relativos á unidade.
- Utilización da explicación multicausal para a interpretación das fontes.
- Elaboración de cadros comparativos e de síntese referidos ós conceptos da unidade.
- Aplicación dos contidos xerais da unidade didáctica á situación de Galicia.
- Realización dun traballo de indagación sobre a situación de Galicia en relación coas demais comunidades.

3. Desenvolvemento das competencias clave:

- Interese por coñecer o proceso autonómico español e, en particular o concernente a Galicia.
- Valoración do pluralismo e da diversidade cultural de España e respecto das diferentes opinións sobre a organización territorial e política.
- Desenvolvemento de sentimentos de pertenza, integración e participación con respecto á Galicia.
- Expresión de actitudes de tolerancia e respecto cara ás particularidades das outras comunidades autónomas.
- Solidariedade cara ás comunidades autónomas máis desfavorecidas e aprecio polas actuacións encamiñadas a paliar os desequilibrios territoriais.

- Avaliación crítica da política rexional española e galega, e adopción dunha postura crítica ante as informacións procedentes dos medios de comunicación.

4. Criterios de avaliación:

- Define con precisión os conceptos relativos á organización territorial de España, aos desequilibrios territoriais, ás políticas territoriais e á ordenación do territorio.
- Localiza e identifica en mapas as comunidades autónomas españolas e as súas capitais; fenómenos relacionados coa evolución da organización territorial; desequilibrios demográficos, económicos e sociais entre comunidades autónomas, e aspectos relevantes da política territorial.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre a orixe e a formación do Estado autonómico e a súa organización actual; a orixe e a evolución dos desequilibrios rexionais, a política rexional española, e a ordenación do territorio.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas, imaxes e textos sobre a orixe e a formación do Estado autonómico e a súa organización actual; os desequilibrios territoriais; a política rexional española, e a ordenación do territorio.
- Emite opinións que reflicten tolerancia, respecto e solidariedade cara ás outras comunidades e valora as actuacións favorecedoras do desenvolvemento rexional.

11. España no mundo.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir con precisión conceptos relativos á globalización e á posición de España no sistema mundo.
- Localizar en mapas os centros mundiais de decisión económica e política, as grandes áreas xoeconómicas do mundo e os ámbitos cara aos que se dirixen as principais liñas xeopolíticas españolas.
- Analizar, caracterizar e explicar os procesos de mundialización; as áreas xoeconómicas mundiais; os movementos antiglobalización, e a posición relativa de España nas áreas xoeconómicas e xeopolíticas.
- Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio da globalización e da posición de España no sistema mundo.

- Criticar e avaliar negativamente as desigualdades territoriais causadas pola globalización, apreciando os esforzos realizados para paliarlas e desenvolvendo sentimentos de solidariedade cos espazos mundiais máis desfavorecidos.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- Mundialización e desigualdades territoriais
- Mundialización económica ou globalización.
- Mundialización política, social, cultural e medioambiental.
- As consecuencias da mundialización.
- As áreas xeoeconómicas.
- Os países desenvolvidos do centro ou do norte.
- Os países subdesenvolvidos da periferia ou do sur.
- A axuda ao desenvolvemento.
- Os movementos antiglobalización.
- Posición de España no mundo.
- España nas áreas xeoeconómicas.
- España nas áreas xeopolíticas.
- A presenza cultural de España.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos relativos ós conceptos da unidade.
- Lectura e comentario de textos sobre os movementos antiglobalización.
- Elaboración de mapas coas liñas xeopolíticas de España.
- Comentario e interpretación de diversos tipos de gráficos, datos estatísticos, mapas e esquemas sobre países desenvolvidos e subdesenvolvidos, relacións centro-periferia, etc.

- Comparación de fotografías representativas das características do desenvolvemento e do subdesenvolvemento.
- Utilización da explicación multicausal para a interpretación das fontes.
- Elaboración de cadros comparativos e sintéticos sobre aspectos relacionados co tema da unidade.
- Confección de organigramas coas institucións internacionais ás que pertence España.
- Realización dun *dossier* de prensa sobre os contidos da unidade didáctica.
- Busca de información complementaria sobre temas relacionadas coa unidade.
- Realización dun debate sobre globalización/antiglobalización.

3. Desenvolvemento de competencias clave:

- Rigor crítico na obtención e no tratamento da información relativa ós contidos da unidade.
- Análise crítica de diversos aspectos polémicos da unidade, como as vantaxes e os inconvenientes das multinacionais e da globalización; da axuda ó desenvolvemento por parte dos países desenvolvidos e de España, e das teorías actuais sobre o subdesenvolvemento.
- Sensibilidade cara ás diferencias no nivel de desenvolvemento e solidariedade cos espazos mundiais máis desfavorecidos, e aprecio polas actitudes encamiñadas a fomentar os valores de xustiza e igualdade.
- Actitude crítica e selectiva ante a información procedente dos medios de comunicación, a publicidade e o consumo.
- Interese por coñecer a participación e a posición española no contexto mundial.

4. Criterios de avaliación:

- Define con precisión conceptos relativos as procesos de mundialización, áreas xoeconómicas mundiais, movementos antiglobalización e posición relativa de España nas áreas xoeconómicas e xeopolíticas.
- Localiza e identifica en mapas os centros mundiais de decisión económica e política, as grandes áreas xoeconómicas do mundo e os ámbitos cara aos que se dirixen as principais liñas xeopolíticas españolas.

- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre os procesos de mundialización; as áreas xoeconómicas mundiais; os movementos antiglobalización, e a posición relativa de España nas áreas xoeconómicas e xeopolíticas.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta mapas, textos e táboas estatísticas sobre os procesos de mundialización.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta táboas estatísticas, cadros e textos sobre as áreas xoeconómicas mundiais e os movementos antiglobalización.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta táboas estatísticas, textos, mapas e organigramas sobre a posición relativa de España no mundo.
- Emite opinións críticas sobre as desigualdades territoriais causadas pola globalización, propón e avalía as solucións para aplicarlas, mostrando unha actitude solidaria cos máis desfavorecidos.

12. España en Europa.

1. Obxectivos didácticos de etapa:

- Definir con precisión conceptos relativos á Unión Europea e á posición de España nela.
- Localizar e identificar en mapas as diversas etapas da construción europea; os países que integran actualmente a UE e os candidatos á adhesión coas súas capitais; elementos físicos e aspectos socioeconómicos básicos.
- Analizar, caracterizar e explicar a unidade e a diversidade de Europa; a construción e o futuro da UE; a estrutura institucional; a natureza e o medio nos países da Unión; os trazos socioeconómicos básicos; as disparidades e as políticas rexionais e a posición de España na UE.
- Utilizar e aplicar os procedementos do método xeográfico ó estudio da Unión Europea e á posición de España nela.
- Realizar avaliacións críticas e emitir xuízos sobre a integración europea e as relacións da UE con outros ámbitos mundiais.

2. Contidos:

2.1. Conceptos:

- A construción do futuro da UE.

- Camiño cara á integración europea: das Comunidades Europeas á UE.
- Perspectivas e retos de futuro da UE.
- Estrutura institucional da UE.
- Natureza e medio na UE
- Relevo da UE.
- As paisaxes bioclimáticas da UE.
- Situación do ambiente da UE.
- Trazos socioeconómicos da UE.
- A poboación da UE.
- A intensa urbanización da UE.
- Actividades económicas desenvolvidas.
- Benestar social.
- Disparidades e política rexional da UE.
- A posición galega e española na UE
- Consecuencias da integración.
- Situación actual de Galicia e de España en Europa e perspectivas.

2.2. Procedementos:

- Definición de termos relativos ós conceptos da unidade.
- Lectura e comentario de textos sobre a Carta Social, a Carta de Dereitos Fundamentais e o futuro político da UE.
- Elaboración de mapas cos países integrantes da UE, os países pertencentes ao espazo Schengen e os principais relevos, ríos, lagos e espazos protexidos da UE.
- Comentario e interpretación de diversos tipos de gráficos, datos estatísticos, mapas e esquemas sobre a UE.

- Comentario de fotografías sobre a diversidade de Europa, o relevo e as paisaxes naturais e agrarias da UE.
- Utilización da explicación multicausal para a interpretación das fontes.
- Elaboración de cadros comparativos e sintéticos sobre aspectos da UE.
- Confección dun eixe cronolóxico cos acontecementos clave da construción europea.
- Realización de informes sobre aspectos da UE.
- Organización dun debate sobre as consecuencias da próxima ampliación da UE para Galicia e para España.
- Realización de enquisas sobre o futuro da UE.

3. Criterios de avaliación.

- Define con precisión conceptos relativos á construción do futuro da UE e á súa estrutura institucional.
- Define con precisión conceptos relativos á natureza e ao medio ambiente nos países da Unión, os trazos socioeconómicos básicos e as disparidades e as políticas rexionais.
- Localiza e identifica en mapas as diversas etapas da construción europea; os países que integran actualmente a UE e os candidatos á adhesión coas súas capitais, e aspectos socioeconómicos básicos.
- Localiza en mapas relevos, ríos, océanos, mares e climas da UE.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre a unidade e a diversidade de Europa, construción e futuro da UE e a súa estrutura institucional.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre a natureza e o medio nos países da Unión.
- Sintetiza conceptos e redacta temas sobre os trazos socioeconómicos básicos da UE; as disparidades e as políticas rexionais, e a posición de España na UE.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta textos, mapas e datos estatísticos sobre a unidade e a diversidade de Europa e o proceso de construción europea.
- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta mapas, gráficos, datos estatísticos e textos sobre o relevo e as paisaxes bioclimáticas da UE.

- Elabora, analiza, explica, comenta e interpreta gráficos, mapas, textos e datos estatísticos sobre trazos socioeconómicos básicos da UE:

- Realiza avaliacións críticas e emite xuízos sobre a integración europea e as relacións da UE con outros ámbitos mundiais.

4. Desenvolvemento das competencias clave:

- Valoración dos aspectos positivos da integración europea e da pertenza española á UE.

- Emisión de xuízos críticos sobre a integración europea e as súas limitacións.

- Interese por coñecer a participación e oposición española no contexto europeo.

- Desenvolvementos de sentimentos de pertenza á UE.

- Expresión de opinións e xuízos críticos sobre a participación de España nos distintos ámbitos políticos, económicos e sociais da UE.

- Contidos mínimos:

I. España no sistema mundo: O espazo xeográfico: noción e características do espazo xeográfico. Elementos e instrumentos de información e representación xeográfica. Nocións de análise de localizacións e distribucións espaciais. Globalización e diversidade no mundo actual: procesos de mundialización e desigualdades. Clasificacións das áreas xeoconómicas. Caracteres xeográficos esenciais de Galicia e España: situación xeográfica. Contrastes e diversidade internos. Posición relativa no mundo e nas áreas socioeconómicas e xeopolíticas.

II. España en Europa O camiño cara a integración europea. Das comunidades europeas á Unión Europea. Estrutura territorial e institucional da Unión Europea; perspectivas e retos do futuro. Natureza e medio ambiente na Unión Europea. Os contrastes físicos: relevo, climas e hidrografía; situación do medio ambiente e políticas comunitarias con incidencia ambiental. Territorio e sociedade na Unión Europea. Caracteres socioeconómicos xerais da Unión Europea e dos Estados membros. Disparidades rexionais; políticas rexionais e cohesión territorial. A posición de Galicia e España na Unión Europea: factores explicativos da integración de España. Consecuencias iniciais trala integración. Situación actual e perspectivas. O impacto en Galicia.

III. Natureza e medio ambiente en España: Características xerais do medio natural. Diversidade xeolóxica, morfolóxica, climática e hídrica. A variedade dos grandes conxuntos

españóis: identificación dos seus elementos xeomorfolóxicos, estruturais, climáticos e bioxeográficos. Natureza e recursos en Galicia e España. Materias primas, fontes e recursos enerxéticos. Natureza e medio ambiente español: situación, condicionamentos e problemas. A protección dos espazos naturais. A auga: Concas e vertentes hidrográficas. Réximes fluviais. Regulación e distribución dos recursos hidráulicos. Natureza e medio ambiente en Galicia. O espazo xeográfico nas actividades económicas. Acción dos factores socioeconómicos no territorio español: evolución histórica, panorama actual e perspectivas. A pluralidade dos espazos rurais: transformación e diversificación das actividades rurais e a súa plasmación en tipoloxías espaciais diversas. As dinámicas recentes do mundo rural. A reconversión da actividade pesqueira. A pesca en Galicia e os seus problemas. O desenvolvemento da acuicultura. Os espazos industriais: evolución histórica e características até a industrialización da segunda metade do século XX. Crise do modelo de desenvolvemento concentrado e reestruturación industrial: tendencias actuais da industria galega e española. Os espazos de servizos: proceso de terciarización da economía española. A heteroxeneidade dos servizos e o seu desigual impacto territorial. Os transportes e as comunicacións. Os espazos turísticos: factores explicativos do desenvolvemento turístico español. Tipoloxías das rexións turísticas e impacto espacial do turismo. Novas tendencias do turismo.

IV. Recursos humanos e organización espacial en España: A poboación española: evolución da poboación e da súa distribución espacial. Dinámica demográfica natural, movementos migratorios exteriores, interiores e o fenómeno da inmigración actual. Estrutura demográfica actual. Despoboamento e reorganización da poboación: o exemplo de Galicia. O proceso de urbanización en España: complexidade do fenómeno urbano. Evolución histórica da urbanización. Características do sistema urbano español. O declive do mundo rural. As parroquias e vilas galegas. Morfoloxía e estrutura das cidades españolas. A pegada da historia da cidade preindustrial. A cidade industrial. A cidade das recentes transformacións sociais e económicas. A organización territorial de España na Constitución de 1978. O Estado das autonomías: orixe, proceso e mapa autonómico. Caracteres xeográficos básicos de cada unha das Comunidades Autónomas. Os desequilibrios territoriais: contrastes espaciais entre as Comunidades Autónomas. Disparidades demográficas e desigualdades socioeconómicas. Os desequilibrios rexionais en España e as políticas rexionais da Unión Europea.

Ademais das probas obxetivas valorarase positivamente a realización de actividades, traballos (2 máximo por avaliación).

16. Criterios sobre a avaliación, cualificación e promoción do alumnado. - Ensino Secundario de Adultos (ESA) presencial:

A puntuación da materia dividirase da seguinte forma: 7 puntos do total dependerán de cualificacións obtidas en probas obxectivas e 3 a partir de tarefas realizadas por parte do alumnado.

Os exames de ESA do ámbito de sociedade teñen dúas partes en todos os módulos. Unhas preguntas cortas no que se valoren coñecementos puntuais e habilidades prácticas con preguntas baseadas en mapas e textos, e un tema no que o alumno/a pode demostrar a súa destreza na expresión escrita:

1.1. Preguntas cortas: o alumnado deberá contestar unhas preguntas breves a escoller entre as propostas (variable segundo o tema, 5 de 10, 10 de 15...). A valoración é de 5 puntos (1 por acerto, pero os erros descuentan 0,5).

1.2. Tema: o alumnado terá que desenvolver un tema á escollo entre dúas opcións. A valoración é de 5 puntos, sendo unha parte importante do exame, polo que se esixe unha extensión axeitada, xa que os temas correspóndense cos epígrafes principais das unidades didácticas, sempre amplos.

- Non será posible aprobar só con unha parte do exame perfecta, haberá que sacar puntuación nos dous apartados.

1.3. No caso de que a pandemia do COVID-19 provoque que se leve á práctica unha modalidade de ensino non presencial, manterase o reparto da puntuación establecida anteriormente. Porén, optarase pola realización de exames en liña.

No relativo a notas, medias e recuperacións:

- O alumnado que aprobe o primeiro bimestre fará o exame do segundo e a súa nota será a media das dúas, sempre que no segundo teñan polo menos un 3,5 (con notas inferiores non se fará media e suspéndese a materia completa).

- O alumnado que suspenda o primeiro bimestre fará o exame do segundo e a recuperación do primeiro. A súa nota será a media das dúas, sempre que aproben o segundo e na recuperación do primeiro teñan polo menos un 3,5 (con notas inferiores non se fará media e suspéndese a materia completa).

- O alumnado que no primeiro bimestre levaron un 4 no boletín (o que quere dicir que a súa nota no exame era de 3,5 ou superior), non ten que facer a recuperación se non quere (pero pode facela). Se a fan, teremos en conta as dúas notas e do contrario farémolles a media coa nota que teñan no primeiro e a que saquen no segundo (con notas inferiores a 3,5 en calquera dos exames non se fará media e suspéndese a materia completa).

- As tarefas da aula valoraranse seguindo as seguintes táboas:

Exposición oral:

Categoría	1	2	3	4
Dicción	Non é boa. Fala moi rápido e non se lle entende. Desconectas	Alterna momentos de calma con outros de moito acelere	A maior parte do tempo fala con claridade e con boa dicción	Fala con calma e seguridade no que di, se lle entende moi ben.
Léxico	Non usa un rexistro académico e apenas incorpora o léxico propio da área	Introduce algún termo específico, pero segue a usar un rexistro pouco rico	Introduce o léxico propio da área e usa un rexistro académico, pero non aclara as novas palabras	Usa o léxico propio da área con precisión, aclara o seu significado e usa un rexistro académico
Comprensión	Non sabe contestar ás preguntas elaboradas pola audiencia	Alterna momentos de acertos con outros de completo descoñecemento	A maior parte das preguntas son contestadas con corrección	Sabe contestar a todas as cuestións plantexadas pola audiencia e mesmo utiliza exemplos
Postura corporal	Non mira á audiencia, está apoiado na parede e está nervioso	As veces perde a compostura e esquiva a mirada da audiencia	A maior parte do tempo mira a audiencia e o seu corpo está relaxado	En todo momento mantén o corpo recto, acompaña a explicación coas mans e mira con naturalidade

Calidade do contido	Non entende o tema	Demostra dominio dalgunhas partes, pero está frouxo noutras	Demostra dominio da maior parte do tema	Dominio total
----------------------------	--------------------	---	---	---------------

Exposición oral con diapositivas:

Categoría	1	2	3	4
Dicción	Non é boa. Fala moi rápido e non se lle entende. Desconectas	Alterna momentos de calma con outros de moito acelere	A maior parte do tempo fala con claridade e con boa dicción	Fala con calma e seguridade no que di, se lle entende moi ben.
Léxico	Non usa un rexistro académico e apenas incorpora o léxico propio da área	Introduce algún termo específico, pero segue a usar un rexistro pouco rico	Introduce o léxico propio da área e usa un rexistro académico, pero non aclara as novas palabras	Usa o léxico propio da área con precisión, aclara o seu significado e usa un rexistro académico
Comprensión	Non sabe contestarás preguntas elaboradas pola audiencia	Alterna momentos de acertos con outros de completo descoñecemento	A maior parte das preguntas son contestadas con corrección	Sabe contestar a todas as cuestións plantexadas pola audiencia e mesmo utiliza exemplos
Postura corporal	Non mira á audiencia, está apoiado na parede e está nervioso	As veces perde a compostura e esquiva a mirada da audiencia	A maior parte do tempo mira a audiencia e o seu corpo está relaxado	En todo momento mantén o corpo recto, acompaña a explicación coas mans e mira con naturalidade
Calidade do contido	Non entende o tema	Demostra dominio dalgunhas partes, pero está frouxo noutras	Demostra dominio da maior parte do tema	Dominio total

Tempo de exposición	Non se axusta ao estipulado por excesivamente curto ou por ser moi longo	Non se axusta ao tempo, curto, demasiadas partes sen tratar	Bastante axustado ao tempo estipulado, pero cun final precipitado	Perfectamente axustado ao tempo e cun final que sintetiza o máis importante
Elección do formato de exposición	Pouca calidade. Cores e formatos pouco axeitados. Elección e disposición da información pouco relevante	Presenta os contidos, pero dun xeito pobre con tamaño de letra e imaxes pouco adecuadas	Hai corrección en todo, pero non chama a atención dun xeito especial	Hai unha planificación coidada ata o máis mínimo detalle. O formato e tamaño da letra, as cores, todo resulta axeitado
Secuenciación da información	A información presentada non é relevante co tema en cuestión	Hai partes que están ben, pero noutras o tratamento é moi desigual	Hai bastante corrección na elección da información, pero hai algunha elección frouxa	A información está xerarquizada dun xeito lóxico e claro.

Un mural, un mapa conceptual, un mapa, un eixe cronolóxico

Categoría	1	2	3	4
Planificación e organización	Non é boa. Non hai un plan previo, una reflexión de como Presentar información	Ten bastante lagoas que denotan moita presa na realización do produto	Hai unha planificación previa, unha busca de información relevante e un esforzo de síntese	Houbo planificación, síntese significativa e unha boa elección dos elementos a mostrar. Moita pulcritude e xerarquía na información
Precisión del tema	A información recollida resulta insuficiente e pouco relevante de acordo co tema proposto	A información recollida está ao 50%. Contén lagoas.	A información recollida está ao 75%	A información está ben traída e resulta completa e precisa.
Contido exposto	Non entende o tema	Demostra dominio dalgúns partes, pero está frouxo noutras	Demostra dominio da maior parte do tema	Dominio total

Formato de exposición	Pouca calidade expositiva. Cores, letras, frechas...pouco axeitados. Elección e disposición da información pouco relevante	Presenta os contidos,pero dun xeito pobre con tamaño de letra e imaxes pouco afortunadas	Hai corrección en todo, pero non chama a atención dun xeito especial	Hai unha planificación coidada ata o máis mínimo detalle. O formato e tamaño da letra, as cores, todo resulta axeitado
------------------------------	--	--	--	--

Comentario de texto

Categoría	1	2	3	4
1.Expresión escrita	Poucas veces expresa ideas con usos gramaticais correctos. Pouca frecuencia no uso do vocabulario apropiado ao contexto.	Estrutura gramatical algo deficiente e non sempre usa o vocabulario axeitado ao contexto polo que resulta pobre.	Exprésase con precisión coherencia e fluidez sen erros gramaticais e usa unha linguaxe apropiada ao contexto.	Exprésase con claridade, precisión, fluidez e demostra un alto dominio do vocabulario e estilo propio.
2. Capacidade de análise	Poucas veces ou ningunha identifica as ideas principais e secundarias. Non comprende nin a idea global	Ten unha idea moi básica do texto sen matices.	Discrimina e identifica unha estrutura sendo quen de establecer relacións entre as partes	Recoñece facilmente unha estrutura, sendo quen de establecer relacións e facer una elaboración persoal axeitada e rica

3. Capacidade de síntese	Poucas veces ou ningunha comprende polo que a súa capacidade de resumir o esencial fracasa	É quen de captar algunha relación, pero adoita ser incompleta	Capta as ideas esenciais e as integra con outros procesos de xeito correcto, pero pouco persoal.	Capta as ideas esenciais e as integra con outros procesos dun xeito creativo e persoal
4. Capacidade dedutiva	Poucas veces ou ningunha deriva outros enunciados a partir do estudado	Algunha vez deriva algún enunciado a partir dos coñecementos básicos	Sempre extrae enunciados a partir da materia estudada e os conecta con outros afíns	Sempre extrae enunciados a partir da materia estudada e os conecta con outros afíns e con aportacións persoais moi creativas
5. Capacidade de argumentación	Poucas veces ou ningunha é quen de producir un argumento	Algunha vez produce argumentos, pero adoitan ser incompletos e un tanto simplistas	Sempre xustifica sen dificultade e con argumentos ben traídos e variados	Destaca pola súa riqueza argumental, pola súa orde e por non deixar ningún cabo solto acudindo a coñecementos afíns.
6. Orde e limpeza no traballo	Non ten organizado nin coída o seu material. A súa letra e presentación son deficientes	Posúe o material, pero presenta descoidos e pouca sistematización no control do mesmo. A presentación resulta con frecuencia pobre	Organiza correctamente o seu material, ten boa letra e presenta ben os seus traballos	Organizado, pulcro, boa letra, planifica con tempo e mesmo anticipa. Os seus traballos son de publicar

O caderno de clase

Categoría	1	2	3	4
Planificación e organización	Non é boa. Hai bastante desorde. Hai exercicios a medias. Todo está mesturado. Un caos e moita lagoa	Ten bastante lagoas que denotan moita presa na realización do produto, pero fai os exercicios. Debe mellorar na organización e presentación	Hai un esforzo por pasar a información a limpo, organizala por apartados, hai sistematicidade. Vocabulario, esquemas, resúmenes, actividades...	Moita pulcritude e xerarquía na información. Ten todo feito e corrixido. Hai mesmo imaxes e información complementaria
Metodoloxía de estudo	Non ten. Non fai resúmenes, esquemas, vocabulario, nin adoita presentar os exercicios	Resolve os exercicios coa axuda do profesorado, pero individualment e pérdese por falta de sistematización das técnicas de estudo	Sempre resolve ben as tarefas, ten sistematizadas as técnicas de estudo e planifica o proceso por si mesmo	Moi solvente e autónomo, Adoita ter lido o tema e algunha ampliación. Con frecuencia elabora cuestións que denotan curiosidade e independencia.
Orde e limpeza do traballo	Non ten organizado nin coida o seu material. A súa letra e presentación son deficientes	Posúe o material, pero presenta descoidos e pouca sistematización no control do mesmo. A presentación resulta con frecuencia pobre	Organiza correctamente o seu material, ten boa letra e presenta ben os seus traballos	Organizado, pulcro, boa letra, planifica con tempo e mesmo anticipa. Os seus traballos son de publicar

Expresión escrita	Poucas veces expresa ideas con usos gramaticais correctos. Pouca frecuencia no uso do vocabulario apropiado ao contexto.	Estrutura gramatical algo deficiente e non sempre usa o vocabulario axeitado ao contexto polo que resulta pobre.	Exprésase con precisión coherencia e fluidez sen erros gramaticais e usa unha linguaxe apropiada ao contexto.	Exprésase con claridade, precisión, fluidez e demostra un alto dominio do vocabulario e estilo propio.
--------------------------	--	--	---	--

- Ensino Secundario de Adultos (ESA). Modalidade non presencial:

• Os exames de ESA do ámbito de sociedade teñen dúas partes en todos os módulos. Unhas preguntas cortas no que se valoren coñecementos puntuais e habilidades prácticas con preguntas baseadas en mapas e textos, e un tema no que o alumno/a pode demostrar a súa destreza na expresión escrita:

- Preguntas cortas: o alumnado deberá contestar unhas preguntas breves a escoller entre as propostas (variable segundo o tema, 5 de 10, 10 de 15...). A valoración é de 5 puntos (1 por acerto, pero os erros descuentan 0,5).

- Tema: o alumnado terá que desenvolver un tema á escolla entre dúas opcións. A valoración é de 5 puntos, sendo unha parte importante do exame, polo que se esixe unha extensión axeitada, xa que os temas correspóndense cos epígrafes principais das unidades didácticas, sempre amplos.

- Non será posible aprobar só con unha parte do exame perfecta, haberá que sacar puntuación nos dous apartados.

- Bacharelato. Modalidade semi-presencial:

En **primeiro de Bacharelato**: PROENS

Na cualificación dos exames de **segundo de Bacharelato** seguimos as indicacións dos diferentes grupos de traballo da CIUG, xa que as probas das distintas materias que

corresponden ao noso Departamento se estruturan do mesmo xeito que os exames das ABAU.

Ademais das probas obxetivas valorarase positivamente a realización de composicións de textos, actividades, comentarios, traballos (2 máximo por avaliación).

Aínda que a maior parte do noso alumnado non acude a ditas probas, hai unha minoría que si o fai e pensamos que a nosa obriga é preparamos para enfrontarse con éxito aos exames de acceso á Universidade, o cal obriga a acostumarlos no curso a ditas probas.

- **Historia da Arte**

Do mesmo xeito que nas ABAU, os exames teñen dúas opcións, cada unha delas con tres láminas e oito termos artísticos, e os estudantes teñen que comentar dúas láminas da opción escollida e definir catro termos artísticos. Estes últimos son os mesmos nas dúas opcións, non así as láminas que ilustran sempre as obras de arte propostas no programa oficial do Grupo de Traballo da CIUG.

A puntuación da proba sigue os criterios de corrección aplicados nos exames de Selectividade. Cada definición puntúa ata 0,5 puntos e o comentario de cada obra ata 4 puntos. No caso das obras a comentar, a clasificación (título, autor, período e data) vale ata 1 punto, o contexto histórico da mesma ata 1 punto, e o comentario artístico ata 2 puntos.

- **Xeografía**

Na materia de Xeografía utilizamos tamén a estrutura das probas das ABAU e os criterios de cualificación empregados pola CIUG. Daquela, os nosos exames teñen tres apartados:

No primeiro trátase de valorar os coñecementos do vocabulario específico da materia, seguindo as listaxes de termos elaboradas pola CIUG. O alumnado ten que definir nun máximo de cinco liñas catro termos xeográficos (á escolla entre seis), indicando algún exemplo en relación con España ou Galicia (puntuación máxima 2 puntos; 0,5 por termo ben definido).

No segundo apartado preséntaselles aos alumnos/as un gráfico ou mapa que teñen que comentar, ás veces respondendo a preguntas concretas que sobre el se lles fai (puntuación: un máximo de 4 puntos).

Por último o alumnado ten que desenvolver un tema dos correspondentes ao programa oficial de Galicia fixado pola CIUG, sempre partindo dun índice no que se mencionan os apartados que hai que desenvolver. A puntuación deste apartado é dun máximo de 4 puntos.

- Historia de España

Como non pode ser doutro xeito, e seguindo o programa da CIUG, os exames constan dunha serie de documentos (textos, mapas ou gráficos) cos cales o alumnado ten que facer unha composición na que se expliquen as circunstancias se produciron os documentos e o seu significado histórico utilizando as ideas que neles aparecen como fío condutor do relato. Debe quedar claro que non se trata de analizar individual e separadamente os documentos propostos, senón de integrar o seu contido na redacción, tal e como indican as recomendacións do Grupo de Traballo da CIUG.

A avaliación da proba será global, sen que a cualificación corresponda necesariamente á ponderación de cada un dos items que se presenten no exame, senón que atenderán:

1. Ao conxunto de coñecementos que manifeste o alumno/a, para o que se terá en conta se responde correctamente ao tema, e orientacións formuladas, que serán conformes con contidos establecidos no currículo dos 2º curso de Bacharelato.

2. Ás calidades formais da exposición: claridade expositiva, capacidade crítica, rigor conceptual e, en xeral, á maior ou menor madurez intelectual que a composición ou comentario deixe translucir, polo que se penalizarán as incorreccións gramaticais e ortográficas.

A modo de exemplo, sen que se trate dunha proposta ríxida e aplicable mecanicamente en todos e cada un dos casos, a cualificación dos exames poderá realizarse conforme ás seguintes pautas que proporcionamos ao alumnado con carácter orientativo xa que poden variar dun exame a outro:

		Puntuación
Comprensión	<p>Identificar e explicar o problema histórico que presenten os documentos</p> <p>Evolución histórica do problema formulado; precisar correctamente o marco cronolóxico (antecedentes, causas, consecuencias,...)</p> <p>Relacionar correctamente entre eles os documentos que se propoñan</p> <p>Capacidade do alumno ou alumna para realizar unha redacción clara, coherente e con rigor conceptual</p>	4
Interpretación e reelaboración persoal	<p>Relacionar os acontecementos históricos aos que se refiran os documentos co seu contexto histórico (social, político, económico etc. segundo corresponda)</p> <p>Capacidade do alumno ou alumna para realizar unha redacción clara, coherente e con rigor conceptual</p>	3
Coñecemento específico	Segundo a natureza do problema histórico formulado, identificar aos protagonistas, ideoloxías, cambio e continuidade...	3
	Capacidade do alumno ou alumna para realizar unha redacción clara, coherente e con rigor conceptual	

- Historia da música e da danza:

Argumentar acerca de obras musicais e da danza a partires da audición ou visionado das mesmas, con apoio de partituras, e realizar investigacións a través de análises estéticas e comentarios críticos, considerando os aspectos técnicos, expresivos e interpretativos, así como o seu desenvolvemento sociocultural.

Analizar a utilización da música e da danza como soporte dun texto literario ou como medio de intensificación dramática en óperas, ballet, cine, teatro ou outras situacións concretas, mediante o estudio de diversas fontes de información.

Analizar as principais características de diferentes obras de música e danza tras escoitalas ou visionalas, e ubicalas no tempo para comparalas con outras obras representativas de cada estilo, descubriendo semellanzas e diferenzas entre elas.

- **Bacharelato. Modalidade non presencial:**

No caso de que a situación derivada da pandemia do COVID-19 impida levar a cabo a realización de exames presenciais e, polo tanto, obrigue a por en práctica unha modalidade de ensino telemático, dado que se considera que neste nivel do ensino os exames telemáticos non é posible garantir a limpeza do proceso e poden resultar discriminatorios para aqueles que non dispoñan dos medios técnicos como para poder realizalos, a avaliación realizarase por medio de traballos e composicións de texto histórico (no caso da materia de Historia de España) e de tarefas que serán indicadas polos docentes da materia ao alumnado.

Os traballos presentaranse en galego ou castelán, debendo ter unha extensión mínima de 30.000 caracteres e máxima de 40.000, contando espazos. Poderán incluír a maiores fotografías, gráficos e mapas. Presentaranse telematicamente en formato Word ou PDF. Excepcionalmente, se algún alumno/a non dispón de medios informáticos, poderá facelo a man e entregalo no centro. Deberán incluír bibliografía e webgrafía, así como a lo menos cinco citas textuais das fontes empregadas, sinaladas entre comiñas e con referencias concretas á fonte de orixe. A redacción deberá ser persoal, polo que todos os traballos estarán sometidos á revisión dun programa antiplaxio, polo que se se detecta que máis dun 40% do traballo está copiado, este será anulado na súa totalidade. Farase a mesma revisión e comparación entre todos os traballos entregados polo alumnado de cara a anular os que estean copiados entre si.

17. Deseño da avaliación inicial e medidas individuais ou colectivas que se poidan adoptar como consecuencia dos seus resultados.

A avaliación inicial pretenderá coñecer o punto de partida de cada alumno e alumna en canto ao desenvolvemento de competencias e coñecemento de contidos previos ao tratamento dos mesmos, co obxecto de adoptar as medidas oportunas de adaptación das programacións e de atención á diversidade. Esta avaliación inicial, a cal se realizará na primeira semana de cursos, consistirá na realización de enquisas e cuestionarios anónimos por parte do alumnado nas primeiras sesións de aula.

Igualmente, haberá un procedemento a poñer en marcha cando algún membro do equipo docente e o/a titor/a teña indicios de que un alumno/a presentara necesidades específicas de apoio educativo. En caso de existir estes indicios, en reunión do equipo docente, estes serán analizados e, en consecuencia, proporanse medidas educativas ordinarias para responder ás necesidades observadas. Establecerase un cronograma de revisión das medidas adoptadas, no caso de ser tomadas, así como uns indicadores de avaliación de ditas medidas. Todo ilo deberá ser recollido nun acta polo titor/a.

As medidas a adoptar poderán afectar á metodoloxía empregada, aos instrumentos de avaliación, á secuenciación de contidos ou aos tipos de actividades para dar resposta ás necesidades que o alumno/a puidera presentar. No caso de levar a cabo medidas concretas, buscarase manter unha estreita relación de asesoramento co Departamento de Orientación do centro.

18. Organización das actividades de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes.

Dado o carácter continuo da avaliación da materia, o estudante que suspende unha unidade ou avaliación, non terá un exame de recuperación como tal (a non ser que dispoña o docente a súa elaboración), senón que terá que superar positivamente a avaliación seguinte.

Con respecto ao alumnado que perda o dereito á avaliación continua, por ter superado o límite permitido de faltas de asistencia sen xustificar (segundo o recollido no Regulamento de Organización e Funcionamento da Epapu), este será obxecto da realización dunha proba escrita ao final do cuadrimestre no que perdeu ese dereito.

Nos cursos da ESA presencial, o alumnado que non perdera o dereito á avaliación continua pero que suspendera a materia contará coa posibilidade de asistir a unha sesión de reforzo semanal na aula que se realizará nas primeiras semanas do segundo cuadrimestre. Nelas traballarase mediante diversas actividades os contidos do curso pasado. Tras estas sesións, poderá presentarse a un exame extraordinario que se celebrará en torno ao mes de febreiro (no caso do primeiro cuadrimestre). No resto de cursos, o alumnado que suspenda a avaliación continua poderá presentarse igualmente a un exame extraordinario para recuperar a materia.

19. Actividades complementarias e extraescolares.

O Departamento de Xeografía e Historia considera que se contan cunhas perspectivas e cunhas certezas o suficientemente elevadas como para programar a medio e longo prazo actividades complementarias e extraescolares. Do mesmo xeito, tamén considera de desenvolverse este tipo de actividades **NON estaríase poñendo en risco a saúde** do alumnado e do profesorado implicado nelas, grazas os avances na **vacinación xeral**. En base a estes motivos, o Departamento de Xeografía e Historia decidiu programar o desenvolvemento de actividades complementarias ou extraescolares ao longo do curso 2022/2023 como é a **visita o Mosteiro de Santa Clara** guiada polo arqueólogo D. Rafael Rodríguez e equipo, da Deputación de Pontevedra.

20. Mecanismos de revisión, avaliación e modificación das programacións didácticas en relación cos resultados académicos e procesos de mellora.

Ao final de cada unidade didáctica, o docente deberá enfrontarse a unha serie de cuestións que permitan avaliar a idoneidade da mesma en función do seu deseño recollido na programación. Estas preguntas tamén poderán ser realizadas no relativo á totalidade da programación didáctica unha vez rematado o curso escolar coa fin de atopar eivas que mellorar no futuro. As cuestións que se efectuarán en torno ao desenvolvemento das unidades didácticas e da programación son as seguintes:

Aspectos a avaliar	A destacar...	A mellorar...	Propostas de mellora persoal
Temporalización das unidades didácticas			
Alcance dos obxectivos didácticos			

Manexo dos contidos			
Traballo das competencias			
Realización de tarefas			
Metodoloxía seleccionada			

		1	2	3	4
Os exercicios son	Abertos				
	Pechados				
	Colaborativos				
Ós alumnos traballan	Bastante				
	Moito				
	Pouco				
Como paso as horas lectivas	Impartindo teoría				
	Guiando os alumnos				
	Observando e axudando con correccións				
Grado motivación dos alumnos					

--	--	--	--	--	--

21.ATENCIÓN A DIVERSIDADE: ACCIÓNS DE CONTRIBUCIÓN AO PLAN DE CONVIVENCIA.

O estudio das materias que imparte o Departamento de Xeografía e Historia non pode ser entendido sen ter en conta a transmisión de valores democráticos, de igualdade, de respecto a os demais e a outras culturas, idiomas, orixes, etc., de tolerancia, así como a resolución de conflitos entre as persoas mediante o diálogo.

Deste xeito, as materias da nosa área contribuirán a fomentar a convivencia no centro, partindo de:

- 1 .Fomentar o respecto cara a outras culturas e a curiosidade polo coñecemento doutros pobos
- 2 .Apreciar as diversidade culturais, lingüísticas das persoas e dos países, valorando a convivencia pacífica entre os pobos
- 3 .Rexeitar a discriminación racial e fomentar a igualdade de dereitos das persoas
- 4 .Rexeitar o recurso da violencia
- 5 .Favorecer as actitudes en favor da convivencia pacífica
- 6 .Fomentar o respecto ás ideas, desenvolvendo hábitos de tolerancia, respecto e diálogo para a resolución de conflitos.
- 7 .Desenvolver hábitos e prácticas democráticas.
- 8 .Rexeitar a discriminación racial, fomentándoa igualdade dos seres humanos
- 9 .Contribuír ao labor de concienciación sobre a importancia dunha axeitada convivencia escolar que permita unha aprendizaxe de calidade, nun clima favorable e sen tensións.
- 10 .Tratar de detectar o antes posibles os conflitos que poidan xurdir nas aulas para resolvelos de forma pacífica.
- 11 .Motivar ao alumnado para que interiorice a cultura do diálogo e aprenda a ser mediador nos conflitos
- 12 . Fomentar o respecto entre todos os membros comunidade educativa e a integración de todos os alumnos e alumnas do centro.
- 13 . Fomentar a realización de actividades que potencien o respecto á diversidade.

14 .Establecer normas de funcionamento e organización das clases, tanto da utilizada polo grupos, como aquelas outras instalacións do centro que se utilicen para impartir materia.

22. Concreción dos elementos transversais.-

O tratarse dunha Epapu os elementos transversais están implícitos na docencia do día a día moi claramente. En adultos a transversalidade ven marcada polo respecto a diversidade e polo respecto as normas de convivencia e o marco legal imperante do estado de dereito. A multiculturalidade é nestes centros unha realidade moito mais acusada que nun centro ordinario da nosa contorna. Polo tanto, como di no Real Decreto 1105/2014, de 26 de decembro en su artigo 6 os diferentes elementos transversais que se deben ter en conta, e insta as diferentes comunidades a ampliar e concretar estes elementos para o seu contexto e realidade propia:

"El desenvolvemento de la igualdad efectiva entre hombres y mujeres, la prevención de la violencia de género o contra personas con discapacidad (...) el aprendizaje de la prevención y resolución pacífica de conflictos en todos los ámbitos de la vida personal, familiar y social, así como de los valores que sustentan la libertad, la justicia, la igualdad, el pluralismo político, la paz, la democracia, el respeto a los derechos humanos (...) el desarrollo sostenible y el medio ambiente, los riesgos de explotación y abuso sexual, el abuso y maltrato a las personas con discapacidad, las situaciones de riesgo derivadas de la inadecuada utilización de las Tecnologías de la Información y la Comunicación(...)"

23. Temporalización.-

Ven marcada polo calendario establecido no centro, o cal adxuntamos o final da programación. Trátase de seguir os bloques de contidos cás distintas limitacións temporais que temos en Adultos. Ademais resulta dificilmente programable unha actividade sin coñecer o nivel previo do alumnado e a súa resposta o proceso de ensinanza aprendizaxe. Na correspondente memoria do curso faremos un estudio que valerá para estimar a temporalización do curso próximo pero non temos elementos suficientes para facelo hoxe. Aínda así, creemos que poderemos impartir os resúmenes elaborados polo departamento que supoñen os contidos mais salientables con un bo nivel de aprendizaxe seguindo a temporalización exposta nas táboas previas de contidos, estándares....

En Bacharelato:

EXEMPLOS DE TEMPORALIZACIÓN

Por exemplo, unha temporalización axeitada sería a seguinte:

M E S	S E M A N A	AVALI ACI ÓN	S E S I Ó N S	2º de Bacharelato. Hª de España UNIDADES	
SETEMBRO	4	PRIMEIRA		Presentación da materia	
	OUTUBRO		1		Bloque 1. Dende os inicios ata a caída da monarquía visigoda
			2		
			3		Bloque 2. A Idade Media.
4					
NOVEMBRO	1				Bloque 3. A formación da monarquía hispánica e a súa expansión mundial
	2				
	3				
	4				Bloque 4. O reformismo dos Borbóns
DECEMBRO	1				
					1ª avaliación
					V
XANEIRO	2		SEGUNDA		Bloque 7. 2ª parte. A Restauración borbónica
	3				
	4				
	FEBREIRO	1			
2					
3					
4					
MARZO	1				Bloque 9. A crise da Restauración e a caída da monarquía
	2				
	3				
	4				
ABRIL	1	TERCEIRA			
	2				
	3			Vacacións de Semana Santa	
	4			Bloque 12. Normalización democrática de España e integración en Europa	
MAIO	1				
	2				
	3				
	4				
XUÑO	1				
	2				
	3				
	4			Recuperación extraordinaria	

M E S	S E M A N A	AVALIACIÓN	S E S I Ó N S	2º de Bacharelato. Hª da arte UNIDADES	
SETEMBRO		PRIMEIRA	1	Presentación da materia.	
	4			Bloque 1. O legado da arte clásica	
	OUTUBRO		1		Bloque 2. A arte medieval
			2		
3					
4					
NOVIEMBRE	1				
	2				
	3				
	4				
DICIEMBRE	1				
	2				
	3			1ª avaliación	
				V	
XANEIRO		SEGUNDA		V	
	2			Bloque 3. A arte europea no mundo moderno	
	3			Bloque 4. O século XIX un mundo en transformación	
	4				
FEBREIRO	1				
	2				
	3				
	4				
MARZO	1				
	2				
	3				
	4				
ABRIL	1				
	2				
	3				
	4				
MAIO	1			P R O B A T e	
	2				
XUÑO	4				
	1				
	2				
	3				
	4				Proba extraordinaria

Nas materias de Xeografía e Música a temporalización coincidiría con estas expostas, seguindo igualmente o calendario escolar proposto.

24. Organización dos procedementos que permitan ao alumnado acreditar os coñecementos necesarios en determinadas materias, no caso do bacharelato.-

O Bacharelato é unha ensinanza pos-obrigatoria e polo tanto os coñecementos acredítanse co correspondente certificado de estudos do nivel anterior. Aínda así, farase unha avaliación personalizada dos coñecementos previos de cada alumno para poder establecer o seu nivel real mediante preguntas de repaso na aula e se se dera o caso, reforzalos, mediante as titorías voluntarias.

Na EPA Río Lérez a 19 de setembro de 2022

O xefe do departamento
Jorge Rial Rodríguez